

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
YEREVAN STATE UNIVERSITY

ԲԱՆԲԵՐ ԵՐԵՎԱՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ
ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

ВЕСТНИК ЕРЕВАНСКОГО УНИВЕРСИТЕТА
ПРАВОВЕДЕНИЕ

BULLETIN OF YEREVAN UNIVERSITY
JURISPRUDENCE

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
ОБЩЕСТВЕННЫЕ НАУКИ
SOCIAL SCIENCES

№ 3 (21)

ԵՐԵՎԱՆ - 2016

«ԲԱՆԲԵՐ ԵՐԵՎԱՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ»
«БАНБЕР ЕРЕВАНИ АМАЛՏԱՐԱՆԻ. ՔՐԱՎՈՎԵԴԵՆԻԵ»
«BANBER YEREVANI HAMALSARANI. JURISPRUDENCE»

Գլխավոր խմբագիր՝ Միրզոյան Հ. Ղ.

Խմբագրական խորհուրդ.

Անտոնյան Յու. Մ. (*Մոսկվա*), Ավետիսյան Լ. Վ. (*գլխ. խմբագրի տեղակալ*),
Գաբրույան Ա. Հ. (*պատասխ. խմբագիր*), Գևորգյան Կ. Ա., Գոնչար Ն. Ա. (*գլխ.
խմբագրի տեղակալ*), Խաբրիևա Տ. Յա. (*Մոսկվա*), Կուրի Հելմուտ (*Ֆրայբուրգ*),
Հարությունյան Գ. Գ., Հայկյանց Ա. Մ., Հովակիմյան Ա. Է. (*պատասխ. քարտու-
ղար*), Ղազինյան Գ. Ս., Մեղրյան Ս. Գ., Յակովլև Վ. Ֆ. (*Մոսկվա*), Միսոնյան Ա. Հ.

Главный редактор: **Мирзоян Г. К.**

Редакционная коллегия:

Аветисян Л. В. (*зам. главного редактора*), **Айкянц А. М.**, **Антонян Ю. М.** (*Москва*),
Арутюнян Г. Г., **Габузян А. А.** (*ответ. редактор*), **Геворкян К. А.**, **Гончар Н. А.**
(*зам. главного редактора*), **Дюран Бернард** (*Монпелье*), **Казинян Г. С.**, **Кури Хель-
мут** (*Фрайбург*), **Мегрян С. Г.**, **Овакимян А. Э.** (*ответ. секретарь*), **Симонян А. Г.**,
Яковлев В. Ф. (*Москва*)

Editor-in-chief: **Mirzoyan H. Gh.**

Editorial Board:

Antonyan Yu. M. (*Moscow*), **Avetisyan L. V.** (*Deputy editor-in-chief*), **Duran
Bernard** (*Montpellier*), **Gabuzyan A. H.** (*Managing Editor*), **Gevorgyan K. A.**,
Ghazinyan G. S., **Gonchar N. A.** (*Deputy editor-in-chief*), **Harutyunyan G. G.**,
Haykyants A. M., **Hovakimyan A. E.** (*Executive Secretary*), **Kury Helmut**
(*Freiburg*), **Meghryan S.G.**, **Simonyan A. H.**, **Yakovlev V. F.** (*Moscow*)

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՊԱՐԶԵՑՎԱԾ ՎԱՐՈՒՅԹԸ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ ՆԱԽԱԳԾՈՒՄ

ՍԵՐԳԵՅ ՄԵՂՐՅԱՆ

Ողջամիտ ժամկետում իր գործի քննության իրավունքն անձի ար-
դար դատաքննության իրավունքի կարևոր բաղադրատարրերից մեկն
է, որի խախտումը սոցիալական մեծ չարիք է: Վերջինս անդառնալի
վնաս է պատճառում ոչ միայն դատական քննության առարկա վեճի
մասնակիցներին, այլև իրեն իրավական, ժողովրդավարական և սո-
ցիալական հոչակած պետությանը:

Քաղաքացիական գործերի տևական քննությունը պետության
կողմից իր քաղաքացիներին իրավական պաշտպանության արդյունա-
վետ միջոցներ տրամադրելու էական խոչընդոտ է: Արդյունավետ դա-
տական պաշտպանությունը ենթադրում է ռստ էության ճիշտ դատա-
կան ակտի կայացում այդ ողջամիտ ժամկետներում:

Դատարաններում քաղաքացիական գործերի կուտակման և դան-
դաղ քննության պատճառները տարաբնույթ են: Դրանց թվում կարելի
է նշել, օրինակ, դատարանների վարույթում գտնվող գործերի և դատա-
վորների քանակի անհամապատասխանությունը, գործին մասնակցող
անձանց չներկայանալը դատական նիստերին, դատական ծանուցում-
ների ոչ կատարյալ կառուցակարգերը, գործին մասնակցող անձանց
կողմից իրենց դատավարական իրավունքները չարաշահելու լայն
հնարավորությունների առկայությունը և այլն:

Դատական պրակտիկայի ամփոփումը, ինչպես նաև քաղաքա-
ցիական գործեր քննող դատավորների շրջանում անցկացված հար-
ցումները թույլ են տալիս եզրակացնել, որ ողջամիտ ժամկետներում
քաղաքացիական գործերի քննությունը խոչընդոտող կարևորագույն
պատճառներից է ՀՀ գործող քաղաքացիական դատավարության օ-
րենսգրքում¹ քաղաքացիական գործերի քննության պարզեցված դա-
տավարական ընթացակարգերի անկատարությունը:

Ճիշտ է՝ Օրենսգիրքը նախատեսում է արագացված դատաքննությ-
ան կառուցակարգ, որը հիմնականում կիրառվում է այն գործերով, ո-
րոնք վերաբերում են չնչին գումարների բռնագանձման վերաբերյալ
պահանջներին (50000 դրամը չգերազանցող) կամ վիճահարույց չեն
(հայցն ընդունվում է պատասխանողի կողմից, կամ առարկություններ

¹ Տե՛ս ՀՀՊՏ, 1998.09.09/20(53), ՀՕ-247: Այսուհետ՝ Օրենսգիրք:

չեն ներկայացվում հայցի դեմ, ծանրաբեռնված չեն ապացուցման ենթակա հանգամանքներով և ապացուցողական նյութով, ակնհայտորեն կապված չեն իրավունքի մասին վեճի հետ կամ գուրկ են իրավական հիմքերից, իրենց փաստական հանգամանքներով նման են ՀՀ դատարանների նախագահների խորհրդի 1999 թ. մարտի 27-ի «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 125-129 հոդվածներով նախատեսված արագացված դատաքննության ինստիտուտի կիրառման կարգի մասին» թիվ 9 որոշման շրջանակներում ներկայացված օրինակներին: Շատ հաճախ արագացված դատաքննություն կիրառվում է նաև այն դեպքերում, երբ նախքան գործի դատաքննությանն անցնելն առաջանում է գործի վարույթը կարճելու անհրաժեշտություն՝ հայցվորի հայցից հրաժարվելու կամ կողմերի կնքած հաշտության համաձայնությունը հաստատելու հիմքով: Դատարանները արագացված դատաքննություն խիստ հազվադեպ կիրառում են նաև այն դեպքերում, երբ գործին մասնակցող անձինք գրավոր համաձայնություն են ներկայացնում՝ գործով արագացված դատաքննություն կիրառելու վերաբերյալ կամ նախապես տեղեկացնում են դատարանին գործի քննությանը չմասնակցելու մասին:

Պրակտիկայում հանդիպող գործերի և Օրենսգրքի 125 հոդվածում սպառիչ կերպով նշված՝ արագացված դատաքննություն կիրառելու հիմքերի համադրված վերլուծությունը թույլ է տալիս պնդել, որ, ելնելով առանձին (թեկուզև պարզ) գործերի փաստական հանգամանքներից և գործի շրջանակներում ստեղծված «դատավարական իրավիճակներից», արագացված դատաքննության կիրառումն անհնար է: Ակնհայտ է, որ դատարանը չի կարող գործերի մեծ մասով իրավունքի մասին վեճի բացակայության, հայցի ակնհայտորեն հիմնվոր կամ ակնհայտորեն անհիմն լինելու մասին հետևություն անել, քանի դեռ գործում բացակայում է պատասխանող կողմի դիրքորոշումը (որը, ի դեպ, ըստ գործող կանոնակարգման, կարող է ներկայացվել դատարան ընդհուպ մինչև գործի քննությունն ավարտելու պահը): Բազմաթիվ դեպքերում հայցվորները միջնորդում են գործը քննել իրենց բացակայությամբ կամ կիրառել արագացված դատաքննություն, սակայն վերջինս չի կիրառվում պատասխանողի համապատասխան հայտարարության բացակայության կամ դատական նիստին չներկայանալու պայմաններում:

Նշված և մի շարք այլ հանգամանքներ օբյեկտիվ հրամայական են դարձրել քաղաքացիական դատավարություն ներմուծելու այնպիսի կառուցակարգ, որը դատարաններին հնարավորություն կտա քննելու և լուծելու ակնհայտորեն պարզ և համեմատաբար փոքր հայցագնի վերաբերող գործերը՝ շրջանցելով «ավանդական» ֆորմալ դատավարության մի շարք պահանջներ, որոնք կապված են գործը դատաքննության նախապատրաստելու, փաստական և ապացուցողական նյութը դատարան ներկայացնելու, ապացույցները դատական նիստում հետազո-

տելու, կայացված վճիռը դատական նիստում հրապարակելու, գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերը բողոքարկելու սահմանված ընթացակարգերի հետ:

Հարկ է նշել, որ արդարադատության եվրոպական մի շարք համակարգեր (Գերմանիա, Նիդերլանդներ, Անգլիա և Ուելս և այլն), հիմք ընդունելով Եվրոպական խորհրդարանի և Եվրոպայի խորհրդի կողմից 2007 թ. հուլիսի 11-ին ընդունված թիվ 861/2007 կանոնակարգը՝ «Փոքր չափի պահանջների քննության մասին»², մշակել, ներդրել և հաջողությամբ կիրառում են նման կառուցակարգեր, որոնք թույլ են տալիս էապես բեռնաթափել առաջին ատյանի դատարանները՝ հնարավորություն ընձեռելով թեթևացված ընթացակարգով լուծված գործերի քննության ընթացքում խնայված ժամանակն օգտագործելու բարդ, ծախսատար և ժամանակատար գործերի քննությունն առավել արդյունավետ կազմակերպելու և արդարադատության որակն էապես բարձրացնելու համար:

Հիմք ընդունելով նշված Կանոնակարգը և դրա պահանջներն ազգային օրենսդրության շրջանակներում կենսագործած երկրների արդեն բավականին հարուստ փորձը՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի նախագծում (այսուհետ՝ Նախագիծ) արագացված դատաքննության, հեռակա դատաքննության և վճարման կարգադրության վարույթի հետ մեկտեղ նախատեսվել է քաղաքացիական գործերի պարզեցված ընթացակարգ, որը կարգավորվել է «Գործերի քննությունը պարզեցված վարույթի կարգով» վերտառությամբ 37-րդ գլխի շրջանակներում (հ.հ. 258-264)³:

Վարույթի քննարկվող տեսակը մշակելիս հիմք են ընդունվել հետևյալ հայեցակարգային մոտեցումները.

ա) պարզեցված վարույթի կարգով կարող են քննվել փոքր հայցագին ունեցող գործերը, իսկ կողմերի համաձայնությամբ՝ նաև այլ գործեր, պայմանով, որ նման ընթացակարգով գործի քննությունը չի հանգեցնում գործին մասնակցող անձի արդար դատաքննության իրավունքի որևէ բաղադրատարրի ոտնահարման,

բ) հայցագինը «փոքր» որակելու համար որպես ուղենիշ պետք է ծառայի դատավորների վարույթում գտնվող գործերի կազմի, առանձնահատկությունների, այդ գործերով կողմերի ակտիվության աստիճանի վերլուծությունը: «Փոքր» որակվող հայցի արժեքը սահմանելիս պետք է նկատի ունենալ ոչ միայն այն, որ ինչքան նախանշված արժեքը բարձր է, այնքան ավելի շատ սուբյեկտ կարող է օգտվել ճկուն, քիչ

² Տե՛ս «Regulation (EC) № 861/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 establishing a European Small Claims Procedure» - <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32007R0861&from=EN>

³ «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություններ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծը տես http://moj.am/storage/files/legal_acts/legal_acts_525118627441_Qagh.dat_final-11.01.2016.pdf

ծախսատար և արագ ընթացակարգից, այլև հաշվի առնել երկրի սոցիալ-տնտեսական վիճակը և դատական իշխանության նկատմամբ վստահության աստիճանը,

զ) քննարկվող ընթացակարգի մասին նորմերը պետք է սահմանեն վարույթի թույլատրելիության պայմաններ՝ ներառյալ այնպիսի իրավիճակները, որոնք բացառում են դրա կիրառումը՝ բացասաբար անդրադառնալով դատական պաշտպանության արդյունավետության վրա,

դ) վարույթը պետք է լինի ճկուն, հնարավորություն տա չկաշկանդվելու «ավադական» փուլային վարույթին հատուկ մի շարք ֆորմալ պահանջներով,

ե) գործի քննությունը պետք է իրականացվի առանց բանավոր լսումներ կազմակերպելու՝ գրավոր ընթացակարգով, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ ծագում է գործին մասնակցող անձանց հետ որոշակի հարցեր քննարկելու անհրաժեշտություն: Գործը քննող դատավորը, իրականացնելով «գործի կառավարման» գործառույթը, պետք է ազատ լինի դրա քննության եղանակը որոշելու հարցում,

զ) ընթացակարգը պետք է հնարավորություն նախատեսի կիրառելու այնպիսի ժամանակակից տեխնոլոգիաներ, որոնք հնարավորություն կընձեռեն խնայելու դատարանի և գործին մասնակցող անձանց ժամանակը, և որոնց կիրառումը հնարավոր է ապահովել հաշվի առնելով դատարանների տեխնիկական հագեցվածությունը,

է) գործի լուծման համար անհրաժեշտ փաստական և ապացուցողական նյութի լրիվությունը, ինչպես նաև դրա ներկայացման օպերատիվությունն ապահովելու համար պետք է սահմանվեն կողմերի չհայտարարված պահանջները, առարկությունները, դրանք հիմնավորող պահանջները, դատարանի կողմից սահմանված ժամկետներում ներկայացնելու պահանջը, ինչպես նաև սահմանված ժամկետների խախտմամբ ներկայացված դատավարական նյութը չընդունելու դատարանի լիազորությունը,

ը) պարզեցված վարույթի կարգով գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերի հրապարակման ընթացակարգը պետք է հնարավորինս պարզեցվի՝ բացառելով կայացված վերջնական դատական ակտը դատական նիստում հրապարակելու անհրաժեշտությունը և միևնույն ժամանակ ապահովելով դրա հասանելիությունը (հրապարակայնությունը),

թ) նպատակահարմար է վերանայել պարզեցված վարույթի կարգով կայացված վերջնական դատական ակտերն օրինական ուժի մեջ մտնելու, վերաքննության կարգով բողոքարկելու ժամկետները և գործով վերաքննիչ բողոք բերելու հիմքերը:

Հաշվի առնելով նշված ելակետային մոտեցումները՝ Նախագծի 259 հոդվածում սահմանվել է այն **գործերի շրջանակը, որոնք կարող են քննվել պարզեցված վարույթի կարգով:**

Նախագծի 259 հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ «առաջին ատյանի դատարանը պատասխանողից հայցադիմումի պատասխանը ստանալու, իսկ այդպիսին չներկայացնելու դեպքում պատասխան ուղարկելու համար սահմանված ժամկետն ավարտվելու օրվան հաջորդող եռօրյա ժամկետում որոշում է կայացնում գործը պարզեցված վարույթի կարգով քննելու մասին, եթե ներկայացվել է նվազագույն աշխատավարձի երկուհազարապատիկը չգերազանցող գումարի բռնագանձման պահանջ, և բացակայում են սույն հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված հանգամանքները»: Նույն հոդվածի 2-րդ մասը թույլ է տալիս պարզեցված վարույթի կարգով քննել նաև այլ գումարի բռնագանձման հետ չկապված գործեր, եթե առկա է գործին մասնակցող անձանց գրավոր համաձայնությունը, և բացակայում են նույն հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված հանգամանքները:

Ըստ էության՝ Նախագիծը սահմանել է պարզեցված վարույթի թույլատրելիության մի քանի պայմաններ, որոնց առկայությունը պետք է ակնհայտ լինի գործը պարզեցված վարույթի կարգով քննելու մասին որոշումը կայացնելու համար:

1. **Գումարի բռնագանձման վերաբերյալ պահանջով գործը** կարող է քննվել պարզեցված վարույթի կարգով, **եթե հայցագինը չի գերազանցում նվազագույն աշխատավարձի երկուհազարապատիկը** (2 մլն դրամ): Նշված գումարային մեծությունը, իհարկե, որոշակի առումով պայմանական է: Այն սահմանելիս հաշվի են առնվել մի շարք հանգամանքներ՝

ա) դատարանների վարույթում գտնվող այն *գործերի քանակը*, որոնց շրջանակներում, որպես կանոն, ներկայացվում են նշված գումարը չգերազանցող վարկային, փոխառության, կապի և կոմունալ ծառայությունների մատուցման, սպառողներին էլեկտրաէներգիայի մատակարարման, գազամատակարարման և նմանատիպ այլ պարտավորություններով չվճարված պարտքի բռնագանձման վերաբերյալ պահանջներ (տարբեր հաշվարկներով դրանց կշիռը մեկ դատավորի վարույթում գտնվող գործերի կազմում տարեկան 60-80 % է): Ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ տվյալ կատեգորիայի գործերով հայցադիմումի պատասխան, որպես կանոն, չի ներկայացվում, իսկ եթե նույնիսկ ներկայացվում է, այն չի պարունակում հայցը գործում առկա գրավոր ապացույցների հիման վրա քննելը խոչընդոտող քիչ թե շատ ծանրակշիռ փաստարկներ, ապացույցներ և դրանք ձեռք բերելուն ուղղված միջնորդություններ: Դեռ ավելին, գործերի մեծ մասով դրանք դատաքննության նախապատրաստելու, քննելու, վճիռը հրապարակելու նպատակով հրավիրվող, դատական նիստերին գործին մասնակցող անձինք չեն ներկայանում՝ միջնորդելով գործը քննել իրենց բացակայությամբ կամ առանց նման միջնորդություններ ներկայացնելու:

բ) Որոշ առումով տվյալ հարցի լուծման համար ուղենիշային նշա-

նակություն են ունեցել *օտարերկյա փորձը, Եվրոպական չափանիշները և երկրի սոցիալական-տնտեսական վիճակը*:

Ուշագրավ է, որ փոքր չափի դրամական հատուցման հայցերի թվին են դասվում Նիդերլանդներում՝ 25000 Եվրոն, Անգլիայում և Ուելսում՝ 10000 ֆունտը, Գերմանիայում՝ 5000 Եվրոն չգերազանցող գումարի վերաբերյալ պահանջները: Ռուսաստանի Դաշնության արբիտրաժային դատավարության օրենսգրքով պարզեցված վարույթ կիրառելու գումարային շեմն իրավաբանական անձանց դեմ ներկայացվող հայցերով սահմանված է 500000, իսկ ընդդեմ անհատ ձեռնարկատերերի ներկայացվող հայցերով՝ 250000 ռուբլի (մոտ 7000 և 3500 Եվրո՝ համապատասխանաբար)⁴: Միննույն ժամանակ, վերը հիշատակված Եվրոպական կանոնակարգում որպես «պահանջի փոքր չափ», որը թույլատրելի է դարձնում պարզեցված վարույթի կիրառումը, առաջարկվում է առնվազն 2000 Եվրոն չգերազանցող գումարը (հոդվ. 2, մաս 1):

Հաշվի առնելով ՀՀ-ում տիրող *սոցիալական-տնտեսական վիճակը և դատական համակարգի նկատմամբ վստահության մակարդակը*, Նախագծի հեղինակային խումբը նպատակահարմար է գտել համաձայնելու միջազգային փորձագետ Ս. Ն. վան Ռիի տեսակետին և պարզեցված վարույթ կիրառելու թույլատրելիության առավելագույն գումարային շեմ սահմանել Եվրոպական կանոնակարգով նախատեսված նվազագույն չափը, որը մի կողմից թույլ կտա քննարկվող ընթացակարգը հասանելի դարձնել մեծ թվով գործերով խնայելով դատավարական ռեսուրսները, իսկ մյուս կողմից՝ հաշվի առնել բնակչության հարաբերական հարստությունը և դատական համակարգի նկատմամբ վստահության աստիճանը⁵:

2. Գումարի բռնագանձման հետ չկապված պահանջի կապակցությամբ հարուցված գործը կարող է քննվել պարզեցված վարույթի կարգով՝ անկախ հայցագնի չափից կամ հայցի գնահատման ենթակա լինելուց, բացառապես **գործին մասնակցող անձանց գրավոր համաձայնությամբ**: Կարևոր է նկատի ունենալ, որ նման համաձայնություն չի պահանջվում գումարի բռնագանձման վերաբերյալ պահանջ ներկայացված լինելու պարագայում, երբ դատարանը կարող է որոշում կայացնել գործը պարզեցված վարույթի կարգով քննելու մասին նույնիսկ կողմերի կամքին հակառակ՝ հիմք ընդունելով ներկայացված պահանջի չափը և պարզեցված վարույթը բացառող հանգամանքների բացակայության փաստը: Բոլոր մյուս դեպքերում պարզեցված վարույթի կարգով գործը քննելու համար պետք է ստացվի կողմերի գրավոր հա-

⁴ Ի դեպ, նշված շեմը մեծացվել է 02.03.2016 թ. փոփոխություններով: Մինչ այդ սահմանված էր 300000 ռուբլի իրավաբանական անձանց և 100000 ռուբլի անհատ ձեռնարկատերերի համար:

⁵ Տե՛ս «Reform of the Armenian Code of Civil Procedure», Report by prof. dr. C. H. van Rhee, Maastricht University, November 2015, էջ 5:

մաձայնությունը: Այն կարող է դատարան ներկայացվել հայցադիմումին, հակընդդեմ հայցին, հայցադիմումի պատասխանին կից կամ նախնական դատական նիստի ընթացքում⁶:

3. Գործը կարող է քննվել պարզեցված վարույթի կարգով, եթե բացակայում են վարույթի տվյալ տեսակը բացառող հանգամանքները: Նշված հանգամանքները միևնույն ժամանակ դիտվում են որպես պարզեցված վարույթը դադարեցնելու և ընդհանուր հայցային վարույթի կարգով գործի քննությանն անցնելու հիմքեր (263 հոդվ., մաս 1):

Ըստ Նախագծի 259 հոդվածի 3-րդ մասի՝ գործը չի կարող քննվել պարզեցված վարույթի կարգով հետևյալ դեպքերում:

1) *Առկա է գործին մասնակցող անձանց, վկաներին կամ փորձագետին հարցաքննելու, փորձաքննություն նշանակելու, ապացույցը գտնվելու վայրում հետազոտելու կամ դատական հանձնարարություններ տալու անհրաժեշտություն:* Նման սահմանափակում նախատեսելիս հաշվի են առնվել ոչ միայն պարզեցված վարույթների իրավական կարգավորման օտարերկրյա փորձը, այլև Ամերիկյան իրավունքի ինստիտուտի (ԱԻԻ) կողմից 2004 թվականի մայիսին և Մասնավոր իրավունքի միասնականացման միջազգային ինստիտուտի (ՄԻՄԻ) կողմից 2004 թվականի ապրիլին ընդունված «Անդրազգային քաղաքացիական դատավարության սկզբունքներ»-ի 16.4 հոդվածում ձևակերպված ելակետային դրույթները. «Կողմերից, վկաներից և փորձագետներից ցուցմունք ձեռք բերելը պետք է տեղի ունենա դատարանի սովորական ընթացակարգերի համաձայն: Կողմը պետք է իրավունք ունենա իրականացնելու լրացուցիչ հարցաքննություն անմիջականորեն մեկ այլ կողմի, վկայի կամ փորձագետի հետ, որը սկզբում հարցաքննվել է դատարանի կամ վարույթի այլ մասնակցի կողմից»⁷:

Ըստ էության՝ քննարկվող սահմանափակում նախատեսելը պայմանավորված է բանավոր ապացույցներ հետազոտելիս և նշված դատավարական գործողությունները կատարելիս կողմերի մրցակցային իրավունքների իրացումն ապահովելու անհրաժեշտությամբ: Թե՛ գործող և թե՛ նախագծային կարգավորումները բացառում են դատարանի կողմից դատական նիստից դուրս բանավոր ապացույցներ, դատական հանձնարարության կարգով ստացված ապացույցներ, փորձագետի եզրակացություն հետազոտելու, առանց արտազնա նիստ հրավիրելու

⁶ Նախագծի 260 հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ գործը պարզեցված վարույթի կարգով քննելու մասին որոշումը կարող է կայացվել նաև նախնական դատական նիստում:

⁷ [Http://www.unidroit.org/english/principles/civilprocedure/ali-unidroitprinciples-e.pdf](http://www.unidroit.org/english/principles/civilprocedure/ali-unidroitprinciples-e.pdf): Հարկ է նկատել, որ փաստադրոյթի նախաբանում նշվում է, որ **սկզբունքները** առևտրային վեճերը դատական կարգով լուծելու **անդրազգային ստանդարտներ են**, որոնք հավասարապես կիրառելի են քաղաքացիական վեճերի շատ այլ տեսակների լուծման համար և կարող են քաղաքացիական դատավարության ոլորտը բարեփոխելու հետագա նախաձեռնությունների հիմք հանդիսանալ:

տեղազննություն կատարելու հնարավորությունը՝ նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ օրենսդրորեն երաշխավորվում է ապացույցների ձեռքբերմանն ուղղված միջնորդությունների քննարկմանը և ապացույցների հետազոտմանը գործին մասնակցող անձանց մասնակցելու, իրենց դիրքորոշումը, փաստարկներն ու առարկությունները ներկայացնելու, հարցեր տալու, այդ կապակցությամբ լրացուցիչ փաստեր և ապացույցներ ներկայացնելու՝ մեծ հաշվով «լսված լինելու» իրավունքը, որը տվյալ դեպքերում կարող է իրացվել միայն «ավանդական ընթացակարգով» դատական նիստում: Հարկ է նկատել, որ եթե գործին մասնակցող անձանց, վկաներին կամ փորձագետին հարցաքննելու, փորձաքննություն նշանակելու, ապացույցը գտնվելու վայրում հետազոտելու կամ դատական հանձնարարություններ տալու անհրաժեշտությունը ծագում է պարզեցված վարույթի ընթացքում գործին մասնակցող անձի կատարած դատավարական գործողությունների արդյունքում, դատարանը պետք է դադարեցնի պարզեցված վարույթը և սահմանված կարգով անցում կատարի ընդհանուր հայցային վարույթի:

2) *Դատարանը վարույթ է ընդունել հակընդդեմ հայց կամ վեճի առարկայի նկատմամբ ինքնուրույն պահանջներ ներկայացնող երրորդ անձի հայց, որը չի կարող քննվել պարզեցված վարույթի կարգով:* Նման սահմանափակում նախատեսելիս հաշվի է առնվել այն, որ պարզեցված վարույթ կիրառելու վերաբերյալ որոշում կայացնելու պահի դրությամբ չի սպառվում հակընդդեմ հայց ներկայացնելու կամ երրորդ անձի կողմից վեճի առարկայի նկատմամբ ինքնուրույն պահանջով հայց ներկայացնելու օրենքով երաշխավորված հնարավորությունը⁸:

Այն դեպքերում, երբ պարզեցված վարույթ կիրառելու թույլատրելիության այլ պայմանների առկայության պարագայում ներկայացվում է հակընդդեմ հայց կամ երրորդ անձի հայց, որը դատարանի որոշմամբ ընդունվում է վարույթ սկզբնական հայցի հետ համատեղ քննելու համար, դատարանը կարող է որոշում կայացնել գործը պարզեցված վարույթի կարգով քննելու մասին բացառապես այն իրավիճակում, երբ վարույթ ընդունված հայցերն ինքնին կարող են քննվել այդ կարգով (ներկայացվել է 2 մլն դրամը չգերազանցող գումարի բռնագանձման

---

⁸ Ըստ Նախագծի 34 հոդվածի 1-ին մասի՝ վեճի առարկայի նկատմամբ ինքնուրույն պահանջներ ներկայացնող երրորդ անձինք կարող են հայցադիմում ներկայացնելու միջոցով գործի մեջ մտնել մինչև ապացուցման պարտականությունը բաշխելու մասին որոշում կայացնելը, իսկ Նախագծի 36-38-րդ գլուխներով նախատեսված կարգով քննվող գործերով մինչև դատարանի կողմից վերջնական դատական ակտ կայացնելը: Նախագծի 261 հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է. «Պարզեցված վարույթի շրջանակներում հակընդդեմ հայց կարող է ներկայացվել սույն հոդվածի 1-ին մասում սահմանված ժամկետում», այն է՝ մինչև գործին մասնակցող անձանց նյութաիրավական պահանջների և առարկությունների հիմքում ընկած փաստերը և դրանք հիմնավորող ապացույցները դատարան ներկայացնելու համար սահմանված ժամկետի ավարտը:

մասին պահանջ, և բացակայում են վարույթը բացառող մյուս հանգամանքները):

Այն իրավիճակներում, երբ հակընդդեմ հայցը կամ երրորդ անձի հայցը ներկայացվում է պարզեցված վարույթի շրջանակներում և դատարանի որոշմամբ ընդունվում է վարույթ, դատարանը պետք է լուծի պարզեցված կարգով գործի քննությունը շարունակելու իրավաչափության հարցը՝ կրկին հիմք ընդունելով վարույթ ընդունված հայցը ևս այդ կարգով քննելու հնարավորությունը: Եթե հակընդդեմ հայցը կամ երրորդ անձի հայցն ինքնին չի կարող քննվել պարզեցված կարգով, դրանք պետք է քննվեն ընդհանուր հայցային վարույթի կարգով:

3) *Առկա է գործի քննությանն այլ անձանց ներգրավելու անհրաժեշտություն:* Տվյալ սահմանափակումը հիմնականում պայմանավորված է վարույթի ընթացքում վեճի առարկայի նկատմամբ ինքնուրույն պահանջներ չներկայացնող երրորդ անձանց իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության անհրաժեշտությամբ:

Նախ Նախագիծը երաշխավորում է վեճի առարկայի նկատմամբ ինքնուրույն պահանջներ չներկայացնող երրորդ անձանց հնարավորությունը՝ մտնելու գործի մեջ մինչև դատաքննության ավարտը, եթե գործով կայացվող վճիռը կարող է ազդել կողմերից մեկի հանդեպ նրանց ունեցած իրավունքների կամ պարտականությունների վրա կամ կարող է հանգեցնել նման իրավունքների և պարտականությունների ծագմանը (35 հոդվ., մաս 1): Այդ իրավունքի իրականացումը պետք է ապահովվի՝ անկախ վարույթի տեսակից: Մինչդեռ պարզեցված վարույթի կիրառման պարագայում դա անելը գործնականում անհնար է առանց մրցակցության և իրավահավասարության սկզբունքների ոտնահարման:

Երկրորդ՝ դատարանը չի կարող հետևություն անել վարույթը բացառող մյուս հանգամանքների առկայության կամ բացակայության վերաբերյալ, քանի դեռ չի կայացրել այլ անձանց վարույթ ներգրավելու մասին համապատասխան որոշում և սահմանված կարգով հնարավորություն չի տվել նրանց ներկայացնելու իրենց դիրքորոշումը, որը, օրինակ, անխուսափելիորեն կարող է առաջացնել փորձաքննություն նշանակելու, վկաներ հարցաքննելու կամ գործին մասնակցող անձանց ցուցմունքները լսելու անհրաժեշտություն:

Ասվածը չի բացառում նախնական դատական նիստում երրորդ անձանց ներգրավելուց և նրանց դիրքորոշումները ստանալուց հետո պարզեցված վարույթի կարգով գործի քննությունն իրականացնելու մասին որոշում կայացնելու հնարավորությունը: Սակայն այդպիսի որոշում կարող է կայացվել բացառապես պարզեցված վարույթի թույլատրելիության այլ պայմանների առկայության դեպքում: Դա վերաբերում է նաև այն դեպքերին, երբ նախնական դատական նիստում դատարանը կատարում է ոչ պատշաճ պատասխանողի փոխարինում

(157 հողվ., մաս 1) կամ հայցվորի միջնորդությամբ գործի քննությանը ներգրավում է նոր պատասխանող (158 հողվ., մաս 1):

4) *Ներկայացվել է խմբային հայց*, որը կարող է քննվել բացառապես Նախագծի 23-րդ գլխով սահմանված հատուկ հայցային վարույթի կարգով:

5) *Անհրաժեշտ է պարզել գործին մասնակցող անձանց կողմից չվկայակոչված, սակայն գործի լուծման համար նշանակություն ունեցող փաստեր*: Պարզեցված վարույթը բացառող սովյալ կանոնը նախատեսելիս հաշվի են առնվել գործի լուծման համար նշանակություն ունեցող հանգամանքների շրջանակը որոշելու հետ կապված դատավարական կանոնները: Թեև «հաստատման ծանրությունը» Նախագիծը դրել է գործին մասնակցող անձանց վրա, այնուամենայնիվ չի հրաժարվել այն մտտեցումից, որ գործի լուծման համար նշանակություն ունեցող հանգամանքների շրջանակը որոշելու, դրանց նկատմամբ նյութական օրենսդրությունը ճիշտ կիրառելու բեռը կրում է դատարանը: Նախագծի 56 հողվածի 1-ին մասի համաձայն՝ գործի լուծման համար նշանակություն ունեցող փաստերի շրջանակը որոշում է դատարանը՝ գործին մասնակցող անձանց պահանջների և առարկությունների հիման վրա՝ ղեկավարվելով վիճելի իրավահարաբերության նկատմամբ կիրառելի իրավական նորմերով: Պարզեցված վարույթի կառուցակարգը ենթադրում է, որ դրա կիրառումը հնարավոր է բացառապես այն դեպքերում, երբ հայցվորը, ներկայացնելով որոշակի նյութաիրավական պահանջ, դրա հիմքում դրել (վկայակոչել) է կիրառման ենթակա իրավական նորմերով անհրաժեշտ բոլոր փաստերը, իսկ պատասխանողը սահմանված ժամկետում պատասխան չի ներկայացրել կամ ներկայացրել է այնպիսի պատասխան, որը չի կարող ազդել գործի լուծման համար նշանակություն ունեցող հանգամանքների շրջանակի վրա: Այլ կերպ ասած՝ գործի քննությունը չի կարող իրականացվել պարզեցված վարույթի կարգով, եթե դատարանի համոզմամբ հայցի և/կամ դրա դեմ ներկայացված առարկության, հակընդդեմ հայցի և/կամ դրա դեմ ներկայացված պատասխանի հիմքում դրված փաստական հանգամանքների շրջանակը լիարժեք չէ, ապացուցման առարկան հարկ է լրացնել նյութական օրենսդրությամբ կարևորվող այլ հանգամանքներով, որի պարագայում գործը պետք է նախապատրաստվի դատաքննության ընդհանուր կանոններով՝ ներառյալ՝ կողմերի հետ քննարկվի գործի լուծման համար նշանակություն ունեցող հանգամանքների շրջանակը, այդ հանգամանքների ապացուցման պարտականությունը բաշխելու և ապացույցներ ներկայացնելու համար անհրաժեշտ ժամկետները, ինչպես նաև կայացվի ապացուցման պարտականությունը բաշխելու մասին որոշում:

Նման կարգավորումը նպատակ է հետապնդում նաև ապահովելու գործի՝ պարզեցված վարույթի կարգով քննելու հարցում ուղղակիորեն

շահագրգռված հայցվորների կողմից «որակյալ» հայցադիմումներ ներկայացումը: Պարզեցված վարույթի կարգով հայցի արագ քննության և բավարարման ձգտող հայցվորն ի սկզբանե պետք է հոգ տանի վիճելի իրավահարաբերությունը ճիշտ որակելու, կիրառման ենթակա նորմերի շրջանակը որոշելու, այդ նորմերով արժևորվող փաստերը վկայակոչելու մասին:

Նախագծի 259 հոդվածի 4-րդ մասը կարգավորում է այն իրավիճակները, երբ հայցադիմումում միացված են մի քանի փոխկապակցված պահանջներ, որոնց մի մասը ենթակա է քննության պարզեցված վարույթի կարգով, իսկ մյուսը՝ ոչ: Մասնավորապես սահմանվում է. «Մեկ հայցադիմումում միացված մի քանի փոխկապակցված պահանջներով գործը, եթե այդ պահանջներից մեկը ենթակա է քննության պարզեցված վարույթի կարգով, իսկ մյուսը՝ ընդհանուր հայցային վարույթի կարգով, դատարանը քննում է ընդհանուր հայցային վարույթի կարգով, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ սույն օրենսգրքի 115 հոդվածով սահմանված կարգով միացված պահանջներն առանձնացնում է առանձին վարույթներում»: Հարկ է նշել, որ տվյալ կարգավորումը չի բացառում նաև գործին մասնակցող անձանց համաձայնությամբ տվյալ գործը պարզեցված վարույթի կարգով քննելու հնարավորությունը, որն ամրագրված է Նախագծի 259 հոդվածի 2-րդ մասով: Նման համաձայնության բացակայության պարագայում դատարանը կա՛մ գործը պետք է քննի ընդհանուր հայցային վարույթի կարգով, կա՛մ, միացված պահանջներն առանձնացնելով առանձին վարույթներում, որոշում կայացնի համապատասխան մասը պարզեցված վարույթի կարգով քննելու մասին: Մյուս մասը համապատասխանաբար կարող է քննվել ընդհանուր հայցային վարույթի կարգով:

Ուշագրավ է այն հանգամանքը, որ, ի տարբերություն ՌԴ արբիտրաժային դատավարության օրենսդրության, Նախագիծը չի նախատեսել 262 հոդվածով սահմանված թույլատրելիության պայմաններին բավարարող գործը պարզեցված վարույթի կարգով քննելու դատարանի պարտականություն: Նախագծի 262 հոդվածի թե՛ 1-ին և թե՛ 2-րդ մասերի պայմաններին համապատասխանող գործը պարզեցված վարույթի կարգով քննելու հարցը դատարանը լուծում է դատական հայեցողության իրավունքով: Անկասկած, եթե կողմը ներկայացնում է գործը պարզեցված վարույթի կարգով քննելու միջնորդություն, այն պետք է լուծվի (բավարարվի կամ մերժվի) պատճառաբանված որոշմամբ: Սակայն նման միջնորդության բացակայության պայմաններում հարցը լուծվում է բացառապես դատարանի հայեցողությամբ: Նման կարգավորում նախատեսելիս Նախագծի հեղինակային խումբը ելել է այն հայեցակարգային դրույթից, որ քննարկվող ընթացակարգը պետք է օժտված լինի որոշակի ճկունությամբ, և գործը քննող դատավորը, իրականացնելով «գործի կառավարման» իր գործառույթը, պետք է ազատ լինի

դրա քննության եղանակը որոշելու հարցում:

Գործը պարզեցված վարույթի կարգով քննելու մասին դատարանը կայացնում է որոշում, որը ոչ ուշ, քան հաջորդ օրը պատվիրված նամակով՝ հանձնման մասին ծանուցմամբ ուղարկվում է գործին մասնակցող անձանց:

Գործը պարզեցված վարույթի կարգով քննելու մասին որոշումը կարող է կայացվել՝

1. պատասխանողից հայցադիմումի պատասխանը ստանալու, իսկ այդպիսին չներկայացնելու դեպքում պատասխան ուղարկելու համար սահմանված ժամկետն ավարտվելու օրվան հաջորդող եռօրյա ժամկետում (259 հոդվ., մաս 1), եթե պարզեցված վարույթի թույլատրելիության պայմաններն ակնհայտ են վարույթի տվյալ փուլում,

2. նախնական դատական նիստի ընթացքում (260 հոդվ., մաս 2), եթե պարզեցված վարույթի կիրառման հնարավորությունն ի հայտ է գալիս նախնական դատական նիստում կամ 153 հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված նախապատրաստական կամ կողմերի տնօրինչական գործողությունների կատարման արդյունքում (այլ անձանց ներգրավում, հայցի փոփոխություն, գործի լուծման համար նշանակություն ունեցող հանգամանքների ճշգրտում և այլն):

Նախագծի 261 հոդվածը սահմանում է նաև այն **գործողությունները, որոնք պետք է կատարեն գործին մասնակցող անձինք գործը պարզեցված վարույթի կարգով քննելու վերաբերյալ որոշումը ստանալուց հետո:**

Նախ նշենք, որ Նախագիծը սահմանափակել է հայցի առարկան և հիմքը փոփոխելու հայցվորի հնարավորությունը՝ սահմանելով գործը պարզեցված վարույթի կարգով քննելու մասին որոշում կայացնելուց հետո տվյալ տնօրինչական գործողությունը կատարելու արգելք (261 հոդվ., մաս 4): Վերջինս պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ վարույթի թույլատրելիության պայմանների առկայության մասին դատարանը հետևություն կարող է անել ներկայացված հայցադիմումի կապակցությամբ պատասխանողի դիրքորոշումը ստանալուց հետո, իսկ վերջինս ներկայացվում է հայցադիմումում ձևակերպված (կամ նախնական նիստում ճշգրտված) հայցի առարկայի և հիմքի կապակցությամբ: Գործը պարզեցված վարույթի կարգով քննելու մասին որոշում կայացնելուց հետո հայցի առարկան և/կամ հիմքը փոփոխելու իրավունք հայցվորին վերապահելու պարագայում հայցի դեմ պաշտպանվելու պատասխանողի իրավունքը էապես կոտնահարվեր: Բացի այդ, նաև կխարխլվեր պարզեցված վարույթի ողջ ընթացակարգը, որը ենթադրում է բավականին սեղմ ժամկետներում վեճն ըստ էության լուծող դատական ակտի կայացում սահմանված ժամկետներում ներկայացված և գործում առկա գրավոր փաստական և ապացուցողական նյութի հիման վրա:

Գործի լուծման համար անհրաժեշտ փաստական և ապացուցո-

ղական նյութի լրիվությունը, ինչպես նաև դրա ներկայացման օպերատիվությունն ապահովելու համար Նախագծով սահմանվել են կողմերի չհայտարարված պահանջները, առարկությունները, դրանք հիմնավորող պահանջները դատարանի կողմից սահմանված ժամկետներում ներկայացնելու պահանջը, ինչպես նաև սահմանված ժամկետների խախտմամբ ներկայացված դատավարական նյութը չընդունելու դատարանի լիազորությունը: Կարգավորման հիմքում դրվել է «Անդրագային քաղաքացիական դատավարության սկզբունքներ»-ի 7 հոդվածում ձևակերպված ելակետային դրույթը, համաձայն որի՝ ողջամիտ ժամկետներում վեճի վերաբերյալ վճիռ կայցնելու դատարանի պարտականության կատարման համար անհրաժեշտ պայմաններ ստեղծելու նպատակով ընթացակարգային կանոններով և դատարանի կարգադրություններով կարող են սահմանվել ողջամիտ ժամկետներ և դատավարական սանկցիաներ՝ կողմերի և նրանց ներկայացուցիչների նկատմամբ նման կանոնները և կարգադրությունները չպահպանելու համար, ինչը չի կարող ներման արժանանալ առանց հիմնավոր պատճառի⁹:

Ըստ այդմ, Նախագծի 261 հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ դատարանի որոշումը ստանալու օրվանից երկշաբաթյա ժամկետում գործին մասնակցող անձինք պետք է ներկայացնեն իրենց նյութափրավական պահանջների և առարկությունների հիմքում ընկած փաստերը հիմնավորող ապացույցները: Ընդ որում, ելնելով գործի առանձնահատկություններից՝ գործին մասնակցող անձի միջնորդությամբ տվյալ ժամկետը կարող է երկարաձգվել:

Քանի որ, ընդհանուր կանոնի համաձայն, հակընդդեմ հայցը կարող է ներկայացվել մինչև ապացուցման պարտականությունը բաշխելու մասին որոշում կայացնելը (Նախագծի 129 հոդվ., մաս 1), պարզեցված վարույթի դեպքում Նախագիծը սահմանել է նաև հատուկ կանոն, ըստ որի՝ հակընդդեմ հայցը պարզեցված վարույթի շրջանակներում կարող է ներկայացվել մինչև 261 հոդվածի 1-ին մասով սահմանված կամ դատարանի կողմից երկարաձգված ժամկետի ավարտը (261 հոդվ., մաս 2): Ենթադրվում է, որ նույն ժամկետում պատասխանողը կարող է ներկայացնել նաև հայցի դեմ իր նյութափրավական առարկությունները՝ ներառյալ դրանց հիմքում ընկած փաստերը, դրանք հիմնավորող ապացույցները և նման ապացույցներ ձեռք բերելուն ուղղված միջնորդությունները:

Նախագծի 261 հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ սահմանված ժամկետների խախտմամբ վկայակոչված փաստերը հաշվի չեն առնվում, իսկ դատավարական փաստաթղթերը և ապացույցները դատարանի որոշմամբ վերադարձվում են դրանք ներկայացնող անձանց, բացառությամբ

⁹ Տե՛ս <http://www.unidroit.org/english/principles/civilprocedure/ali-unidroitprinciples-e.pdf>

յամբ այն դեպքերի, երբ դրանք վկայակոչողը (ներկայացնողը) հիմնավորում է սահմանված ժամկետում տվյալ փաստը վկայակոչելու, դատավարական փաստաթուղթը կամ ապացույցը ներկայացնելու անհնարինությունը՝ իրենից անկախ պատճառներով:

Նման կարգավորումը նպատակ է հետապնդում ապահովելու գործին մասնակցող անձանց կողմից գործի լուծման համար նշանակություն ունեցող փաստական և ապացուցողական նյութը ներկայացնել լրիվ ծավալով և այնպիսի ժամկետներում, որոնք թույլ կտան դատարանին բավականին սեղմ ժամկետում կայացնել գործն ըստ էության լուծող դատական ակտ: Սահմանված դատավարական սանկցիան, իր հերթին, էապես կնպաստի կողմերի դատավարական կարգապահության աստիճանի բարձրացմանը և նվազագույնի կհասցնի կողմերի՝ գործի լուծման համար նշանակություն ունեցող փաստեր վկայակոչելու և դրանք հաստատող ապացույցներ ներկայացնելու իրավունքների չարաշահման հնարավորությունը: Բացի այդ, սահմանված ժամկետում ներկայացված փաստական և ապացուցողական նյութի վերլուծությունը դատարանին հնարավորություն կտա լրացված դատավարական նյութի հիման վրա ևս մեկ անգամ ստուգելու պարզեցված վարույթի կարգով տվյալ գործը քննելու իրավաչափությունը:

Հաշվի առնելով այն, որ Նախագծի 261 հոդվածով նախատեսված գործողությունների կատարման արդյունքում դատավարական իրավիճակը կարող է այնպես փոխվել, որ ի հայտ գա գործը պարզեցված վարույթի կարգով քննելուն խոչընդոտող որևէ հանգամանք՝ Նախագծի 263 հոդվածը նախատեսել է պարզեցված վարույթը դադարեցնելու և ընդհանուր հայցային վարույթի անցում կատարելու հիմքեր: Մասնավորապես սահմանվել է. «Եթե սույն օրենսգրքի 259-րդ հոդվածի 3-րդ մասով սահմանված հանգամանքներն ի հայտ են եկել գործը պարզեցված վարույթի կարգով քննելու մասին որոշումը կայացնելուց հետո, բայց ոչ ուշ, քան մինչև վերջնական դատական ակտ կայացնելը, դատարանը որոշում է կայացնում գործն ընդհանուր հայցային վարույթի կարգով քննելու մասին և սույն օրենսգրքի 152-րդ հոդվածով սահմանված կարգով հրավիրում է նախնական դատական նիստ»:

Գործը պարզեցված վարույթի կարգով քննելու կարգն ունի մի շարք էական առանձնահատկություններ, որոնք պայմանավորված են վարույթի տվյալ տեսակի պարզեցված բնույթով:

Նախ, ի տարբերություն ընդհանուր հայցային վարույթի, Նախագիծը սահմանում է գործի քննությունն ու լուծումը որոշակի ժամկետում ավարտելու իմպերատիվ պահանջ: Մասնավորապես, ըստ 262 հոդվածի 6-րդ մասի, դատարանը պարզեցված վարույթի կարգով գործի քննության արդյունքում վերջնական ակտը պետք է կայացնի 261 հոդվածի 1-ին մասով սահմանված՝ փաստական և ապացուցողական նյութը ներկայացնելու կողմերի համար սահմանված ժամկետն ա-

վարտվելու օրվանից մեկամսյա ժամկետում¹⁰:

Երկրորդ՝ Ընդհանուր կանոնի համաձայն՝ գործի քննությունը պարզեցված վարույթի կարգով իրականացվում է առանց դատական նիստ հրավիրելու, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ դատարանը եկել է եզրահանգման, որ անհրաժեշտ է գործին մասնակցող անձանցից ստանալ պարզաբանումներ գործի լուծման համար նշանակություն ունեցող հանգամանքների և գործում առկա ապացույցների վերաբերյալ (Նախագծի 262 հոդվ., մաս 1):

Ուշագրավ է, որ Նախագծի 262 հոդվածի 1-ին մասի բառացի մեկնաբանությունից բխում է, որ այստեղ խոսքը ոչ թե ապացույցների հետազոտման նպատակով հրավիրվող «ավանդական» դատական նիստի մասին է, այլ այնպիսի նիստի, որը հրավիրվում է բացառապես դատարանի հայեցողությամբ և նպատակ է հետապնդում գործին մասնակցող անձանցից ստանալ պարզաբանումներ (բացատրություններ) գործի լուծման համար նշանակություն ունեցող փաստերի և դրանք հաստատող ապացույցների մասին: Այդուհանդերձ կարծում ենք, որ եթե դատարանը որոշում է կայացնում գործի քննությունն իրականացնել դատական նիստում, տվյալ նիստի խնդիրը պետք է լինի գործում առկա գրավոր ապացույցների հետազոտումը, որի ընթացքում էլ դատարանը կարող է ստանալ գործի լուծման համար նշանակություն ունեցող հարցերի պարզաբանումը: Քննարկման առարկա կարող են դառնալ նաև պարզեցված վարույթի թույլատրելիության և ընդհանուր հայցային վարույթի անցում կատարելու անհրաժեշտության հարցը, նիստի ընթացքում ներկայացված վերաբերելի նոր փաստերի, ապացույցների և դրանք ձեռք բերելուն ուղղված միջնորդությունների թույլատրելիությունը:

Երրորդ՝ որոշակի առանձնահատկություն ունի դատական նիստին գործին մասնակցող անձի կամ նրա ներկայացուցչի մասնակցության հարցը: Մասնավորապես, Նախագծի 262 հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ գործին մասնակցող անձի կամ նրա ներկայացուցչի միջնորդությամբ դատարանը թույլատրում է նրան մասնակցել դատական նիստին տեսաձայնային հեռահաղորդակցության միջոցների կիրառմամբ, եթե դատական նիստերի դահլիճում առկա է նման հաղորդակցության հնարավորությունն ապահովող համակարգ: Մեր կարծիքով, տվյալ կանոնակարգումը լրամշակման կարիք ունի այն առումով, որ անպատասխան է թողնում հարցը, թե ինչպես դատարանը պետք է պարզի տեսաձայնային հեռահաղորդակցության միջոցների կիրառ-

---

¹⁰ Նշված ժամկետը սահմանելիս ուղենիշային է եղել Եվրոպայի խորհրդարանի և խորհրդի թիվ 861/2007 կանոնակարգը՝ «Փոքր չափի պահանջների քննության մասին», որի 7 հոդվածով վճռի կայացման համար առաջարկվում է 30-օրյա ժամկետ: Թե որքանով է արդարացված նման սեղմ ժամկետը, կարծում ենք, ցույց կտա քննարկվող իրավանորմի կիրառման փորձը:

մամբ դատական նիստին մասնակցող անձի ինքնությունը և լիազորությունների ծավալը: Նախագծում չլուծված հարց է նաև նման պայմաններում դատական նիստն արձանագրելու առանձնահատկությունը:

Նախագծի 262 հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է, որ գործի քննությունն առանց դատական նիստն իրականացնելու վերաբերյալ որոշում կայացնելու դեպքում գործին մասնակցող անձինք ծանուցվում են միայն վերջնական դատական ակտի կայացման օրվա մասին, իսկ ըստ նույն հոդվածի 3-րդ մասի՝ գործի քննությունը դատական նիստում իրականացնելու վերաբերյալ որոշում կայացվելու դեպքում գործին մասնակցող անձինք ծանուցվում են դատական նիստի ժամանակի և վայրի մասին՝ նշումով, որ նրանց չներկայանալն արգելք չէ գործի քննության համար: Հետևում է, որ գործի քննությունն առանց դատական նիստ հրավիրելու կամ նիստում իրականացնելու հարցը դատարանը պետք է լուծի գործը պարզեցված վարույթի կարգով քննելու մասին որոշմամբ, որը մի դեպքում պետք է պարունակի նշում վերջնական դատական ակտի կայացման օրվա մասին, մյուս դեպքում՝ դատական նիստի ժամանակի և վայրի մասին:

Դատական նիստում գործի քննությունն իրականացնելու դեպքում դատական նիստն ավարտելուց հետո նիստը նախագահողը հայտարարում է վերջնական դատական ակտի կայացման օրը և պարզաբանում է այն հրապարակելու և գործին մասնակցող անձանց ուղարկելու կարգը:

Գործնական կարևոր նշանակություն ունի պարզեցված վարույթի կարգով գործի քննությունն իրականացնելիս, ինչպես նաև վերջնական դատական ակտը կայացնելուց հետո ստացված միջնորդությունների լուծման դատավարական կարգը:

Գործի քննության ընթացքում և դրանից հետո գործին մասնակցող անձինք կարող են ներկայացնել տարաբնույթ միջնորդություններ: Դրանք պետք է քննվեն և լուծվեն պարզեցված վարույթի առանձնահատկությունների հաշվառմամբ:

Նախագծի 261 հոդվածի 1-ին մասի բովանդակությունից բխում է, որ ապացույցների ձեռքբերմանն ուղղված միջնորդությունը գործին մասնակցող անձը պետք է ներկայացնի փաստական և ապացուցողական նյութը ներկայացնելու համար սահմանված ժամկետում: Հակառակ պարագայում նման միջնորդությունը դատարանի որոշմամբ վերադարձվում է այն ներկայացնող անձին, եթե վերջինս չի հիմնավորում սահմանված ժամկետում միջնորդությունը իրենից անկախ պատճառներով ներկայացնելու անհնարիությունը (261 հոդվ., մաս 3):

Ինչ վերաբերում է այլ միջնորդություններ ներկայացնելու դեպքերին, կարծում ենք, որ դրանց լուծման դատավարական կարգը կախված է միջնորդության տեսակից և դրա լուծման ընդհանուր կանոններից:

Մի շարք միջնորդություններ կարող են քննվել ու լուծվել բացառապես դատական նիստում: Օրինակ՝ հայցի ապահովման մեկ միջոցը մեկ այլ միջոցով փոխարինելու կամ ապահովման միջոցը ձևափոխելու (Նախագծի 123 հոդվ.), հայցի ապահովումը վերացնելու (124 հոդվ.) կամ հակընդդեմ ապահովում պահանջելու (125 հոդվ., մաս 2) մասին միջնորդությունները, ինչպես նաև մի շարք միջնորդություններ, որոնք ներկայացվում են գործով վերջնական ակտ կայացնելուց հետո (օրինակ՝ լրացուցիչ վճիռ կայացնելու (182 հոդվ.), վճռի կատարումը հետաձգելու կամ տարաժամկետելու, վճռի կատարման եղանակն ու կարգը փոփոխելու (ԴԱՀԿ մասին օրենքի 22 հոդվ.), կատարողական թերթը կատարման ներկայացնելու ժամկետը վերականգնելու (ԴԱՀԿ մասին օրենքի 24 հոդվ.), կատարողական թերթի կրկնօրինակ տալու (ԴԱՀԿ մասին օրենքի 25 հոդվ.) վերաբերյալ): Նման միջնորդությունները պետք է քննվեն դրանց քննարկման համար հատուկ հրավիրված դատական նիստերում՝ Նախագծի 140 հոդվածով սահմանված երաշխիքների պահպանմամբ, քանի որ դրանց լուծման այլ կարգ Նախագիծը չի նախատեսում: Ընդ որում, այն դեպքերում, երբ դատարանը որոշում է կայացրել պարզեցված վարույթի կարգով գործի քննությունը դատական նիստում իրականացնելու վերաբերյալ, վարույթի ընթացքում ներկայացված միջնորդությունները կարող են քննվել հենց այդ նիստում:

Եթե գործին մասնակցող անձը ներկայացրել է այնպիսի միջնորդություն, որն ըստ օրենքի լուծվում է դատական նիստից դուրս, առանց գործին մասնակցող մյուս անձանց դիրքորոշումը լսելու (օրինակ՝ հայցի ապահովման (120 հոդվ., մաս 2), վճռի կատարման ապահովում կիրառելու (181 հոդվ., մաս 2), դատական ակտում թույլ տրված վրիպակները, գրասխալները և թվաբանական սխալներն ուղղելու (183 հոդվ., մաս 2) մասին), ապա, բնականաբար, այդ միջնորդությունը քննարկելու համար դատական նիստ չպետք է հրավիրվի:

Էական առանձնահատկություններ ունի պարզեցված վարույթի կարգով կայացվող **վերջնական դատական ակտի հրապարակման, գործին մասնակցող անձանց հանձնելու (ուղարկելու), օրինական ուժի մեջ մտնելու և բողոքարկելու կարգը:**

Նախ նշենք, որ նախագիծը մշակելիս հեղինակային խումբը հրաժարվել է պարզեցված վարույթի կարգով քննվող գործով կայացված վճռին ներկայացվող պահանջները «թեթևացնելու» առաջարկից¹¹ ելնելով այն մտավախությունից, որ դա կարող է մեկնաբանվել որպես պատճառաբանված դատական ակտ ստանալու իրավունքի խախտում: Կարծում ենք՝ նման մոտեցումը խորը մտածված չի եղել: Ուշագրավ է, որ ՌԴ թե՛ քաղաքացիական, թե՛ արբիտրաժային դատավա-

¹¹ Տե՛ս «Reform of the Armenian Code of Civil Procedure», 2015, էջ 10:

րական օրենսգրքերում 2016 թվականին կատարված փոփոխություններով¹² պարզեցված վարույթների կարգով քննվող գործերով նախատեսվել է վճռահատության «պարզեցված» կարգ: Այսպես, ըստ ՌԴ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 232.4 և արբիտրաժային օրենսգրքի 229 հոդվածների՝ պարզեցված վարույթի կարգով քննվող գործով դատարանի վճիռը կայացվում է դրա եզրափակիչ մասը ստորագրելու միջոցով, որը կցվում է գործի նյութերին և տեղադրվում է դատարանի պաշտոնական ինտերնետային կայքում ոչ ուշ, քան այն կայացնելու հաջորդ օրը: Ընդ որում, դատարանը պարտավոր է գործին մասնակցող անձի պահանջով հնգօրյա ժամկետում կազմել և գործին մասնակցող անձանց տրամադրել պատճառաբանված դատական ակտ՝ ապահովելով պատճառաբանված դատական ակտ ստանալու կողմի իրավունքը: Կարծում ենք, որ քննարկվող հարցը մանրամասն գիտական վերլուծության և հետագա մշակման կարիք ունի՝ նկատի ունենալով այն, որ հստակ ձևակերպված և անհրաժեշտ երաշխիքներ նախատեսող կարգավորման պայմաններում նշված քայլը կատարելու դեպքում քաղաքացիական գործեր քննող դատավորները էապես կբեռնաթափվեն:

Բավականին առաջադիմական քայլ է կատարվել գործով վերջնական դատական ակտի հրապարակման կանոնները «պարզեցնելու» ուղղությամբ: Նպատակ ունենալով խնայելու գերձանրաբեռնվածության պայմաններում արդարադատություն իրականացնող դատարանների, վեճի շուտափույթ լուծման ձգտող գործին մասնակցող անձանց ժամանակը, ինչպես նաև հաշվի առնելով ժամանակակից տեխնոլոգիաների զարգացման մակարդակը և դրանց մատչելիության աստիճանը՝ պարզեցված վարույթի կարգով քննվող գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերի հրապարակման համար նախատեսվել է պարզեցված ընթացակարգ: Մասնավորապես, Նախագծի 264 հոդվածի 1-ին մասով սահմանվում է, որ պարզեցված վարույթի կարգով կայացված վերջնական դատական ակտը հրապարակվում է Հայաստանի Հանրապետության դատական իշխանության պաշտոնական ինտերնետային կայքում տեղադրելու միջոցով: Առաջին հայացքից կարող է տպավորություն ստեղծվել, որ նման կարգավորումը հակասում է ՀՀ Սահմանադրության 63 և Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների մասին կոնվենցիայի 6 հոդվածով երաշխավորված արդար դատաքննության իրավունքի բաղադրատարրը հանդիսացող «իր գործի հրապարակային քննության» իրավունքի հետ:

ՄԻԵԴ-ի նախադեպային ակտերի, ինչպես նաև առաջադեմ որոշ երկրների դատավարական օրենսդրության վերլուծությունը հիմք է

---

¹² Ст' u Федеральный закон № 45-ФЗ от 02.03.2016 г. «О внесении изменений в Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации и Арбитражный процессуальный кодекс Российской Федерации»: Ուժի մեջ է մտել 01.09.2016 թ.:

տալիս եզրակացնելու, որ կայացված դատական ակտերի մասին տեղեկացնելու այլ ձևերը ևս թույլատրելի են և չեն խախտում հրապարակայնության սկզբունքը:

Այսպես, ՄԻԵԴ-ի «Պրետտոն ընդդեմ Իտալիայի» գործով¹³ դատարանը միաձայն որոշել է, որ դատարանի վճիռները դատական մատչանում գրանցելու ընթացակարգը «գործի հրապարակային քննության», «վճռի հրապարակման» պահանջի խախտում չի առաջացրել: Դատարանի կարծիքով՝ Կոնվենցիայի 6(1) հոդվածով հետապնդվող նպատակը (որը արդար դատաքննության երաշխավորման նպատակով դատարանի նկատմամբ հանրային հսկողություն սահմանելն է) դատարանում տեղի ունեցած դատավարության առնչությամբ տվյալ դեպքում ապահովվել է ոչ նվազ չափով, քան կապահովվեր, եթե որոշումն ընթերցվեր դոնբաց դատական նիստի ժամանակ, մանավանդ որ այդ ընթերցումը հաճախ սահմանափակվում է գուտ օպերատիվ դրույթների հրապարակմամբ (պարբ. 27):

«Մոսերն ընդդեմ Ավստրիայի» գործով կայացված վճռի¹⁴ 101-րդ պարբերության մեջ նշվում է. ««Վճիռը հայտարարվում է հրապարակայնորեն» ձևակերպումից կարող է թվալ, որ դատարանում այն բարձրաձայն ընթերցելը պարտադիր է: Սակայն դատարանը համարում է, որ վճիռը հրապարակելու այլ եղանակներ ևս կարող են համապատասխանել Կոնվենցիայի 6(1) հոդվածին»: Ինչպես իրավացիորեն նշում է հոլանդացի դատավարագետ պրոֆ. Ս. Շ. վան Ռին, «բոլոր այն դեպքերում, երբ վճիռը դոնբաց դատական նիստում չի հրապարակվում, կիրառված մյուս միջոցները պետք է ապահովեն բավարար հրապարակայնություն... վճիռը հրապարակելու այլ եղանակներ նախատեսելիս բոլոր պարագաներում պետք է ապահովել վճռի հասանելիությունը ոչ միայն կողմերին, այլ նաև շահագրգիռ հանրությանը»¹⁵:

Պարզեցված վարույթի կարգով կայացված դատական ակտը դատական իշխանության պաշտոնական ինտերնետային կայքում տեղադրելու միջոցով, ըստ էության, ապահովվում է դրա հասանելիությունը ոչ միայն կողմերի, այլ նաև ՋԼՄ-ների, քաղաքացիական հասարակության այլ ինստիտուտների, ինչպես նաև բոլոր շահագրգիռ կազմակերպությունների և քաղաքացիների համար՝ երաշխավորելով արդար դատաքննության երաշխավորման նպատակով դատարանի նկատմամբ հանրային հսկողությունը: Ընդ որում, որպես գործին մասնակցող անձանց համար կայացված ակտի հասանելիության ապահովման լրացուցիչ երաշխիք, Նախագծով նախատեսվել է կայացված դատական ակտը կողմերին ուղարկելու դատարանի պարտականությունը: Ըստ 264 հոդվածի 2-րդ մասի՝ վերջնական դատական ակտի օրինակը ոչ ուշ, քան

¹³ Sté u Pretto and others v. Italy (1983), <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57561>:

¹⁴ Sté u Moser v. Austria (2006), <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76956>:

¹⁵ «Reform of the Armenian Code of Civil Procedure», p. 20.

դրա կայացման հաջորդ օրը պատվիրված նամակով՝ հանձնման մասին ծանուցմամբ ուղարկվում է գործին մասնակցող անձանց:

Նկատի ունենալով, որ պարզեցված կարգը ենթադրում է ոչ միայն գործերի արագ քննություն և լուծում, այլ նաև վճռի օպերատիվ կատարում¹⁶, Նախագիծը սահմանել է պարզեցված վարույթի կարգով կայացված վերջնական դատական ակտի **օրինական ուժի մեջ մտնելու և դրա դեմ վերաքննիչ բողոք բերելու կրճատ ժամկետներ**: Մասնավորապես նախատեսվել է, որ պարզեցված վարույթի կարգով կայացված վճիռը, ինչպես նաև գործի վարույթը կարճելու մասին որոշումը օրինական ուժի մեջ են մտնում կայացնելու օրվանից տասնհինգօրյա ժամկետում, եթե դրա դեմ վերաքննիչ բողոք չի բերվում (264 հոդվ., մաս 3), հայցն առանց քննության թողնելու մասին որոշումը՝ այն կայացնելու օրվանից յոթնօրյա ժամկետում, եթե դրա դեմ վերաքննիչ բողոք չի բերվում (264 հոդվ., մաս 4):

Թեև վերը հիշատակված եվրոպական կանոնակարգի 17 հոդվածը, ինչպես նաև Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի թիվ R(95)5 և R(81)7 հանձնարարականները¹⁷ թույլ են տալիս բացառել փոքր չափով դրամական հատուցումների վերաբերյալ գործերով կայացված վերջնական դատական ակտերի բողոքարկման հնարավորությունը, Նախագիծը մշակելիս, այդուհանդերձ, որոշվել է նման քայլի չդիմել՝ բավարարվելով վերաքննիչ բողոքարկման կրճատ ժամկետների սահմանմամբ, ինչպես նաև վճռաբեկ բողոք բերելու հիմքերի սահմանափակմամբ: Նախ՝ Նախագծի 321 հոդվածի 2-րդ և 5-րդ մասերով սահմանվել է, որ պարզեցված վարույթի կարգով կայացված վերջնական դատական ակտերի դեմ վերաքննիչ բողոք կարող է բերվել մինչև դրանց՝ օրինական ուժի մեջ մտնելու ժամկետի ավարտը: Այնուհետև սահմանափակվել է պարզեցված վարույթի կարգով կայացված վերջնական դատական ակտի դեմ բերված վերաքննիչ բողոքի քննության արդյունքում կայացված որոշումը բողոքարկելու հիմքերի շրջանակը: Մասնավորապես սահմանվել է, որ պարզեցված վարույթի կարգով կայացված վերջնական դատական ակտի դեմ բերված վերաքննիչ բողոքի քննության արդյունքում կայացված որոշումը կարող է բողոքարկվել վճռաբեկ դատարանի բացառապես 324 հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված հիմքերով, այսինքն՝ դատարանի կողմից դատավարական նորմե-

¹⁶ St´u **Матулович В.** Революция в упрощенном производстве // «Юридический справочник руководителя». М., 2012, август // <http://delo-press.ru/articles.php?n=10857>:

¹⁷ St´u Recommendation № R(81)7 of the Committee of Ministers to member states on measures facilitating access to justice (Adopted by the Committee of Ministers on 14 May 1981 at its 68th Session), <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168050e7e4>, Recommendation № R(95)5 of the Committee of Ministers to member states concerning the introduction and improvement of the functioning of appeal systems and procedures in civil and commercial cases (Adopted by the Committee of Ministers on 7 February 1995 at its 528th meeting of the Minister’s Deputies), <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680505f3c>:

րի այնպիսի խախտումներ կատարելու հիմքերով, որոնց պարագայում դատական ակտը բոլոր դեպքերում ենթակա է բեկանման:

Ափոփելով վերը շարադրվածը՝ կարելի է եզրակացնել, որ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի նախագծով նախատեսվել է պարզեցված վարույթի կարգով քաղաքացիական գործերի քննության բավականին ճկուն ընթացակարգ, որը հնարավորություն կտա զգալիորեն կրճատելու քաղաքացիական գործերի քննության ժամկետները, բացառելու պարզ գործերով տևական դատավարությունները, թեթևացնելու առաջին ատյանի դատարանների ծանրաբեռնվածությունը, խնայելու դատարանի և կողմերի ժամանակը՝ վերջիններիս համար ապահովելով օպերատիվ, արդյունավետ և ոչ ծախսատար դատական պաշտպանության հնարավորություն: Բոլոր նշված հանգամանքները, մեծ հաշվով, էապես կնպաստեն նաև Հայաստանում արդարադատության որակի բարելավմանը և դատական իշխանության նկատմամբ վստահության աստիճանի բարձրացմանը:

Բանալի բառեր – *պարզեցված ընթացակարգեր, պարզեցված վարույթ, արագացված դատաքննություն, փոքր հայցագին ունեցող գործեր, ապացույցների ներկայացման կարգ, գործի քննություն առանց դատական նիստ հրավիրելու, դատարանների ծանրաբեռնվածություն, գործերի քննության և լուծման օպտիմալացում, արդարադատության արդյունավետություն*

СЕРГЕЙ МЕГРЯН – Упрощенное производство в проекте Гражданского процессуального кодекса РА. – В статье рассматривается институт упрощенного производства, предусмотренный в проекте Гражданского процессуального кодекса Армении. Проанализированы сущность и основные особенности данного вида производства, его основные преимущества и роль с точки зрения снижения судебной нагрузки, оптимизации рассмотрения и разрешения гражданских дел и повышения эффективности правосудия.

На основе доктринальных подходов к особенностям рассмотрения дел с небольшим размером исковых требований, а также анализа транснациональных стандартов гражданского процесса, рекомендаций Совета Европы, зарубежного опыта и отечественной судебной практики детально рассмотрены вопросы, касающиеся дел, рассматриваемых в порядке упрощенного производства. Речь идёт также о делах с небольшим размером исковых требований и обстоятельствах, исключающих рассмотрение дела в порядке упрощенного производства. Кроме того, в статье анализируется процессуальный порядок перехода к упрощенному порядку рассмотрения и разрешения дела в суде первой инстанции. Сформулированы и обоснованы некоторые замечания и предложения по усовершенствованию данного вида производства.

Делается вывод, что процедуру упрощенного производства, предусмотренную в проекте ГПК РА, можно считать удачной и соответствующей транснациональным стандартам. Она будет способствовать существенному снижению судебной нагрузки, сокращению временных и финансовых затрат, ускоренному получению судебной защиты и в целом реализует важнейшие задачи судопроизводства – процессуальную экономию и оптимизацию рассмотрения и разрешения гражданских дел.

Ключевые слова: упрощенные процедуры, упрощенное производство, ускоренное производство, небольшой размер исковых требований, порядок представления доказательств, рассмотрение дела без судебного заседания, судебная нагрузка, оптимизация рассмотрения и разрешения гражданских дел, эффективность правосудия

SERGEY MEGHRYAN – *Simplified Procedure in the Draft Civil Procedural Code of the Republic of Armenia.*– The present article is scrutinizing the institution of simplified procedure envisaged in the draft Civil Procedural Code of the Republic of Armenia. The essence and key features of the procedure mentioned, its main advantages and the role in terms of reducing court load, optimization of hearings, settlement of civil cases and enhancing the efficiency of justice are analyzed.

Based on doctrinal approaches towards the issue of consideration of cases with rather small demands in claim as well as analysis of trans-national standards of civil procedure, recommendations of the Council of Europe, foreign practice and domestic case law the author has conducted detailed study on the circle of cases considered through simplified proceedings, the notion and criteria of “small claims”, the circumstances ruling out the discretion to consider and settle the case through simplified proceedings. Along with this, the article scrutinizes the procedural order of moving to simplified proceedings of consideration of the case, the peculiarities of consideration and settlement of the case in the court of first instance, including the special order of presenting and examining the procedural material, publication, entering into force and challenging of the court ruling. Within the article several remarks and suggestions have been formulated and substantiated towards enhancing the specific type of proceedings at stake.

The conclusion is drawn up that the simplified proceedings envisaged in the draft Civil Procedural Code of RA should be considered as successful and in line with trans-national standards of settlement of cases through simplified proceedings. In the author’s opinion, it may be helpful to reduce considerably the court load, to eliminate time and financial expenses of persons involved in the case, expedient granting of judicial protection and realization of the most important tasks of litigation in general – procedural economy and optimization of consideration and settlement of cases.

Key words: *simplified proceedings, simplified procedure, speedy procedure, small claims, order of presenting evidences, considering the case without court hearing, court load, optimization of consideration and settlement of civil cases, efficiency of justice*

ՄԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ԴԱՏԱՎՈՐԻ ԿԱՐԳԱՊԱՀԱԿԱՆ ՊԱՏԱՄԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՄԱՀՄԱՆԱԴՐԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՆՈՒՅԹԸ

ԳՆԵԼ ՄՈՒՂՆԵՅՅԱՆ, ՏԻԳՐԱՆ ԱՎԵՏԻՄՅԱՆ

Դատական իշխանության՝ որպես գործառնության ռու կառուցակարգային համակարգի և արդարադատության՝ որպես գործընթացի իրավական կանոնակարգման հիմնահարցերը մշտապես գտնվել են հայրենական իրավական գիտական հետազոտությունների կիզակետում¹, կազմել պետաիրավական պրակտիկայի (այդ թվում՝ իրավաստեղծ գործունեության) նկատելի հատվածը² և կարևորվել միջազգային իրավական ու քաղաքական գործընթացներում³: Գիտական և գործնական միտքը փոր-

¹ Տե՛ս, օրինակ, **Գ. Հարությունյան**, Դատական իշխանություն. համակարգային գործակցության եվրոպական զարգացումների փորձից, Եր., 2002, **Մ. Խաչատրյան, Դ. Խաչատրյան**, Դատավորի կարգավիճակը Հայաստանի Հանրապետությունում (իրավահամեմատական վերլուծություն), Եր., 2002, **Ա. Ղամբարյան**, Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության սահմանադրաիրավական հիմքերը, ի.գ.թ. գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության սեղմագիր, Եր., 2006, **Ե. Դանիելյան**, Հայաստանում դատական իշխանության զարգացման տեսական և մեթոդաբանական հիմնախնդիրները (պատմատեսական և իրավական վերլուծություն), ի.գ.թ. գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության սեղմագիր, Եր., 2014, **Տ. Մուկուչյան**, Դատական իշխանությունը և դրա իրականացման տեսաիրավական հիմքերը Հայաստանի Հանրապետությունում, ի.գ.թ. գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության սեղմագիր, Եր., 2015 և այլն:

² Տե՛ս, օրինակ, ՀՀ նախագահի 2012 թվականի հունիսի 30-ի «Հայաստանի Հանրապետության իրավական և դատական բարեփոխումների 2012-2016 թվականների ռազմավարական ծրագիրը և ծրագրից բխող միջոցառումների ցանկը հաստատելու մասին» ՆԿ-96-Ա հրամանագիր (ՀՀՊՏ 2012.07.11/33(907)), Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի *Capmbell and Fell v. The United Kingdom* գործով 1984 թվականի հունիսի 28-ի վճիռը, զանգատներ թիվ 7819/77, 7878/77, կետեր 76-82, ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 2011 թվականի հոկտեմբերի 20-ի ԳԴ5/0022/01/10 գործով կայացրած որոշումը և այլն:

³ Այս առումով հատուկ կարևորվում են «Դատավորների կարգավիճակի մասին» 1998 թվականի հուլիսի 10-ի Եվրոպական խարտիան և Եվրոպական խարտիայի պարզաբանման հուշագիրը, ՄԱԿ-ի գլխավոր վեհաժողովի կողմից 1985 թվականի նոյեմբերի 29-ի թիվ 40/32 և 1985 թվականի դեկտեմբերի 13-ի թիվ 40/46 բանաձևերով հաստատված «Դատական մարմինների անկախության հիմնարար սկզբունքները» և դրա հավելվածը՝ ՄԱԿ-ի գլխավոր վեհաժողովի կողմից թիվ 2200A(XXI) բանաձևով հաստատված «Դատավորների վարքագծի բանադրության սկզբունքները», Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի 1994 թվականի հոկտեմբերի 13-ի «Դատավորների անկախության, արդյունավետության ու դերի մասին» թիվ R(94)12 և 2010 թվականի նոյեմբերի 17-ի «Դատավորների անկախության, գործունեության արդյունավետության և պատասխանատվության մասին» թիվ CM/Rec(2010)12 հանձնարարականները, ԵԱՀԿ/ԺՄԻԳԻ «Արևելյան Եվրոպայում, Հարավային Կովկասում, Կենտրոնական Ասիայում դատական անկախության վերաբերյալ» Կիևի հանձնարարականները (<http://www.osce.org/ru/odihr/73488?>

ձել է հնարավորինս առարկայացնել դատական իշխանության կազմավորման ու գործունեության սահմանադրաիրավական խնդիրները:

Վերոհիշյալ հարցերը դիտարկելիս, մեր կարծիքով, որոշիչ նշանակություն ունի դատավորի կարգավիճակի համալիր վերլուծությունը⁴, քանի որ **դատական իշխանության անմիջական և միակ կրողի⁵, ըստ այդմ էլ արդարադատություն իրականացնելու իրավասությամբ օժտված անձի⁶** դատավորի սոցիալական առաքելություն ստանձնելու և դադարեցնելու գործընթացների, պատասխանատվության, լիազորությունների, գործառույթների (իրավական, արժեքային, փաստացի և այլն), գործունեության երաշխիքների և ներուժի համարժեք և լիարժեք ամրագրումն ու փաստացի առկայությունն այն ցուցիչներն են, որոնք հնարավոր են դարձնում որոշել դատական իշխանության իրական և անհրաժեշտ անկախության աստիճանը և գնահատել արդարադատության որակական բնութագրիչները:

Դատավորի պատասխանատվության ինստիտուտի՝ որպես դատավորի իրավական կարգավիճակի տարրի առանձնացումը պայմանավորված է մի կողմից դատավորի իրավական պաշտպանվածության ապահովման մտահոգությամբ և խնդրի հրատապությամբ, մյուս կողմից՝ դատավորի պատասխանատվության ինստիտուտի վերաբերյալ հայեցակարգի մշակման անհրաժեշտությամբ:

Բանն այն է, որ վերջին տարիներին մեծ է Արդարադատության խորհրդի կողմից կարգապահական պատասխանատվության ենթարկված դատավորների թիվը, որոնց իրավական պաշտպանվածության հարցը այդպես էլ համակողմանի լուծում չի ստացել⁷:

---

download=true), Վենետիկի հանձնաժողովի մի շարք եզրակացություններ ու զեկույցներ (CDL-AD(2014)018 [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2014\)018-rus](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2014)018-rus) կայքում, CDL-AD(2010)004 [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2010\)004-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2010)004-e) կայքում, CDL(2012)084-rus [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL\(2012\)084-rus](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL(2012)084-rus) կայքում, CDL-JD(2009)001 [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JD\(2009\)001-rus](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JD(2009)001-rus) կայքում և այլն), «Արդարադատության ապահովման համակարգերի արդյունավետությունը», զեկույց, http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/cooperation/Eastern_partnership/Premis%20145613%20RUS%202047%20EasternPartnershipEnhancingJudicialReform%20TXT%20A4.pdf կայքում) և այլն:

⁴ Դատավորի կարգավիճակի հարցերի համակողմանի հետազոտությունը տե՛ս **Клеандров М. И.** Статус судьи: правовой и смежные компоненты. М., 2008:

⁵ Դատավորի այդպիսի բնորոշում է առկա ՀՀ սահմանադրական դատարանի 2006 թ. սեպտեմբերի 20-ի ՄԴՈ-647 որոշման (ՀՀՊՏ 2006.11.01/56(511)) տեքստում (11-րդ կետ):

⁶ ՀՀ դատական օրենսգրքի (ՀՀՊՏ 2007.04.18/20(544)) 4 հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ Յուրաքանչյուր դատավոր օժտված է արդարադատություն իրականացնելու իրավասությամբ:

⁷ Մասնավորապես՝ Արդարադատության խորհրդի 2009 թվականի ապրիլի 23-ի ԱԽ-11-Ո-22, 2011 թվականի հունիսի 24-ի ԱԽ-13-Ո-17, 2015 թվականի ապրիլի 13-ի ԱԽ-13-Ո-15, 2015 թվականի ապրիլի 13-ի ԱԽ-13-Ո-16, 2015 թվականի ապրիլի 13-ի ԱԽ-13-Ո-17, 2015 թվականի ապրիլի 13-ի ԱԽ-13-Ո-18 և այլ որոշումների տեքստերի ուսումնասիրությունից ոչ միայն ակնհայտ է դառնում դրանց տեքստերում միաբնույթ, նույնաբովանդակ ձևակերպումների առկայությունը, վերլուծությունների միօրինակությունը, այլև բացակայում են դատավորին պատասխանատվության ենթարկելու գործ-

Այսպես՝ ՀՀ դատական օրենսգրքի 158 հոդվածը սահմանում է. «Դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու հարցերը քննելիս Արդարադատության խորհուրդը գործում է որպես դատարան: Որպես դատարան գործելիս Արդարադատության խորհրդում գործերի քննության կարգի նկատմամբ կիրառվում են Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարական օրենսգրքի նորմերն այնքանով, որքանով դրանք իրենց էությամբ կիրառելի են Արդարադատության խորհրդում գործի քննության նկատմամբ և չեն հակասում սույն օրենսգրքի նորմերին»: Այս հոդվածի սահմանադրականությունը գնահատելիս, անդրադառնալով ՀՀ արդարադատության խորհրդի կարգավիճակի և լիազորությունների հարցին, ՀՀ սահմանադրական դատարանը 2012 թվականի դեկտեմբերի 18-ի ՄԴՈ-1063 որոշմամբ մի կողմից ՀՀ արդարադատության խորհուրդը դիտում է որպես **դատական իշխանության համակարգի գործառական արդյունավետությունն ապահովելու հարցում իր սահմանադրական հստակ գործառույթներն ունեցող ու անկախ գործող ենթահամակարգ**, սահմանադրական նորմերի իրացման (իրավակիրառական) հարթությունում առաջին անգամ վեր է հանում և բացահայտում նրա սահմանադրաիրավական կարգավիճակի բովանդակությունը և օրենսդրին առաջարկում է քննարկել խորհրդի գործունեության **առանձին կանոնակարգման խնդիրը՝ ուշադրություն դարձնելով վերջինիս սահմանադրական գործառույթներին ներդաշնակ հարցերի քննարկման կանոնակարգային լուծումներին**, մյուս կողմից, սակայն, իրավասպառի է գնահատել Արդարադատության խորհրդի որոշումների բողոքարկման արգելքը, այն պարագայում, երբ խնդիրը քննարկում է դատական իշխանության համակարգի անկախության ապահովման **սահմանադրական երաշխիքների ամրագրման տեսանկյունից: Մինչդեռ խորհրդի կողմից կարգապահական վարույթի իրականացումը չի սահմանափակվում կամ բնութագր-**

ընթացի (կարգապահական վարույթի) բնույթի և նշանակության **սահմանադրական ընկալումը և մեթոդաբանությունը**, քանի որ չկան հստակ կառուցակարգեր, գնահատման չափորոշիչներ և ընթացակարգեր, որոնք հնարավոր կդարձնեին պարզելու Արդարադատության խորհրդի հայեցողության սահմանները, իրացման կողմնորոշիչները, կարգապահական պատասխանատվության միջոցի ընտրության մեխանիզմը: Ըստ որում՝ որոշ բացառություններով հանդերձ (ՀՀ իրավական և դատաիրավական համակարգի համար, անշուշտ, նախադեպային նշանակություն ունեին դատավորներ Ա. Մադաթեյանի, Լ. Մնացականյանի, Պ. Օհանյանի պաշտոնանկության գործընթացները, որոնք ստացան հանրային հնչեղություն)՝ այդ գործընթացներն ընթացել են մեծ մասամբ ոչ հրապարակային պայմաններում՝ նվազեցնելով դատական իշխանության ներսում տեղի ունեցող գործընթացների սահմանադրական և հասարակական հսկողության արդյունավետությունը: Եվ թեև ՀՀ սահմանադրական դատարանը (2006 թվականի սեպտեմբերի 20-ի ՄԴՈ-647, 2012 թվականի դեկտեմբերի 18-ի ՄԴՈ-1063 (ՀՀՊՏ 2013.01.08/1(941)) որոշումներ), ՄԻԵԴ-ը (2015 թվականի հոկտեմբերի 20-ի վճիռ, թիվ 7984/06 զանգատ) որոշակիորեն ձևակերպել են իրենց դիրքորոշումներն այդ կապակցությամբ, այդուհանդերձ՝ դատավորի սոցիալ-իրավական պաշտպանվածության երաշխիքների համակարգը (պոզիտիվ իրավունքում) և իրավագիտական հայեցակարգը (սահմանադրական իրավունքի գիտության կողմից) դեռևս լիարժեքորեն մշակված չեն:

վում վարչական դատավարության գործընթացին հատուկ ընթացակարգերով (առավել ևս՝ էությունը), որպիսի հանգամանքը, իհարկե, չի բացառում վարչական դատավարության առանձին սկզբունքների (օրինակ՝ գործի փաստական հանգամանքների ի պաշտոնե (ex officio) պարզումը) և նորմերի կիրառումը, քանի որ առանձին ինստիտուտների և տարրերի առկայությունը սահմանադրական վարույթում ոչ միայն չի փոխում դրա սահմանադրական բնույթը, այլև ընդգծում է ընդհանրացնող (համընդգրկուն) գործընթացի իրավական իրական սահմանները:

Իր որոշմամբ, վեր հանելով և մասամբ լուծելով Արդարադատության խորհրդի սահմանադրաիրավական կարգավիճակի խնդիրները, Մահմանադրական դատարանը, այդուհանդերձ շրջանցել է դատավորի կարգապահական պատասխանատվության բնույթի և բովանդակության վերաբերյալ հարցադրումները՝ առկախելով դրանց սահմանադրականության գնահատումը, և առաջադրել է որոշակի նախադրյալներ խնդրի գիտական իմաստավորման համար: Այնինչ հիմնախնդրի համալիր գիտագործնական ուսումնասիրման և լուծման համար էական նշանակություն ունի թե՛ Մահմանադրական դատարանի և թե՛ Արդարադատության խորհրդի՝ ըստ էության դատաիրավակիրառական պրակտիկայի հետազոտումը, քանի որ, ինչպես իրավագիտորեն նշում է Ն. Ս. Բոնդարը, որպես սահմանադրականության սահմանադրական-գործնական (իրավակիրառական) բաղադրիչի դրսևորում, դատական պրակտիկան միաժամանակ զգալիորեն ազդում է դրա նորմատիվ բովանդակության վրա: Մասնավորապես՝ այն (դատական պրակտիկան) ձևավորում է այս կամ այն հասարակական հարաբերությունների սահմանադրաիրավական կարգավորման իմաստի նախադեպային ընկալումը...⁸:

Այդ կապակցությամբ, կարծում ենք, ելակետային են հետևյալ հարցադրումները

- ինչ բնույթ և բովանդակություն ունի դատավորի պատասխանատվության ինստիտուտը (վարույթը)⁹,

- ինչպիսի գործընթաց է դատավորի կարգապահական պատասխանատվության վարույթը, որո՞նք են դրա առանձնահատկությունները և հետևանքները,

- ովքե՞ր են դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու գործընթացի սուբյեկտները:

Այս հարցադրումների և դրանց պատասխանների համար մեթոդաբանական և փորձարարական հիմք են ՀՀ արդարադատության

⁸ Տե՛ս **Бондарь Н. С.** Российский судебный конституционализм: введение в методологию исследования. Серия «Библиотечка судебного конституционализма». Вып. 1, М., 2012, էջ 47:

⁹ Սույն հոդվածում վարույթը և ինստիտուտը դիտվում են որպես ինքնավար և միևնույն ժամանակ փոխընդհանուր կատեգորիաներ, որոնց տարբերակումը ընդգծվում է ըստ համատեքստի և ենթատեքստի:

խորհրդի գործունեության վերյուծությունը, խնդրո առարկայի սահմանադրական, միջազգային իրավական, դատական (դատարանակազմական և դատավարական) օրենսդրությունը և տեսական աղբյուրները, որոնք դիտարկվում են իրավական պետության (իրավունքի գերակայության) սկզբունք-հայեցակարգի համատեքստում¹⁰:

ՀՀ սահմանադրական օրենսդրությունը (Անկախության հռչակագիրը, 1995 թվականի Սահմանադրությունը, Սահմանադրության 2005 և 2015 թվականների փոփոխությունները), դրան համապատասխան՝ ընթացիկ օրենսդրությունը («Արդարադատության խորհրդի մասին» ՀՀ օրենք¹¹, «Դատավորի կարգավիճակի մասին» ՀՀ օրենք¹², «Դատարանակազմության մասին» ՀՀ օրենք¹³, ՀՀ դատական օրենսգիրք) արտացոլում են նորմատիվ-տեքստային մակարդակում դատավորի պատասխանատվության ինստիտուտի իրավական կարգավորման էվոյուցիան:

ՀՀ Սահմանադրության տեքստում (այլ նորմատիվ ակտերում նույնպես) բացակայում են ինչպես «սահմանադրական (սահմանադրաիրավական) պատասխանատվություն», այնպես էլ «դատավորի սահմանադրական (սահմանադրաիրավական) պատասխանատվություն» եզրույթները: Սակայն ՀՀ գործող Սահմանադրության մեջ (2005 թվականի փոփոխություններով կարգավորումներ) դատավորի պատասխանատվության ինստիտուտի վերաբերյալ իրավադրույթների վերլուծությունը (պետք է դիտարկել 55 հոդվածի 11-րդ կետի¹⁴, 95 հոդվածի 5-րդ կետի¹⁵ և 97 հոդվածի 2-րդ մասի¹⁶ համակցությամբ), իրավական այլ իրողությունները (այդ թվում՝ իրավակիրառական պրակտիկա) և դոկտրինալ մոտեցումները հիմք են ստեղծում բնորոշելու

---

¹⁰ Տվյալ դեպքում որպես նորմատիվ և դոկտրինալ արժեքային կողմնորոշիչ է ընդունվել 2011 թվականի մարտի 25-26-ին Վենետիկում կայացած Եվրոպայի խորհրդի «Ժողովրդավարություն՝ իրավունքի միջոցով» հանձնաժողովի (Վենետիկի հանձնաժողով) 86-րդ լիազուսմար նիստում ընդունված «Իրավունքի գերակայության վերաբերյալ» հետազոտություն-գեկույցը, որի հիմքում ընկած է Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովի կողմից 2007 թվականին ընդունած «Իրավունքի գերակայության սկզբունքի վերաբերյալ» № 1594 որոշումը (բանաձևը):

¹¹ ՀՀԱԺՏ 1995/7: Ընդունվել է 23.10.1995 թ., ուժը կորցրած է ճանաչվել 18.05.2007 թ.:

¹² ՀՀՊՏ 1998.07.27/15(48): Ընդունվել է 17.06.1998 թ., ուժը կորցրած է ճանաչվել 18.05.2007 թ.:

¹³ ՀՀՊՏ 1998.07.27/15(48): Ընդունվել է 18.06.1998 թ., ուժը կորցրած է ճանաչվել 18.05.2007 թ.:

¹⁴ «Հանրապետության Նախագահը արդարադատության խորհրդի առաջարկությամբ դադարեցնում է ... նրանց լիազորությունները»:

¹⁵ «Արդարադատության խորհուրդն օրենքով սահմանված կարգով դատավորներին ենթարկում է կարգապահական պատասխանատվության, առաջարկ է ներկայացնում Հանրապետության Նախագահին դատավորի լիազորությունները դադարեցնելու մասին, դատավորին կալանավորելու, նրան որպես մեղադրյալ ներգրավելու կամ նրան կատմամբ դատական կարգով վարչական պատասխանատվության ենթարկելու համաձայնություն տալու մասին»:

¹⁶ «Դատավորի և սահմանադրական դատարանի անդամի գործունեության երաշխիքները և պատասխանատվության հիմքերն ու կարգը սահմանվում են Սահմանադրությամբ և օրենքով»:

դատավորի կարգավիճակի էական տարրի՝ կարգապահական պատասխանատվության ինստիտուտի և իրավագոր գործընթացի սահմանադրաիրավական որակը և ուրվագծելու բնութեական (քվինտէսենցիալ) հատկանիշները (**սահմանադրական** էությունը, բովանդակությունը, բնույթը, նշանակությունը և հետևանքները):

Դատավորների նշանակման¹⁷ և պատասխանատվության (այդ թվում՝ պաշտոնից ազատելու) որոշ հարցեր քննարկվել են առանձին հեղինակների կողմից, սակայն այդ հետազոտություններն ընդգրկել են պատասխանատվության առավելապես դատավարական և դատարանակազմական առումները¹⁸: Պատասխանատվության սահմանադրական բնույթի ու բովանդակության կապակցությամբ որոշակի վերլուծություն է արված որոշ աշխատանքների¹⁹ դատական իշխանությանը վերաբերող հատվածներում, այդուհանդերձ՝ դրանցում նույնպես հստակորեն չի ձևավորվել դատավորի կարգապահական պատասխանատվության սահմանադրական բնույթի վերաբերյալ հայեցակարգը:

Այսպես, օրինակ՝ 2005 թվականի փոփոխություններով Սահմանադրության 95 հոդվածի մեկնաբանություններում նշվում է. «Դատավորների կարգապահական պատասխանատվության վերաբերյալ նորմերը ընդհանուր պատասխանատվության նորմերից տարբերվում են՝

---

¹⁷ Տե՛ս **Դ. Խաչատրյան**, Դատավորների նշանակումն ու առաջխաղացումը Հայաստանի Հանրապետությունում՝ միջազգային եվրոպական չափանիշների տեսանկյունից, 2002 | Հոդված/Article, «Օրինաթերթ», Հ-12(52), 2002, էջ 17-24: Հարկ է նկատել, սակայն, որ նշված ուսումնասիրությունը կատարվել է մինչև 2005 թվականի սահմանադրական փոփոխությունները:

¹⁸ Տե՛ս **Хачатурян Д. М.** Независимость судей в Республике Армения: судеоустойтвенные и уголовно-процессуальные гарантии. Автореферат дисс... уч. ст. канд. юрид. наук. Ер., 2000, **Ս. Ռ. Մարաբջյան**, Դատական ակտերի վերանայման հնարավորությունը դատավորի կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու մասին Արդարադատության խորհրդի որոշման հիման վրա // Դատական իշխանություն, թիվ 3/140, մարտ 2011, էջ 29-30, **Ա. Ս. Ղամբարյան**, Դատական քաղաքականությունը Հայաստանի Հանրապետությունում (համատեսական և մեթոդաբանական հիմնախնդիրներ), Եր., 2013, **Տ. Մկրտչյան**, Դատական իշխանությունը և դրա իրականացման տեսա-իրավական հիմքերը Հայաստանի Հանրապետությունում, ի.գ.թ. գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության սեղմագիր, Եր., 2015, **Գ. Ղազինյան, Ա. Հովհաննիսյան**, Նյութական կամ դատավարական օրենքի նորմի ակնհայտ և կոպիտ խախտման հիմքով դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելը և դրա իրավական հետևանքները, «Բանբեր Երևանի համալսարանի. Իրավագիտություն», 2015, № 1 (16), էջ 13 և այլն:

¹⁹ Տե՛ս «Конституционное (государственное) право зарубежных стран». В 4 т. Тома 1–2. Часть общая: Учебник. М., 2000, էջ 386-389, «Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական իրավունք», դասագիրք, 3-րդ հրատ., խմբագիր՝ Ն. Ա. Այվազյան, Եր., 2005, էջ 545-551, «Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեկնաբանություններ/ ընդհանուր խմբագրությամբ՝ Գ. Հարությունյանի, Ա. Վաղարշյանի, Եր., 2010, էջ 933-960, «2015 թվականի սահմանադրական փոփոխությունների նախագծի» հիմնավորումների V գլուխ (41-50 էջեր), **Գ. Բ. Դանիելյան, Վ. Ն. Այվազյան, Ա. Ա. Մանասյան** Սահմանադրական բարեփոխումների հայեցակարգի դրույթները և դրանց իրացման հիմնական ուղղությունները Հայաստանի Հանրապետությունում (գիտագործական հետազոտություն), Եր., 2015, էջ 159-188:

1. դրանց գործողության տակ բնկնող անձանց շրջանակով, 2. կարգապահական տույժի միջոցներով, 3. տույժերի կիրառման իրավունքով օժտված պաշտոնատար անձանց և մարմինների շրջանակով, 4. տույժերի կիրառման և դրանց բողոքարկման կարգերով: Չնայած այս առանձնահատկություններին, դատավորների կարգապահական պատասխանատվության հիմքը ևս, ինչպես որ վարչական պատասխանատվության հիմքը, կարգապահական խախտումն է, այսինքն՝ նրանց վրա դրված գործառույթային պարտականություններն իրենց մեղքով չկատարելը կամ ոչ պատշաճ կատարելը: Այդպիսի խախտման օբյեկտը դատական օրենսգիրքն է, դրա նորմերը, որոնք խախտվում են, օբյեկտիվ կողմը՝ դատավորի կողմից այնպիսի հակաիրավական գործողությունների կատարումը, որոնք հանգեցրել են վնասակար հետևանքների, սուբյեկտը դատավորն է, որը խախտել է աշխատանքային կարգապահությունը, իսկ սուբյեկտիվ կողմը դատավորի վերաբերմունքն է իր կողմից կատարված մեղավոր գործողությունների նկատմամբ»: Մակայն այս աշխատանքում ևս դատավորի սահմանադրական կարգավիճակը քննարկելիս մի դեպքում շրջանցվում է նրա պատասխանատվության բնույթի հարցը, մյուս դեպքում այդպես էլ չի բացահայտվում կարգապահական խախտման բնույթը, մեկ այլ դեպքում այն դիտարկվում է աշխատանքային իրավահարաբերությունների տիրույթում, այնինչ մասնագիտական գրականության մեջ հատուկ նշվում է, որ հենց կարգապահական զանցանքի բնույթի որոշման բացակայությունը խնդիրը դարձնում է ոչ համարժեք հետազոտված²⁰:

Սահմանադրական պատասխանատվության (դրա համատեքստում՝ դատավորի պատասխանատվության) հիմնախնդիրները սահմանադրական իրականության համակողմանի վերլուծության շնորհիվ առավել հիմնավոր արտացոլվել են Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական բարեփոխումների հայեցակարգում²¹, որը հնարավորություն է տալիս սահմանելու խնդրո առարկայի համատեքստը և շրջանակը, ուրվագծելու դատավորին պատասխանատվության ենթարկելու հիմքերի և ընթացակարգի մեթոդաբանական հիմնադրույթները, որոնք ընկած են 2015 թվականի սահմանադրական փոփոխությունների²² տեքստի և սահմանադրական լուծումների հիմքում:

Դոկտրինալ, տեքստաբանական, արժեբանական այս իրողությունները՝ որպես սահմանադրական իրողության ընկալման ելակետեր, ուղղորդող նշանակություն ունեն դատավորի պատասխանատվության ինստիտուտի նպատակները և վարույթի իրականացման ողջ գործընթացը ճիշտ ընկալելու հարցում, քանի որ **Սահմանադրույթ**

²⁰ Տե՛ս **Клеандров М. И.** Статус судьи: правовой и смежные компоненты. М., 2008, էջ 181:

²¹ Տեքստը տե՛ս ՀՀ արդարադատության նախարարության պաշտոնական կայքում (http://www.moj.am/storage/uploads/Sahmanadrakan_barepokhumner.14.10_.pdf):

²² Տե՛ս ՀՀՊՏ 2015.12.21/Հատուկ թողարկում, Հոդ. 1118:

յան գերակայության և անմիջական գործողության համատեքստում դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելիս հարկ է լինելու գնահատել բարձրագույն իրավաբանական ուժ ունեցող նորմեր-սկզբունքները (անհրաժեշտության դեպքում նույնիսկ դրանց ստորադասելով ընթացիկ օրենսդրության որոշ դրույթներ), վերանայելու իրավակիրառական պրակտիկան (այդ թվում՝ Սահմանադրական դատարանի դիրքորոշումները, Արդարադատության խորհրդի որոշումներն ու գործունեությունը, դատական քաղաքականությունը), վերաբժեղորելու դոկտրինալ ընկալումները և հայացքները:

Կարծում ենք, որ Հիմնական օրենքի տեքստում «դատավորի կարգապահական պատասխանատվություն» և «դատավորի լիազորությունների դադարեցում» հասկացությունները սահմանելով՝ սահմանադիրը նպատակ է ունեցել ամրագրելու դրանց հիմնարար բնույթը և նշանակությունը, բացահայտելու հանրային կյանքում այս սուբյեկտների (ինստիտուտների) գործառույթը և ընդգծելու դրանց կարևորության աստիճանը, քանի որ անկախ դատավորի պատասխանատվության տեսակից (վարչական, քրեական և կարգապահական²³)՝ դատավորի պատասխանատվությունն ինքնին (որպես իրավական ինստիտուտ և իրավագործ գործընթաց), ի սկզբանե արտահայտվելով սահմանադրական տեքստային կադապարներում, ձեռք է բերում հիմնարար՝ սահմանադրական բնույթ:

Հարկ է նշել, որ հանրային իշխանության սահմանադրական պատասխանատվության հարցը միջազգային սահմանադրական պրակտիկայում վերջին տասնամյակներում առավել հրատապ է դարձել: Դրա մասին են վկայում Ֆրանսիայի Սահմանադրության մեջ 1993 թ. կատարված լրացումը և 10-րդ գլխի (68-1, 68-2 և 68-3 հոդվածներ) ամրագրումը, ինչպես նաև 1997 թ. ապրիլի 2-ին ընդունված Լեհաստանի նոր Սահմանադրության 198-201 հոդվածները, Պորտուգալիայի Սահմանադրության 22 և 117 հոդվածները, Հունաստանի Սահմանադրության 85 և 86 հոդվածները, Ֆինլանդիայի Սահմանադրության 101 պա-

---

²³ Սույն հոդվածում չեն դիտարկվում դատավորին վարչական և քրեական պատասխանատվության ենթարկելու գործընթացի առանձնահատկությունները, որոնք ունեն իրենց կարգավորումը վարչական, վարչադատարական, քրեական, քրեադատարական օրենսդրությամբ (դրանք, անշուշտ, ունեն սահմանադրական հիմք և բաղադրիչ, սակայն իրենց իսկ իրականացմամբ ունեն հստակ ճյուղային իրավական բնույթ, բովանդակություն և հետևանքներ): Բանն այն է, որ դատավորին դատական կարգով վարչական պատասխանատվության ենթարկելը (այդպիսի ձևակերպումներ էին առկա 1995 թվականի Սահմանադրության տեքստում, ինչպես նաև 2005 թվականի փոփոխություններով խմբագրության մեջ) և քրեական պատասխանատվության գործընթացում ներգրավելը (այդ թվում՝ նրա կալանավորելը, որպես մեղադրյալ ներգրավելը և այլն) բնութագրական են դատավորին որպես անձի, որը դատավորի պաշտոնն է զբաղեցնում: Այնինչ դատավորի՝ որպես արդարադատության սահմանադրական հարաբերությունների սուբյեկտի պատասխանատվության (կարգապահական պատասխանատվության, այդ թվում՝ պաշտոնանկության) հարցը սահմանադրորեն կարևորվում է **ինքնին** և ունի ինքնուրույն **սահմանադրական քվինտեսենցիա** և **մասշտաբ**:

րագրաֆը, Ռումինիայի Սահմանադրության 108 հոդվածը, Խորվաթիայի Սահմանադրության 111 հոդվածը և այլն²⁴:

Ինչ վերաբերում է դատավորի սահմանադրական (կարգապահական) պատասխանատվության սահմանադրական ձևակերպման հարցին, ապա այն արտասահմանյան պետությունների հիմնական օրենքներում (սահմանադրական տեքստերում) տարբեր կերպ է լուծվել: Ըստ այդմ՝ կարող ենք դասակարգել երեք խումբ երկրների սահմանադրական կարգավորումներ:

Առաջին՝ երկրներ, որոնց սահմանադրությունների տեքստերում այն հատուկ կարևորություն և ուղղակի ձևակերպում չի ստացել (ՌԴ 1993 թվականի Սահմանադրություն, Բելառուսի Հանրապետության 1994 թվականի Սահմանադրություն, Դանիայի Թագավորության 1953 թվականի Սահմանադրություն, Էստոնիայի Հանրապետության 1992 թվականի Սահմանադրություն, Իսպանիայի Թագավորության 1978 թվականի Սահմանադրություն և այլն):

Երկրորդ՝ երկրներ, որոնց սահմանադրական տեքստներն ուղղակիորեն ամրագրում են կարգապահական պատասխանատվության (խախտման) հասկացությունը և որոշակիորեն կանոնակարգում այն (օրինակ՝ Բելգիայի Թագավորության 1994 թվականի Սահմանադրության 151 հոդվածը ի մասնավորի նշում է Արդարադատության բարձրագույն խորհրդի կարգապահական լիազորությունների հնարավորության մասին, Խորվաթիայի Հանրապետության 1990 թվականի Սահմանադրության 120-121 հոդվածներում նշվում է կարգապահական ծանր զանցանքի հիմքով դատավորին պաշտոնից ազատելու և Պետական դատական վեչեի կողմից կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու մասին: Կոլումբիայի 1886 թվականի Քաղաքական Սահմանադրության 160 հոդվածը սահմանում է դատավորին կարգապահական տույժերի (այդ թվում՝ պաշտոնից ազատում) ենթարկելու հնարավորությունը, Ֆրանսիայի Հանրապետության 1958 թվականի Սահմանադրության 65 հոդվածը ամրագրում է Մագիստրատուրայի բարձրագույն խորհրդի՝ որպես դատավորների նկատմամբ որոշումներ կայացնող կարգապահական խորհրդի կարգավիճակը, Իտալիայի Հանրապետության 1947 թվականի Սահմանադրության 105 հոդվածը նախատեսում է կարգապահական միջոցների կիրառման հնարավորություն, Ուկրաինայի 1996 թվականի Սահմանադրության 131 հոդվածը Արդարադատության բարձրագույն խորհրդին վերապահում է դատավորների նկատմամբ կարգապահական վարույթի իրականացման լիազորություն):

Երրորդ՝ երկրներ, որոնց սահմանադրություններն անուղղակիորեն՝ անորոշ կամ էթիկական ձևակերպումներով են անդրադառնում

²⁴ Տե՛ս **Գ. Հարությունյան**, Սահմանադրական մշտադիտարկում, Եր., 2016, էջ 124-125:

դատավորների պատասխանատվության (այդ թվում՝ պաշտոնանկության) հիմքերի (նախադրյալների) հարցին (այսպես՝ Կանադայի 1867 թվականի սահմանադրական ակտի 99 հոդվածում հատուկ կարևորվում են բարեվարքության նորմերը, Արգենտինայի 1853 թվականի Սահմանադրության 96 հոդվածում և ԱՄՆ 1787 թվականի Սահմանադրության 3 հոդվածում՝ անբասիր վարքի պահպանման անհրաժեշտությունը, ԳԴՀ 1949 թվականի Հիմնական օրենքի 98 հոդվածում նշվում է Հիմնական օրենքի կամ սահմանադրական կարգի սկզբունքների խախտման դեպքում պաշտոնանկության մասին)²⁵:

Պատասխանատվության հիմնարար-սահմանադրական բնույթն ակնհայտ է դառնում, երբ դիտարկում ենք կարգապահապական պատասխանատվության անխզելի և օրինաչափ փոխկապվածությունը դատարանի (փաստացի և անձնավորված՝ դատավորի) սահմանադրական-սցիալական առաքելության **արդարադատության իրականացման** գործընթացին. այս պարագայում կարգապահական պատասխանատվությունը **արդարադատության իրականացման գործընթացում** դատավորի գործողությամբ կամ անգործությամբ պայմանավորված խոչընդոտների վերացման բնականոն իրավական հետևանք և արձագանք է: Ինչպես նշում է Գ. Ելինեկը, պաշտոնյայի մեղքը իրեն և պետությանը միացնող կապի հանդեպ ոտնձգությունն է, իր գործառութային առաքելության վատ իրականացումը. ի պատիժ դրա՝ նրանից վերցվում է այդ առաքելությունը²⁶: Իսկ այդ գործընթացն իրականացվում է հատուկ ընթացակարգով (վարույթով)²⁷ սահմանադրական

²⁵ Արտասահմանյան պետությունների հիմնական օրենքների վկայակոչումը՝ ըստ ՀՀ սահմանադրական դատարանի պաշտոնական կայքի՝ http://concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/consts21.html

²⁶ Տե՛ս **Дюги Л.** Конституционное право. Общая теория государства. М., 2014, էջ 295: Վերոհիշյալի ենթատեքստում վերլուծելով հանրային իշխանության կառուցակարգային տարրի հանրային ծառայության ինստիտուտը նկատում ենք, որ հանրային ծառայողի (որպիսին, համաձայն «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի (ՀՀՊՏ 2011, 06.17/37(840) 3 և 4 հոդվածների, համարվում է նաև դատավորը՝ որպես պետական քաղաքացիական պաշտոն զբաղեցնող անձ) կարգապահական պատասխանատվության (տույժեր և պաշտոնից ազատել) կառուցակարգում (գլուխ 9) ևս հատուկ կարգավորվում է պատասխանատվության գործընթացը միաժամանակ նախատեսելով առանձնահատկությունների սահմանման հնարավորություն: Այսպես՝ օրենքի 46 հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ հանրային ծառայողի նկատմամբ կիրառվող կարգապահական տույժերի տեսակները, ինչպես նաև կարգապահական տույժ կիրառելու կարգը և դրա հետ կապված այլ հարաբերությունները կարգավորվում են **պետական ծառայության առանձին տեսակները, ինչպես նաև համայնքային ծառայությունը** կարգավորող Հայաստանի Հանրապետության օրենքներով և այլ իրավական ակտերով: Թեև օրենքով «բաց է մնում» հանրային այլ ծառայողների (տվյալ դեպքում՝ դատավորի) պատասխանատվության հարցը, սակայն, կարծում ենք, այդ խնդրի լուծումը պետք է որոնել հենց սահմանադրական կառուցակարգերում, այդ թվում՝ ՀՀ դատական օրենսգրքի համապատասխան հոդվածներում՝ սահմանադրական հայեցակարգի ներքո:

²⁷ Իրավաբանական գրականության մեջ սահմանադրական գործընթացը բնութագրվում է որպես լիազոր մարմինների և պաշտոնատար անձանց գործունեություն, որն ուղղված է իրավակիրառմամբ սահմանադրաիրավական նորմերի իրացմանը,

պատասխանատվության միջոցների կիրառմամբ:

Իրավաբանական գրականություն մեջ առանձին հեղինակներ սահմանադրական պատասխանատվությունը բնորոշելիս և վերլուծելիս դրանում ներառում են նաև դատավորի պատասխանատվության հարցերը: Ըստ Ռ. Հակոբյանի՝ սահմանադրական իրավախախտման, հետևաբար՝ սահմանադրական պատասխանատվության սուբյեկտներ կարող են լինել բարձրագույն պաշտոնատար անձինք, ովքեր ունեն անձեռնմխելիության իրավունք (ՀՀ Նախագահ, պատգամավոր, **դատավոր**), և, ըստ այդմ, նախատեսված է նրանց սահմանադրական պատասխանատվության ենթարկելու հատուկ, առավել բարդ ընթացակարգ²⁸: Պրոֆ. Գ. Հարությունյանը առանձնացնում է սահմանադրական պատասխանատվության հատկանիշները (հանրային իրավունքի ոլորտին պատկանելը, համաչափության սահմանադրական սկզբունքի երաշխավորումը՝ որպես հիմնական չափանիշ, և այլն)²⁹, որոնք բնութագրական են նաև դատավորի կարգապահական պատասխանատվության ինստիտուտին:

Սահմանադրական տեքստերի (Սահմանադրության 1995, 2005,

որի ընթացքում սուբյեկտները ղեկավարվում են ինչպես նյութական, այնպես էլ դատավարական նորմերով: Միաժամանակ այդ գործունեությունն ուղղված է առկա իրավական վիճակի վերլուծությանն ու լուծմանը միասնական (նյութական-դատավարական) իրավական բազայի օգտագործմամբ: Ըստ որում՝ սահմանադրական վարություն որպես իրավաբանական գործի առարկա կարող են լինել ոչ միայն դրական հանգամանքները, այլև իրավունքի մասին վեճը կամ իրավախախտման փաստը, քանի որ սահմանադրաիրավական պրակտիկայում բացառված չեն այնպիսի իրավախախտումները, որոնք պահանջում են պետական հարկադրանքի և ճյուղային պատասխանատվության հատուկ եղանակների կիրառում (տե՛ս **Жакаева Л. С.** Конституционный процесс в Республике Казахстан: теоретико-правовые вопросы. Автореферат дисс.... д. ю. н., М., 2008):

²⁸ Տե՛ս **Ռ. Հակոբյան**, Սահմանադրական պատասխանատվությունը Հայաստանի Հանրապետությունում: Մեղմագիր, ի. գ. դ. գիտական աստիճանի հայցման համար, Եր., 2012: Ըստ հեղինակի՝ սահմանադրական պատասխանատվությունը բնութագրվում է որոշակի նպատակներով, այն է՝ Սահմանադրության՝ որպես բարձրագույն իրավաբանական ուժ ունեցող նորմատիվ ակտի գերակայության և անմիջական գործողության ապահովում, սահմանադրաիրավական հարաբերությունների մասնակիցների իրավունքների և ազատությունների պաշտպանություն, Սահմանադրության հիման վրա պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման համակարգի արդյունավետ գործունեության ապահովում, պետական իշխանության բաժանման, «զսպումների ու հակակշիռների» կառուցակարգի պատշաճ գործարկում, սահմանադրական կարգի և օրինականության հաստատում, սահմանադրականության ձևավորում, սահմանադրական պարտականությունները չկատարած կամ ոչ պատշաճ կատարած կամ սահմանադրական լիազորությունները չարաշահած սուբյեկտների նկատմամբ սահմանադրաիրավական սանկցիաների կիրառում, սահմանադրական իրավախախտումների կանխում, իրավաչափ վարքածի խրախուսում: Սահմանադրական պատասխանատվության ինստիտուտի հասկացության, սուբյեկտային կազմի և այլնի մասին համանման և այլ տեսակետներ են առկա նաև այլ հեղինակների աշխատանքներում (տե՛ս, օրինակ, **Ռ. Քալաշյան**, ՀՀ և ՌԴ նախագահի սահմանադրաիրավական պատասխանատվության հիմնախնդիրները (իրավահամեմատական վերլուծություն), ի. գ. թ. գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսություն, Եր., 2010):

²⁹ **Գ. Հարությունյան**, Սահմանադրական մշտադիտարկում, էջ 124-125:

2015 թվականների խմբագրություններով) և ընթացիկ օրենսդրության համադիր ուսումնասիրությունը հնարավորություն է տալիս դասակարգելու (տարբերակելու) կարգապահական պատասխանատվության հետևյալ երկու տեսակները (փուլերը)³⁰,

- անմիջականորեն՝ մեկ սուբյեկտի կողմից կիրառվող կարգապահական տույժ՝ նախագգուշացում, նկատողություն, խիստ նկատողություն, աշխատավարձի մասից զրկում (վերջինս նախատեսվում է գուճորդված և ոչ առանձին տույժի ձևով)³¹,

- միջնորդավորված երկփուլ բարդ ընթացակարգով, երբ Արդարադատության խորհուրդը ՀՀ Նախագահին առաջարկ է ներկայացնում դատավորի լիազորությունները դադարեցնելու մասին, որի վերաբերյալ Նախագահը կայացնում է համապատասխան իրավական ակտ (2015 թվականի սահմանադրական փոփոխությունները վերացնում են այս ընթացակարգը՝ բոլոր լիազորությունները վերապահելով մեկ սուբյեկտի՝ Բարձրագույն դատական խորհրդին):

Այդօրինակ կարգավորումը թերևս նպատակ ունի բարձրացնելու կարգապահական պատասխանատվության ինստիտուտի արդյունավետությունը, քանի որ, ինչպես նշում է Վենետիկի հանձնաժողովը իր դիրքորոշման մեջ, Բարձրագույն դատական խորհրդի գոյության հիմնական նպատակն է դատավորների անկախության պաշտպանությունը իշխանության այլ ճյուղերի անհարկի ճնշումներից՝ դատավորների ընտրության և նշանակումների, ինչպես նաև կարգապահական պատասխանատվության հարցերում³²:

Այս կապակցությամբ, ի տարբերություն Արդարադատության խորհրդի ներկայիս դերի և գործառույթների, 2015 թվականի սահմանադրական փոփոխությունների հետևանքով (7-րդ գլուխն ուժի մեջ է մտնելու Հանրապետության նորընտիր նախագահի կողմից իր պաշ-

---

³⁰ Թեև սահմանադրական տեքստում առանձնացվում են դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու և դատավորի լիազորությունները դադարեցնելու ընթացակարգերը, սակայն, մեր կարծիքով, դրանք մեկ փաստի՝ կարգապահական զանցանքի իրավական տարբեր հետևանքներն են: Պատասխանատվության ինստիտուտի միասնական կառուցման և հետևանքների (տույժերի տեսակների) տարբերակման այդ ընկալումն առավել հստակ և ամբողջական ամրագրված է ՀՀ դատական օրենսգրքում, որի 157 հոդվածի 1-ին մասում դրանք բնորոշվում են որպես կարգապահական տույժերի տեսակներ: Այդ առումով թերևս ընդունելի է Կոլումբիայի Սահմանադրությամբ սահմանված կարգավորման տրամաբանությունը. Սահմանադրության 160 հոդվածը սահմանում է դատավորին կարգապահական տույժերի (այդ թվում՝ պաշտոնից ազատում) ենթարկելու հնարավորությունը:

³¹ Գարծում ենք սեփականության իրավունքի պաշտպանության և կրկնակի պատասխանատվության բացառման սահմանադրական սկզբունք-երաշխիքների տեսանկյունից առնվազն կասկածելի է այդ տույժի սահմանման և կիրառման իրավաչափությունը:

³² See u Venice Commission, Opinion on the Reform of the Judiciary in Bulgaria, CDL-INF (1999)005, para. 28): Մեջբերումն ըստ՝ **Գ. Բ. Դանիելյան, Վ. Ն. Այվազյան, Ա. Ա. Մանասյան**, նշվ. աշխ., էջ 163:

տոնի ստանձնման օրը) էականորեն փոխվում են նաև դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկող միակ սուբյեկտի Բարձրագույն դատական խորհրդի նշանակությունը և կարգավիճակը: Այդ կապակցությամբ հետազոտությունը և գնահատականները կարող են ամբողջական լինել ու պետք է լրացվեն հետագա դատաիրավական օրենսդրության և Խորհրդի գործունեության համալիր ուսումնասիրման միջոցով:

Նկատի ունենալով դատավորի կարգապահական պատասխանատվության ինստիտուտի սահմանադրական բնույթն ու նշանակությունը, ինչպես նաև դրանց համալիր ամրագրման ու կիրառման անհրաժեշտությունը՝ կարծում ենք, որ Սահմանադրության տեքստում անհրաժեշտ է հստակորեն ամրագրել դատավորի կարգապահական պատասխանատվության վարույթի սահմանադրական կարգավիճակը, վարույթի իրականացման հիմնական սկզբունքները, վարույթին մասնակցող սուբյեկտների շրջանակը և նրանց լիազորությունների ծավալը և պատասխանատվության միջոցների սպառիչ ցանկը, հետևաբար՝ այդ կապակցությամբ իրականացվող իրավական գործընթացները (այդ թվում՝ սահմանադրական վեճերի և պատասխանատվության հարցի լուծումը) գնահատել հենց սահմանադրական դիտանկյունից՝ որպես **սահմանադրական վարույթ**:

Այս կապակցությամբ հատկանշական է ՌԴ սահմանադրական դատարանի դիրքորոշումը, ըստ որի՝ **բոլոր վեճերը, որոնք իրենց իրավաբանական բնույթով, բնութագրմամբ և հետևանքներով սահմանադրական են, լուծվում են սահմանադրական վարույթի կարգով**³³: Միջազգային փորձը ևս վկայում է, որ սահմանադրական պատասխանատվության իրավակարգավորումն անհրաժեշտ է իրականացնել Հիմնական օրենքի մակարդակում՝ հստակեցնելով՝

ա) նման պատասխանատվության սուբյեկտ համարվող անձանց շրջանակը,

բ) նման պատասխանատվության հարցը բարձրացնող սուբյեկտների շրջանակը,

*գ) սահմանադրական ինստիտուտը, որն իրավասու է նման հարց քննության առնել և որոշում կայացնել*³⁴:

Այսպիսով՝ ամփոփելով վերոշարադրյալը, կարող ենք եզրահանգել, որ **դատավորը սահմանադրական պատասխանատվության սուբյեկտ է, իսկ դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու գործընթացը, ըստ էության, սահմանադրական վարույթ**: Ընդ որում՝ կարող ենք վեր հանել և հավաստել դատավորի կարգապահական պատասխանատվության՝ որպես սահմանադրական իրողութ-

³³ Տե՛ս «ՌԴ սահմանադրական դատարանի 2007 թվականի մարտի 21-ի № 3-Ո որոշումը» (//СЗ РФ.2007. № 14. С. 1741), մեջբերվում է ըստ՝ **Н. С. Бондарь**, նշվ. աշխ., էջ 51:

³⁴ Տե՛ս **Գ. Հարությունյան**, Սահմանադրական մշտադիտարկում, էջ 126:

յան (ինստիտուտի և վարույթի) հետևյալ հատկանիշները.

- ՀՀ իրավական համակարգում դատավորի կարգապահական պատասխանատվության ինստիտուտի հիմքերն ուղղակիորեն սահմանված են Հիմնական օրենքի տեքստում և դրան համապատասխան՝ ընթացիկ օրենսդրությամբ, ընդ որում՝ 2015 թվականի սահմանադրական փոփոխություններից հետո դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու հիմքերը և կարգը սահմանվելու են սահմանադրական օրենք համարվող ակտերով՝ **«Մահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքով և ՀՀ դատական օրենսգրքով,**

- դատավորի կարգապահական պատասխանատվությունը արդարադատություն իրականացնող սուբյեկտի՝ որպես դատական իշխանության միակ կրողի կողմից իր **սահմանադրական առաքելության**՝ արդարադատության իրականացման գործընթացում խախտումների կատարման իրավական անխուսափելի հետևանքն է,

- դատավորի կարգապահական պատասխանատվությունը իր սահմանադրական պարտականությունները չկատարած կամ ոչ պատշաճ կատարած կամ իր սահմանադրական լիազորությունները չարաչափած սուբյեկտի՝ դատավորի նկատմամբ **սահմանադրաիրավական սանկցիաների** կիրառման ընթացակարգ է, որի հետևանքով անձը որոշակի զրկանքներ է կրում (այդ թվում՝ նյութական), ընդհուպ կարող է զրկվել դատավորի սահմանադրական կարգավիճակից (արդարադատություն իրականացնելու հատուկ լիազորությունից),

- դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու գործընթացում ներգրավվում են և պատասխանատվության հարցը լուծում են բացառապես Սահմանադրությամբ նախատեսված սուբյեկտները՝ **ՀՀ Նախագահ, Արդարադատության խորհուրդ (2015 թվականի սահմանադրական փոփոխությունների ուժի մեջ մտնելուց հետո՝ միայն Բարձրագույն դատական խորհուրդ),** որոնց լիազորությունների շրջանակը ամրագրվում է բացառապես սահմանադրորեն (այդ թվում՝ սահմանադրական օրենքներով),

- դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու գործընթացն ունի հատուկ՝ **սահմանադրական կարգավորում**. ընթացակարգը հանգամանորեն կանոնակարգվում է Սահմանադրությամբ, Դատական օրենսգրքով, Սահմանադրական դատարանի մասին օրենքով (2015 թվականի սահմանադրական փոփոխությունների ուժի մեջ մտնելուց հետո):

Մեր կարծիքով, դատավորի կարգապահական սահմանադրական պատասխանատվության վերաբերյալ դոկտրինալ մոտեցումները և սահմանադրաիրավական (նորմատիվ-տեքստային) ձևակերպումները, դատական իշխանության (դատավորի և դատարանի) անկախության ապահովման սահմանադրական կառուցակարգում ունենալով մեթոդաբանական ներուժ և վեկտորներ, այդուհանդերձ ՀՀ ի-

րավական համակարգում չեն ստացել համարժեք դրսևորում և իրացում: Հետևաբար՝ 2015 թվականի փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրության տեքստի՝ սահմանադրական կարգի հիմունքներում և դատական իշխանության վերաբերյալ սահմանադրական բանաձևերում ու կառուցակարգերում ամրագրված սկզբունքները (դատական իշխանության անկախություն, իշխանությունների տարանջատում, արդյունավետ դատական միջոցների իրավունք, դատավորի անփոփոխելիություն և այլն) պետք է լիարժեք արտացոլվեն նաև դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու սահմանադրաիրավական ինստիտուտի հետագա օրենսդրական կարգավորման մեջ և համաչափորեն իրացվեն այդ սահմանադրական վարույթում (սահմանադրաիրավական պրակտիկայում): Այլ կերպ ասած՝ **ինդիրը սահմանադրական հիմնարար սկզբունքներն ազգային իրավական համակարգում և հասարակական պրակտիկայում կյանքի կոչելն է**³⁵:

Բանալի բառեր – Սահմանադրություն, սահմանադրական վարույթ, կարգապահական վարույթ, դատավորի սահմանադրական պատասխանատվություն, Արդարադատության խորհուրդ, դատական իշխանություն, դատավորի անկախություն

ГНЕЛ МУГНЕЦЯН, ТИГРАН АВЕТИСЯН – Конституционно-правовой характер дисциплинарной ответственности судьи. – В статье рассматриваются характер и содержание дисциплинарного производства в отношении судьи с конституционно-правовой точки зрения. Анализ конституционных текстов и текущего законодательства, исследование судебной-правовой практики и доктринальных источников раскрывают существенные признаки и характеристики дисциплинарного производства по привлечению судьи к ответственности. Формируется конституционная концепция дисциплинарной ответственности судьи. Существующие доктринальные подходы и конституционно-правовые (нормативные текстовые) формулировки в связи с дисциплинарной ответственностью судьи, имея в конституционном механизме методологический потенциал обеспечения независимости судебной власти, тем не менее, адекватно не выражены в конституционном и текущем законодательстве РА и в государственно-правовой (в том числе конституционно-судебной (Конституционный суд и Совет юстиции) практике.

Ключевые слова: конституция, конституционное производство, дисциплинарное производство, конституционная ответственность судьи, Совет юстиции, судебная власть, независимость судьи

GNEL MUGHNETSYAN, TIGRAN AVETISYAN – Constitutional-Legal

---

³⁵ Տե՛ս **Գ. Հարությունյան**, Սահմանադրությունից՝ սահմանադրականություն, Եր., 2004, էջ 2:

Character of Disciplinary Liability of a Judge.- The article deals with and reveals questions related to the nature and content of the institute of disciplinary responsibility of judges from the constitutional-legal point of view. Based on comparative and content analysis of the constitutional text and the current legislation, the applicable legal and judicial practice and study of doctrinal sources the essential features and characteristics of the disciplinary proceeding to bring the judges to liability are revealed. As a result of the researches performed, a constitutional concept of the disciplinary liability of a judge is formulated.

According to the authors, though existing doctrinal approaches and constitutional and legal formulations regarding the disciplinary-constitutional liability of a judge contain constitutional mechanism for ensuring independence of the judicial power (judges and courts) methodological potential and vectors, however they do not have adequate expression and implementation both in constitutional and current legislation of the Republic of Armenia and the state legal (including constitutional-judicial (Constitutional Court and Council of Justice)) practice.

Key words: *constitution, constitutional proceeding, disciplinary proceeding, constitutional liability of a judge, Council of Justice, judicial power, the independence of a judge*

**ПООЩРИТЕЛЬНЫЕ НОРМЫ КАК
УГОЛОВНО-ПРАВОВЫЕ СРЕДСТВА БОРЬБЫ
С КОРРУПЦИОННЫМИ ПРЕСТУПЛЕНИЯМИ**

МИСАК МАРКОСЯН

Проблема правового обеспечения безопасности государства весьма многогранна, что обуславливает необходимость скоординированного подхода к разным направлениям правовой политики. Однако в системе мер по правовому обеспечению безопасности выделяются меры, призванные обеспечить коррупционную безопасность.

В настоящее время противодействие коррупции весьма актуально как для Армении, так и для всего международного сообщества. Широко обсуждаются важнейшие аспекты стратегии борьбы с коррупцией, представляющей реальную угрозу нормальному функционированию государственного механизма. Эта проблема является составной частью общей проблемы по обеспечению государственной безопасности, без решения которой невозможно построить правовое государство. Масштаб угрозы, которую представляет коррупция, обуславливает необходимость пересмотреть приоритеты антикоррупционной политики.

Важным приоритетом антикоррупционной политики должно стать законодательное расширение возможностей освобождения от уголовной ответственности лиц, сотрудничающих в борьбе с коррупционными преступлениями. Другими словами, наряду с карательным методом уголовного права должен широко применяться и поощрительный метод, что, в свою очередь, поможет реализовать принцип экономии уголовной репрессии.

Как справедливо отмечает Р. М. Мелтонян, нельзя ограничивать сферу уголовно-правовых исследований только понятием наказания и норм, его регламентирующих¹. Возросшие требования и задачи успешной борьбы с коррупционными преступлениями требуют применять иные средства из арсенала уголовно-правовой борьбы, в частности, поощрительные уголовно-правовые нормы.

Как известно, взяточничество относится к категории латентных преступлений. Как правило, и взяточполучатель и взяточдатель заинтересованы, чтобы факт получения-дачи взятки не получил огласки. Поэтому обеспечение своевременного раскрытия взяточничества требует комплекса мер, в том числе и на законодательном уровне.

---

¹ См. Мелтонян Р. М. Поощрительные нормы Уголовного Кодекса Российской Федерации: Автореф. дис... кандидата юрид. наук. Рязань, 1999, с. 1.

Часть третья статьи 37 Конвенции ООН против коррупции, принятой резолюцией 58/4 Генеральной Ассамблеи от 31 октября 2003 года, гласит: «Каждое государство-участник рассматривает вопрос о том, чтобы предусмотреть возможность, в соответствии с основополагающими принципами своего внутреннего законодательства, предоставления иммунитета от уголовного преследования лицу, которое существенным образом сотрудничает в расследовании или уголовном преследовании в связи с каким-либо преступлением, признанным таковым в соответствии с настоящей Конвенцией»².

Нетрудно заметить, что в данной правовой норме речь идет о любом участнике коррупционной сделки – о взяткодателе, взяткополучателе и посреднике. Однако закрепленная в Уголовном Кодексе (УК) Республики Армения поощрительная норма касается только взяткодателя. На наш взгляд, такое регулирование вопроса не вытекает из принципа равенства перед законом, так как один из трех фигурантов коррупционной сделки – взяткодатель приобретает привилегированное положение в сравнении с взяткополучателем и посредником.

В качестве положительного примера можно привести примечание к статье 291.1 УК РФ, согласно которому: «Лицо, являющееся посредником во взяточничестве, освобождается от уголовной ответственности, если оно после совершения преступления активно способствовало раскрытию и (или) пресечению преступления и добровольно сообщило органу, имеющему право возбудить уголовное дело, о посредничестве во взяточничестве»³.

Что касается освобождения от уголовной ответственности взяткополучателя, то в юридической литературе существует мнение о том, что в целях повышения эффективности противодействия взяточничеству было бы целесообразно закрепить в законе положение, регламентирующее порядок освобождения от уголовной ответственности не только давателя, но и получателя незаконного вознаграждения⁴.

Следует согласиться с мнением профессора Б. В. Волженкина, что «интересы борьбы с коррупцией требуют доведения до логического конца идеи, закрепленной в примечании к статье 291 УК РФ, об освобождении от уголовной ответственности лиц, давших взятку и добровольно заявивших о содеянном. Последовательно проводя эту важную идею деятельного раскаяния, следует, безусловно, распространить данное правило на посредников во взяточничестве и на всех других лиц, являвшихся соучастниками в даче и

---

² http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/corruption.shtml.

³ https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/a74ca4364cb5aa0d95db2b7636907af350ab52c8/.

⁴ См. Папиашвили Ш. Г. Проблема должностных преступлений и борьбы с ними по советскому уголовному праву и судебной практике (По материалам Грузинской ССР): Автореф. дис... д-ра юрид. наук. Тбилиси, 1983, с. 49; Тумаркина Л. П. Коммерческий подкуп. М., 2005, с. 132-133.

получении взятки, в том числе и на взяткополучателя»⁵.

Закрепление нормы об освобождении взяткополучателя от уголовной ответственности, на наш взгляд, будет соответствовать принципу справедливости и положениям Конвенции ООН против коррупции, а также способствовать снижению латентности взяточничества. Считаем, что реализация данного нормативного установления уменьшит число заинтересованных лиц, стремящихся решить свои проблемы при помощи дачи взятки, так как при этом существенно увеличивается риск их разоблачения.

Так, согласно статье 30-й закона РА «Об оперативно-розыскной деятельности» мероприятие «имитация получения или дачи взятки» может проводиться на основании письменного заявления как лица, получившего предложение о даче или получении взятки. Сопоставляя данную норму с положениями УК РА, можно выявить некоторое несоответствие правового регулирования. По заявлению должностного лица о предложении ему взятки в отношении взяткодателя может быть произведено оперативно-розыскное мероприятие, однако само это лицо нельзя освободить от уголовной ответственности, если оно после совершения преступления добровольно сообщило о получении взятки.

Кроме того, примечание 1 к ст. 305 Модельного УК для стран СНГ гласит: «Лицо, получившее взятку, не связанную с ее вымогательством, освобождается судом от наказания, если оно явилось с повинной, не зная об осведомленности органов власти о совершенном им преступлении, активно способствовало его раскрытию, возвратило полученное или возместило его стоимость»⁶.

На наш взгляд, аналогичную норму целесообразно предусмотреть и в УК РА, но не закреплять в качестве условия освобождения от ответственности возвращение полученного или возмещение его стоимости, поскольку предмет взятки (в случае, если не было вымогательства и взятка не была подконтрольной) всегда обращается в доход государства и взяткодатель не может на него претендовать. Кроме того, справедливо будет распространить данную норму только на основной состав получения взятки, так как наличие квалифицирующих признаков получения взятки придает преступлению чрезвычайную общественную опасность, при которой позитивное посткриминальное поведение должностного лица может влиять только на объем назначаемого ему уголовного наказания.

Исходя из вышеизложенного, считаем целесообразным закрепить в УК РА поощрительные нормы, касающиеся взяткополучателя и посредника во взяточничестве. Предлагаем статью 311 УК РА дополнить частью пятой, следующего содержания: «Лицо, совершившее преступление, пре-

---

⁵ Волженкин Б. В. Избранные труды по уголовному праву и криминологии (1963 – 2007). СПб., 2008, с. 427-428.

⁶ Принят Постановлением Межпарламентской Ассамблеи государств – участников Содружества Независимых Государств от 17.02.1996 // <http://www.iacis.ru/upload/iblock/753/019.pdf>.

дусмотренное частью первой настоящей статьи, освобождается от уголовной ответственности за данное преступление, если оно до того, как о совершенном преступлении стало известно органам уголовного преследования, но не позднее, чем в течение десяти дней после совершения преступления, добровольно явилось с повинной и активно способствовало раскрытию преступления». Также предлагаем статью 313 УК РА дополнить частью третьей, следующего содержания: «Лицо, виновное в посредничестве во взяточничестве, освобождается от уголовной ответственности за данное преступление, если оно до того, как о совершенном преступлении стало известно органам уголовного преследования, но не позднее, чем в течение десяти дней после совершения преступления, активно способствовало раскрытию или пресечению преступления и добровольно сообщило органу, имеющему право возбудить уголовное дело, о совершенном преступлении».

Что касается вопроса освобождения лица от уголовной ответственности за дачу взятки, то согласно части четвертой статьи 312 УК РА: «Взяткодатель освобождается от уголовной ответственности, если имело место вымогательство взятки, и если это лицо до того, как о даче взятки стало известно органам уголовного преследования, но не позднее, чем в течение трех дней после совершения преступления, добровольно сообщило о даче взятки органам уголовного преследования и способствовало раскрытию преступления».

Анализ данной нормы показывает, что для освобождения лица от уголовной ответственности за дачу взятки требуется одновременное соблюдение следующих условий:

- 1) в отношении лица, давшего взятку, имело место вымогательство взятки,
- 2) лицо после дачи взятки добровольно заявило о содеянном органам уголовного преследования,
- 3) заявление было подано до того, как о даче взятки стало известно органам уголовного преследования,
- 4) заявление было подано не позднее, чем в течении трех дней после совершения преступления,
- 5) лицо способствовало раскрытию преступления.

По нашему мнению, в УК РА вымогательство взятки должно быть предусмотрено в качестве самостоятельного основания для освобождения взяткодателя от уголовной ответственности, как это закреплено, например, в примечании к статье 291 УК РФ. Это обосновывается тем, что в части третьей статьи 37 Конвенции ООН против коррупции в качестве основания для предоставления иммунитета от уголовного преследования предусмотрено только сотрудничество лица в расследовании или уголовном преследовании в связи с коррупционным преступлением, а о вымогательстве

взятки в данной международно-правовой норме не упоминается. Получается, что часть четвертая статьи 312 УК РА сужает возможности реализации данной международно-правовой нормы. Кроме того, по отношению к взяткодателю факт вымогательства взятки носит объективный характер, так как не зависит от его воли, а перечисленные в части четвертой статьи 312 УК РА остальные четыре условия носят субъективный характер. Объединение объективных и субъективных условий освобождения взяткодателя от уголовной ответственности в одно целое не соответствует природе поощрительных норм. В этом плане считаем более обоснованным по примеру УК РФ предусмотреть вымогательство взятки в качестве самостоятельного основания для освобождения взяткодателя от уголовной ответственности.

В свою очередь, примечание к статье 391 УК РФ тоже нуждается в некоторой коррекции. Согласно данному примечанию: «Лицо, давшее взятку, освобождается от уголовной ответственности, если оно активно способствовало раскрытию и (или) расследованию преступления и либо имело место вымогательство взятки со стороны должностного лица, либо лицо после совершения преступления добровольно сообщило о даче взятки органу, имеющему право возбудить уголовное дело».

Во-первых, целесообразно в данном примечании предусмотреть условие о том, что заявление должно быть подано до того, как о даче взятки стало известно органам уголовного преследования. Это условие эффективно дополняет законодательное требование о том, что заявление о даче взятки должно быть добровольным. На практике могут возникнуть ситуации заявления о даче взятки, в которых вопрос добровольности заявления является спорным. Например, можно ли считать добровольным заявление лица о даче взятки, если органы уголовного преследования по уголовному делу, возбужденному по факту получения и дачи взятки, в качестве свидетеля допрашивают третье лицо, которое в ходе допроса заявляет, что оно тоже давало взятку данному должностному лицу? Закрепление в поощрительной норме условия о том, что заявление должно быть подано до того, как о даче взятки стало известно органам уголовного преследования, исключит спорность вопроса о добровольности заявления в таких ситуациях.

Во-вторых, считаем целесообразным предусмотреть временное ограничение подачи заявления о даче взятки, что обосновывается криминологическими и уголовно-правовыми аргументами. Так, временное ограничение заявления о даче взятки сделает возможным на более ранней стадии пресечь дальнейшую коррупционную деятельность должностного лица. Кроме того, запоздалое заявление о даче взятки значительно уменьшает возможности доказать факт взятничества⁷. По нашему мнению, трехднев-

---

⁷ См.: Якименко А. Как усилить борьбу со взяточничеством? // "Социалистическая законность", 1986, № 8, с. 12; Папашвили Ш. Г. Должностные преступления в теории

ный срок, предусмотренный УК РА слишком короток, и оптимальным сроком для подачи заявления о даче взятки представляется десять дней с момента дачи взятки.

На основе вышеизложенного, предлагаем часть четвертую статьи 312 УК РА изложить в следующей редакции: «Взяткодатель освобождается от уголовной ответственности, если имело место вымогательство взятки, или если это лицо до того, как о даче взятки стало известно органам уголовного преследования, но не позднее, чем в течении десяти дней после совершения преступления, добровольно сообщило о даче взятки органам уголовного преследования и способствовало раскрытию преступления».

Аналогичные изменения и дополнения целесообразно внести не только в статьи УК о получении, даче взятки и посредничестве во взяточничестве, но и в статьи, предусматривающие уголовную ответственность за иные коррупционные преступления, такие как коммерческая взятка, получение незаконного вознаграждения публичным служащим, не являющимся должностным лицом, дача ему незаконного вознаграждения.

Реализация представленных в статье законодательных предложений по расширению возможностей применения поощрительных уголовно-правовых норм в борьбе с коррупционными преступлениями будет содействовать совершенствованию законодательной практики и уголовной политики.

Ключевые слова: коррупция, поощрительные нормы, взятка, получение взятки, дача взятки, посредничество во взяточничестве, вымогательство взятки, Уголовный Кодекс, должностное лицо, освобождение от уголовной ответственности

ՄԻՍԱԿ ՄԱՐԿՈՍՅԱՆ – Խրախուսական նորմերը որպես կոռուպցիոն հանցագործությունների դեմ պայքարի քրեաիրավական միջոցներ – Հոդվածում քննարկվում են կոռուպցիոն հանցագործությունների դեմ պայքարի քրեաիրավական միջոցների համակարգում խրախուսական նորմերի դերի, դրանց օրենսդրական ամրագրման և կիրառման հետ կապված հարցերը: Ըստ հեղինակի՝ պետության հակակոռուպցիոն քաղաքականության կարևոր առաջնահերթություն պետք է դառնա այն անձանց քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հնարավորությունների օրենսդրական ընդլայնումը, ովքեր համագործակցում են քրեական հետապնդման մարմինների հետ կոռուպցիոն հանցագործությունների դեմ պայքարում:

ՄԱԿ-ի կոռուպցիայի դեմ պայքարի մասին կոնվենցիայի, ԱՊՀ երկրների մոդելային քրեական օրենսգրքի, ՀՀ և ՌԴ քրեական օրենսգրքերի համապատասխան նորմերի վերլուծության արդյունքում հեղինակի կողմից ներկայացվում են կոնկրետ օրենսդրական առաջարկություններ կաշառակերության գործարքի մասնակիցներին քրեական պատասխանատվությունից ազատելու մասին խրախուսական նորմերի նախատեսման և կատարելագործման վերաբերյալ:

Բանալի բառեր – կոռուպցիա, խրախուսական նորմեր, կաշառք, կաշառք ստանալ, կաշառք տալ, կաշառքի միջնորդություն, կաշառքի շորթում, քրեական օրենսգիրք, պաշտոնատար անձ, քրեական պատասխանատվությունից ազատել

MISAK MARKOSYAN – *Promoting Norms as Criminal Legislative Tools of Struggle Against Corruption Crimes.* – The issues of role, legislative enshrinement and application of promoting norms in the system of criminal legislative tools of struggle against corruption crimes are discussed in the article. In author’s opinion, the expansion of legislative possibilities of exemption from criminal responsibility of persons who collaborate with prosecution bodies to fight against corruption should be a priority of state anti-corruption policy. Based on the analysis of the United Nations Convention against Corruption, CIS model Criminal Code, Criminal Codes of RA and Russian Federation, author suggests legislative proposals related to the improvement of promoting norms exempting participants of bribery from criminal liability.

Key words: *corruption, promoting norms, bribe, taking bribe, giving a bribe, bribery mediation, bribery-extortion, Criminal Code, public official, exemption from criminal responsibility*

ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ՝ ՈՐՊԵՍ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ՏՈՒԺՈՂԻ
ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎ ՕՐԻՆԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ

ՍԵՐԳԵՑ ՄԱՐԱԲՅԱՆ

Քրեական դատավարությունն իրականացվում է ոչ միայն հանցագործությունը բացահայտելու և մեղավորներին քրեական պատասխանատվության ենթարկելու, այլև հանցագործության հետևանքով տուժողի իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությունն ապահովելու նպատակով: Այլ խոսքով՝ ժամանակակից քրեական արդարադատության համակարգում տուժողի իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության ապահովումը քրեական դատավարության կարևորագույն և առանցքային խնդիրներից մեկն է:

Տուժողը քրեական դատավարությանը մասնակցում է որպես մեղադրանքի կողմի սուբյեկտ և ունի սեփական շահերը, որոնց ապահովման համար օժտված է դատավարական մի շարք իրավունքներով ու պարտականություններով (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 59 հոդված): Տուժողի իրավաչափ շահերի շրջանակում են նրան հասցված վնասի վերականգնումը, վնաս պատճառած արարքի հանգամանքների ամբողջական բացահայտումը ու դրա քրեաիրավական ճիշտ որակումը, հանցանք կատարած անձի դատապարտումը և նրա նկատմամբ արդարացի պատիժ նշանակելը: Հետևաբար, քրեական դատավարությանը տուժողի մասնակցությունը մի կողմից անհրաժեշտ նախապայման է վերջինիս իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությունն ապահովելու համար, մյուս կողմից նպաստում է քրեական գործի հանգամանքների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտմանը:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի (այսուհետ նաև՝ Օրենսգրք) 58 հոդվածի համաձայն՝ «1. Տուժող է ճանաչվում այն անձը, ում քրեական օրենսգրքով չթույլատրված արարքով անմիջականորեն պատճառվել է բարոյական, ֆիզիկական կամ գույքային վնաս: Տուժող է ճանաչվում նաև այն անձը, ում կարող էր անմիջականորեն պատճառվել բարոյական, ֆիզիկական կամ գույքային վնաս, եթե ավարտվեր քրեական օրենսգրքով չթույլատրված արարք կատարելը:

2. Տուժող ճանաչելու մասին որոշումն ընդունում է հետաքննության մարմինը, քննիչը, դատախազը կամ դատարանը»:

Օրենսգրքի 59 հոդվածի համաձայն՝ «...Տուժող կարող է ճանաչվել իրավաբանական անձը, որին հանցագործությանը պատճառվել է բարոյական կամ նյութական վնաս: Տվյալ դեպքում տուժողի իրավունքները և պարտականություններն իրականացնում է իրավաբանական անձի ներկայացուցիչը»:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, անդրադառնալով «տուժող» հասկացության հատկանիշներին, 2013 թվականի փետրվարի 15-ի թիվ ԵԿԴ/0077/11/12 որոշման մեջ իրավական դիրքորոշում է ձևավորել այն մասին, որ «տուժող» հասկացությունը՝ որպես իրավաբանական կատեգորիա, բնութագրվում է ինչպես իրավական, այնպես էլ դատավարական հատկանիշներով: Որպես իրավական հասկացություն՝ այն արտացոլում է ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձին անմիջականորեն հանցագործությանը վնաս պատճառելու օբյեկտիվ փաստը: Դատավարական իմաստով այն սահմանում է, թե ինչպիսի պայմաններում և կարգով է հանցագործությունից վնաս կրած անձը դառնում քրեական դատավարության մասնակից՝ ձեռք բերելով դատավարական որոշակի իրավունքներ և պարտականություններ: Քրեական վարույթում անհնար է իրականացնել դատավարական իրավունքներ և պարտականություններ՝ առանց դատավարության մասնակից լինելու, իսկ հանցագործության հետևանքով վնաս կրած անձի դեպքում արդյունավետ մասնակցությունը հնարավոր է միայն վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից վերջինիս տուժող ճանաչելու վերաբերյալ որոշում կայացնելուց հետո:

ՌԴ սահմանադրական դատարանը, անդրադառնալով տուժող ճանաչելու հիմնախնդրին, 2005 թվականի հունվարի 18-ի թիվ 131-Օ որոշման մեջ իրավական դիրքորոշում է ձևավորել այն մասին, որ անձի՝ սահմանադրությամբ ամրագրված իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությունը քրեական դատավարությունում իրականացվում է ոչ թե նրան ձևական առումով այս կամ այն դատավարական կարգավիճակ տալով, մասնավորապես՝ տուժող ճանաչելով, այլ որոշակի էական հատկանիշների առկայության դեպքում, որոնք բնութագրում են այդ անձի փաստացի կարգավիճակը՝ որպես համապատասխան իրավունքների պաշտպանության կարիք ունեցողի: Դատարանի գնահատմամբ՝ անձի՝ որպես տուժողի իրավական վիճակը դատավարությունում հաստատվում է ըստ նրա փաստացի կարգավիճակի. տուժող ճանաչելու որոշմամբ նա միայն դատավարական առումով է ձևակերպվում տուժող, այլ ոչ թե տուժող է դառնում վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից¹:

Վերոնշյալ օրենսդրական կանոնակարգումներից և իրավական դիրքորոշումներից պարզ է դառնում, որ տուժող կարող են ճանաչվել

¹ Տե՛ս ՌԴ սահմանադրական դատարանի 2005 թվականի հունվարի 18-ի թիվ 131-Օ որոշումը, <http://www.rg.ru/2005/06/15/opredelenie-ks-dok.html>

բացառապես ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձինք, դրանցից զատ իրավունքի որևէ այլ սուբյեկտ քրեական դատավարությունում տուժող չի կարող ճանաչվել, իսկ յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքով տուժող ճանաչելու ենթակա սուբյեկտներին (ֆիզիկական և իրավաբանական անձին) որոշելու համար միայն քրեական դատավարության օրենսգիրքը, որը սահմանում է «տուժող» հասկացության միայն դատավարական հատկանիշը, բավարար չէ. այդ հասկացության իրավական հատկանիշը պարզաբանելու համար անհրաժեշտ է նաև վերլուծել իրավական այլ ակտեր, որոնց շարքում առանցքային է մասնավորապես՝ քրեական օրենսդրությունը, իսկ կոնկրետ հանցագործության առանձնահատկություններից էլնելով՝ նաև քաղաքացիական օրենսդրությունը և իրավական այլ ակտերը:

Այս հետևությունը պայմանավորված է մասնավորապես այն հանգամանքով, որ **«հանցագործությամբ անմիջականորեն պատճառված գույքային, ֆիզիկական և բարոյական վնաս»** հասկացությունների պարզաբանումը հնարավոր չէ միայն քրեական դատավարության օրենսդրությամբ, դա հնարավոր է նախևառաջ քրեական օրենսգրքի Հատուկ մասի կոնկրետ հանցակազմերի, առանձին դեպքերում՝ նաև քաղաքացիական օրենսդրության և իրավական այլ ակտերի վերլուծության միջոցով, որոնք սկզբունքային նշանակություն ունեն քրեական դատավարությունում անձին տուժող (նաև քաղաքացիական հայցվոր) ճանաչելու հարցերը լուծելու համար:

Այլ կերպ ասած՝ տուժողը միայն քրեադատավարական հասկացություն չէ, այն միջճյուղային, նախևառաջ քրեաիրավական հասկացություն է²: Հետևաբար, քրեական դատավարությունում տուժող ճանաչելու հարցը ճիշտ լուծելու համար մեթոդաբանական նշանակություն ունի քրեական, քրեադատավարական, ինչպես նաև կոնկրետ հանցագործության բնույթից և առանձնահատկություններից էլնելով՝ օրենսդրության այլ պահանջների համակարգային վերլուծությունը:

Այս տեսանկյունից համակարծիք ենք Վ. Բոժևի այն մոտեցմանը, որ խառը (քրեաիրավական և դատավարական) հարցեր հետազոտելիս պետք է նկատի ունենալ, որ քրեական դատավարության գոյությունը պայմանավորված (դետերմինացված) է քրեական իրավունքով: Քրեական դատավարությունը համարվում է քրեական օրենքի նորմերի կիրառման եզակի խողովակ և քրեաիրավական հարաբերությունների սուբյեկտների կողմից իրենց նյութաիրավական պահանջները իրականացնելու եզակի եղանակ: Քրեական իրավունքը ազդում է քրեական դատավարության մի շարք նորմերի, նույնիսկ ինստիտուտների ձևավորման վրա, իսկ քրեական դատավարությունը, իր հերթին, ստեղծում

---

² Այս մասին տե՛ս նաև **Красиков А. Н.** Сущность и значение согласия потерпевшего в советском уголовном праве. Саратов, 1976, **Божьев В.** Предпосылки обеспечения интересов потерпевшего в уголовном процессе // "Законность", 2005, № 11:

Է նախադրյալներ և որոշում է քրեական օրենսգրքի նորմերի կիրառման կառուցակարգերը: Ըստ այդմ՝ նյութաիրավական և դատավարական մի շարք հասկացություններ և կառուցակարգեր փոխգործում են (օրինակ հանցակազմ և ապացուցման առարկա, հանցագործության սուբյեկտ և մեղադրյալ), **որոնց շարքում է նաև «տուժող» քրեադատավարական հասկացությունը**: Հեղինակը նշում է նաև, որ ցավոք այնպես է ստացվել, որ քրեական օրենսգրքում հանցագործությունից տուժող անձի բնորոշումը բացակայում է, դրա համար քրեական դատավարության օրենսգրքում օրենսդիրը ստիպված է եղել ներառել տուժողի ոչ միայն քրեադատավարական, այլև քրեաիրավական հասկացությունը: Մասնավորապես նշելով, որ անձը համարվում է տուժող, եթե դրա համար առկա են նյութաիրավական նախադրյալներ, այսինքն քրեորեն պատժելի վնաս, որը պատճառվել է հանցագործությամբ, օրենսդիրը դրանով իսկ տալիս է տուժողի քրեաիրավական հասկացությունը: Անձին քրեական գործով տուժող ճանաչելու հարցը կարող է լուծվել միայն այն դեպքում, երբ հանցագործությամբ անձին պատճառվել է վնաս, որը նախատեսված է քրեական օրենսգրքի Հատուկ մասի նորմերում³:

Այսինքն՝ քրեաիրավական հարաբերության որևէ սուբյեկտի քրեական գործով տուժող ճանաչելու համար նախնառաջ անհրաժեշտ է, որ նա լինի ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ, այնուհետև անհրաժեշտ է պարզել, որ հանցագործությամբ նրան պատճառվել է այնպիսի գույքային, ֆիզիկական կամ բարոյական վնաս (իրավաբանական անձի դեպքում՝ բարոյական և նյութական վնաս), որը նախատեսված է քրեական օրենսգրքի համապատասխան հանցակազմում որպես դրա պարտադիր հատկանիշ, և որը պատճառելու համար նախատեսված է քրեական պատիժ (անմիջական պատճառական կապը), ինչը ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 58 հոդվածի և 59 հոդվածի 5-րդ մասի ուժով նրան քրեական դատավարությունում տուժող ճանաչելու հիմք է: Այլ կերպ ասած՝ տուժող ճանաչելու որոշում կայացնելիս իրավասու սուբյեկտի տրամադրության տակ պետք է առկա լինեն բավարար հիմքեր առ այն, որ հանցագործությունից վնաս է կրել հենց ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձը, և որ այդ վնասը հանցակազմի հատկանիշ համարվող այն վնասն է (վնասները), որը (որոնք) պատճառվել է (են) անմիջականորեն հանցագործությամբ և սահմանված է (են) ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 58 հոդվածում և 59 հոդվածի 5-րդ մասում:

Այս գաղափարախոսությունը համապատասխանում է հանցագործության օբյեկտի, օբյեկտիվ կողմի և հանցագործության հետևանքների վերաբերյալ քրեական իրավունքի դրույթներին:

---

³ Տե՛ս **Божьев В.**, նշվ. աշխ.:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 18 հոդվածը սահմանում է, որ հանցագործություն է համարվում հանրորեն վտանգավոր, մեղավորությամբ կատարված այն արարքը, որը նախատեսված է քրեական օրենսգրքով: Քրեական օրենսգրքի Հատուկ մասում սահմանված են քրեաիրավական պաշտպանության ներքո գտնվողի շահերին վնաս պատճառող արարքները: Հանցագործությունը ի գորու է առաջացնել բազմաթիվ հետևանքներ, որոնք կարող են լինել ինչպես նյութական, այնպես էլ ոչ նյութական բնույթի, իրավունքների խախտման տեսքով և այլն: Եվ որպեսզի որոշվի, թե ով կարող է լինել կոնկրետ դեպքում տուժող, անհրաժեշտ է վերլուծել կոնկրետ հանցակազմը և նախևառաջ այդ հանցագործության օբյեկտն ու օբյեկտիվ կողմը, մասնավորապես այն, թե ինչ շահի պաշտպանության համար է քրեականացված կոնկրետ արարքը, և ինչ շահի խախտման և վնաս պատճառելու համար է նախատեսված քրեական պատասխանատվությունը: Այս հանգամանքի հաշվառմամբ է, որ տուժող սուբյեկտի հասկացությունը սահմանելիս օրենսդիրը քրեական դատավարության օրենսգրքում պարտադիր պայման է նախատեսել հանցագործության և տուժողի կրած գույքային, բարոյական կամ ֆիզիկական վնասի (իրավաբանական անձի դեպքում՝ բարոյական և նյութական վնաս) միջև անմիջական պատճառական կապը⁴:

Դատախազաքննչական ձևավորված պրակտիկայի ուսումնասիրությունները և վերլուծությունները ցույց են տալիս, որ քրեական գործերով տուժող ճանաչելու հարցը լուծելիս իրավասու մարմինները հաճախ թույլ են տալիս քրեադատավարական, քրեաիրավական և այլ օրենսդրության պահանջների խախտում և քրեական վարույթ են ներգրավում իրավունքի այնպիսի սուբյեկտներ, որոնք քրեական դատավարությունում չեն կարող ճանաչվել տուժող, համապատասխանաբար՝ նաև օգտվել տուժողի իրավունքներից: Այդպիսի պրակտիկան առավել տարածված է պետության դեմ ուղղված հանցագործությունների վերաբերյալ քրեական գործերով, երբ տուժող են ճանաչվում պետական մարմինները, առանձին դեպքերում նաև պետությունը:

Սույն հոդվածի շրջանակներում ՀՀ պաշտպանության նախարարության օրինակով կփորձենք ցույց տալ այն հայեցակարգը, որը գործող քրեադատավարական օրենսդրությամբ դրված է պետության՝ որպես հանցագործությունից տուժողի իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությունն ապահովելու հիմքում:

Այս առումով հատկանշական է հատկապես ՀՀ պաշտպանության

---

⁴ Այս մասին մանրամասն տե՛ս **Ս. Մարաբյան**, Քրեական դատավարությունում հայց հարուցելու և հայցվոր ճանաչելու հիմնահարցերն ըստ ՀՀ քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի նախագծի // ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի նախագծի հիմնախնդիրներին նվիրված գիտական հոդվածների ժողովածու, Եր., 2014, էջ 374-401:

նախարարության XY գորամասի պահեստապետ Ա.Ա.-ի կողմից առանձնապես խոշոր չափերի յուրացում կատարելու դեպքին վերաբերող թիվ ԵԱՆԴ/0025/11/16 քրեական գործը:

Բանն այն է, որ սույն քրեական գործով քննիչի 18.12.2015 թ. որոշմամբ տուժող է ճանաչվել ՀՀ պաշտպանության նախարարությունը, ընդ որում՝ մեղադրյալին առաջադրված մեղադրանքի բովանդակությունից և տուժող ճանաչելու մասին որոշումից երևում է, որ մեղադրյալին մեղադրանք է առաջադրվել պաշտպանության նախարարությանը պատկանող գույքի հափշտակության համար, որը կատարվել է յուրացման եղանակով, և որի հետևանքով ՀՀ պաշտպանության նախարարությանը պատճառվել է գույքային վնաս:

Չհամաձայնվելով նախաքննական մարմնի կողմից ՀՀ պաշտպանության նախարարությանը տուժող ճանաչելու դիրքորոշմանը՝ նկատենք, որ նախարարությանը տուժող ճանաչելիս նախաքննական մարմինը պատշաճ վերլուծության չի ենթարկել ոչ միայն քրեադատավարական օրենսդրության պահանջները, այլև քրեական, քաղաքացիական օրենսդրության և այլ իրավական ակտերի պահանջները:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի վերլուծությունից երևում է, որ յուրացման համար քրեական պատասխանատվություն և պատիժ սահմանող 179 հոդվածն ընդգրկված է «Սեփականության դեմ ուղղված հանցագործությունները» վերտառությամբ 21-րդ գլխում, ինչը նշանակում է, որ այն ոտնձգում է սեփականության իրավունքի որևէ սուբյեկտի սեփականության դեմ և վնաս պատճառում սեփականատիրոջ գույքային իրավունքներին:

Այսինքն՝ հիշյալ հանցագործության օբյեկտը սեփականությունն է⁵:

Սեփականության հետ կապված հարաբերությունները կանոնակարգված են ՀՀ քաղաքացիական օրենսդրությամբ, որի 166 հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ **«Գույքը կարող է գտնվել քաղաքացիների, իրավաբանական անձանց, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության կամ համայնքների սեփականության ներքո»**, իսկ 168 հոդվածի համաձայն՝ **«1. Հայաստանի Հանրապետությանը սեփականության իրավունքով պատկանող գույքը պետական սեփականություն է: 2. Քաղաքացիներին, իրավաբանական անձանց կամ համայնքներին չպատկանող հողը և բնական այլ պաշարները պետական սեփականություն են: 3. Պետական բյուջեի միջոցները Հայաստանի Հանրապետության սեփականությունն են»**, ինչը նշանակում է, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 179 հոդվածով քրեաիրավական պաշտպանության տակ է վերցված քաղաքացիների, իրավաբանական անձանց, պետության և համայնքների սեփականությունը, և այդ հոդվածով նախատեսված արարքի կատարմամբ վնաս է պատճառվում հենց վերոնշյալ սուբյեկտների սեփակա-

⁵ Տե՛ս «ՀՀ քրեական իրավունք», Հատուկ մաս, Եր., 2006, էջ 344-345:

նությանը: Այդ սուբյեկտներից բացի, ՀՀ-ում սեփականության իրավունքի այլ սուբյեկտ գոյություն չունի, հետևաբար ՀՀ քրեական օրենսգրքի վերոհիշյալ գլխում ընդգրկված հանցակազմերով քրեաիրավական պաշտպանության տակ չի վերցված որևէ **պետական մարմնի** սեփականությունը, ըստ այդմ՝ հիշյալ գլխում նախատեսված հանցագործություններից որևէ մեկով, այդ թվում՝ յուրացմամբ չի կարող խախտվել որևէ պետական մարմնի սեփականության իրավունքը:

Պետական մարմինները, ըստ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 129 և 163 հոդվածների և 168 հոդվածի 4-րդ մասի դրույթների, իրավունք ունեն տնօրինելու, տիրապետելու, օգտագործելու բացառապես պետական սեփականությունը, ըստ այդմ՝ նրանց (պետական մարմինների) տիրապետման տակ գտնվող գույքը ոչ թե նրանց, այլ պետության սեփականությունն է, իսկ այդ մարմինները լիազորված են սեփականատիրոջ իրավունքներն իրականացնելու հենց պետության անունից:

Ասվածից բացառություն չէ նաև ՀՀ պաշտպանության նախարարությունը:

Մեր այս հետևությունները, բացի ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքից, ուղղակիորեն բխում են նաև ՀՀ պաշտպանության նախարարության կարգավիճակին և դրանից բխող լիազորությունների վերաբերող ՀՀ կառավարության որոշումներից և այլ իրավական ակտերից:

Այսպես, ՀՀ կառավարության 2008թ. դեկտեմբերի 25-ի № 1554-Ն որոշմամբ հաստատված «Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության կանոնադրության» (հավելված №1) 30-րդ կետի համաձայն՝ *«Նախարարության գույքն օրենքով սահմանված կարգով ձևավորվում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության անունից նախարարության կնքած գործարքներով ձեռք բերված և նախարարության տիրապետմանը, տնօրինմանն ու օգտագործմանը **հանձնված (ամրացված) գույքից (ներառյալ գույքային իրավունքները), որը հաշվառվում է նրա հաշվեկշռում: Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որոշմամբ նախարարությանը կարող է վերապահվել նաև պետական բաժնետոմսերի կամ բաժնեմասերի տիրապետման իրավասությունն»***, իսկ նույն որոշման 35-րդ կետի համաձայն՝ *«Նախարարության պարտավորությունների համար պատասխանատվությունը կրում է Հայաստանի Հանրապետությունը»:* Նույն որոշման 13-րդ կետի համաձայն՝ *«13. Նախարարը՝ (...) 10) իր իրավասության սահմաններում տալիս է Հայաստանի Հանրապետության անունից **հանդես գալու լիազորագրեր, այդ թվում՝ վերալիազորման իրավունքով լիազորագրեր»:***

ՀՀ Նախագահի 2007 թվականի հուլիսի 18-ի «ՀՀ կառավարության և նրան ենթակա պետական կառավարման այլ մարմինների գործունեության կազմակերպման կարգը սահմանելու մասին» թիվ ՆՀ-174-Ն

հրամանագրի հավելվածի 136-րդ կետի համաձայն՝ *ՀԳՄ-ի⁶ ղեկավարը՝ «(...) 8) վերահսկողություն է իրականացնում ՀԳՄ-ի կողմից պետական գույքի տնօրինման, տիրապետման և օգտագործման նկատմամբ. (...), 13) իր իրավասության սահմաններում ... տալիս է Հայաստանի Հանրապետության կամ ՀԳՄ-ի անունից հանդես գալու լիազորագրեր, այդ թվում՝ նաև վերալիազորման իրավունքով լիազորագրեր. (...)*»:

Վերը բերված իրավանորմերի վերլուծությունից ակնհայտ է դառնում, որ պաշտպանության նախարարության հաշվեկշռում հաշվառված գույքը սեփականության իրավունքով պատկանում է Հայաստանի Հանրապետությանը, այլ ոչ թե նախարարությանը կամ նրան ենթակա որևէ ստորաբաժանման, իսկ այդ գույքի հափշտակության կամ այլ եղանակով վնաս պատճառելու դեպքում, փաստորեն, վնաս է կրում Հայաստանի Հանրապետությունը, և ոչ թե նախարարությունը կամ նրան ենթակա այլ ստորաբաժանում: Այս հանգամանքը հաստատվում է նաև ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2007 թվականի նոյեմբերի 30-ի թիվ ՎԲ-150/07 որոշմամբ. *«ՀՀ պաշտպանության նախարարության կառուցվածքային ստորաբաժանումների գույքը, այդ թվում նաև տրանսպորտային միջոցները, պետության՝ Հայաստանի Հանրապետության սեփականությունն են: Պետական սեփականության օբյեկտների որոշակի մասը բացառիկ սեփականության իրավունքով պատկանում է միայն Հայաստանի Հանրապետությանը: Դրանց շարքն են դասվում նաև զինված ուժերի ունեցվածքը, պաշտպանական կառույցները և այլն, որոնք սեփականության իրավունքով չեն կարող պատկանել ոչ միայն քաղաքացիներին, այլև իրավաբանական անձանց և համայնքներին»:*

Այսպիսով, կարող ենք եզրակացնել, որ նախաքննական մարմինն իրավունք չունի պաշտպանության նախարարությանը քրեական գործով ճանաչել տուժող, քանի որ քրեաիրավական պաշտպանության օբյեկտ է ոչ թե նախարարության, այլ պետության սեփականությունը: Եթե քննարկվող գործով պետք է տուժող ճանաչվեր իրավունքի որևէ սուբյեկտ, ապա ՀՀ քրեական և քաղաքացիական օրենսդրության դրույթների ուժով դա պետք է լիներ պետությունը, սակայն դա էլ անթույլատրելի է, քանի որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում սահմանված է, որ տուժող կարող է ճանաչվել բացառապես ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձը:

Ուշագրավ է նաև այն, որ թեև վերոնշյալ գործով ՀՀ պաշտպանության նախարարությունն է տուժող ճանաչվել, սակայն ՀՀ պաշտպանության նախարարության ներկայացուցչի կողմից դատարան ներկայացրած հայցադիմումի մեջ նշված է եղել, որ ամբաստանյալից հո-

---

⁶ Նույն հրամանագրի հավելվածի 7-րդ և 8-րդ կետերի համաձայն՝ ՀԳՄ նշանակում է «հանրապետական գործադիր մարմին», որի տակ հասկացվում են ՀՀ նախարարությունները և կառավարության արևելք պետական կառավարման մարմինները:

գուտ **ՀՀ պետական բյուջեի** (այլ ոչ թե **ՀՀ պաշտպանության նախարարության**) պետք է բռնագանձել գումար՝ **որպես հանցագործությամբ պետությանը պատճառված նյութական վնասի հատուցում** (այլ ոչ թե **ՀՀ պաշտպանության նախարարությանը պատճառված վնասի հատուցում**): Այսինքն՝ պաշտպանության նախարարության պաշտոնական դիրքորոշումը ևս հաստատում է, որ պաշտպանության նախարարության սեփականության իրավունքը հանցագործությամբ չի կարող խախտվել, իսկ նշված հանցագործության հետևանքով վնասը պատճառվել է պետությանը, այլ ոչ թե նախարարությանը:

Եթե հիմք ընդունենք **ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի** և **ՀՀ Կառավարության**՝ վերը բերված որոշումներում առկա լուծումների տրամաբանությունը, ապա պաշտպանության նախարարությունը առավելագույնը կարող էր լինել տուժողի, այսինքն՝ պետության ներկայացուցիչ, քանի որ նա էր պետության անունից իրականացնում **սեփականատիրոջ իրավունքները (քաղ. օր.-ի 168 հոդված, մաս 4-րդ և 129 հոդված)**, սակայն, ինչպես երևում է **ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 58 և 59 հոդվածներից**, քրեական դատավարությունում **պետությունը** տուժող չի կարող ճանաչվել, թեև քրեաիրավական և քաղաքացիաիրավական առումով այդպիսին է, ուստի խոսք չի կարող լինել նաև պաշտպանության նախարարության՝ որպես պետության ներկայացուցչի մասին: Առավել ևս, որ քրեական դատավարության օրենսգրքից ուղղակիորեն հետևում է, որ որևէ անձ կամ մարմին ճանաչվում է տուժողի ներկայացուցիչ բացառապես տուժող ճանաչվելուց հետո, իսկ քանի որ պետությունը քրեական դատավարությունում տուժող չի կարող ճանաչվել, ուստի նախարարությունը չի կարող ճանաչվել տուժողի ներկայացուցիչ: Այս տեսանկյունից անօրինական է նաև այն դատական պրակտիկան, երբ նախաքննական մարմինները պետությանն են ճանաչում տուժող⁷:

Մեր հարցումներին ի պատասխան՝ դատախազաքննչական մարմինների աշխատակիցները հայտնում էին, որ պաշտպանության նախարարությունն ունի իրավաբանական անձի կարգավիճակ, ուստի դրանով է պայմանավորված պաշտպանության նախարարությանը տուժող ճանաչելը: Նույն բացատրությունն էր տրվում նաև հարկային հանցագործությունների վերաբերյալ գործերով ֆինանսների նախարարությանը կամ ՊԵԿ-ին տուժող ճանաչելու կապակցությամբ: Իսկ այն հարցին, թե այդ դեպքում ինչով է պայմանավորված առանձին գործերով պետությանը տուժող ճանաչելու հանգամանքը, նրանք փոր-

⁷ Տե՛ս, օրինակ, ԱՐԱԴ1/0008/01/15 քրեական գործը, որում քննիչի կողմից որոշում է կայացվել Հայաստանի Հանրապետությանը տուժող ճանաչելու մասին: Ընդ որում՝ սույն գործով ևս մեղադրյալին մեղադրանք է առաջադրված եղել ՀՀ պաշտպանության նախարարության ենթակայության տակ գտնվող համապատասխան գորամասից պահեստապետի կողմից յուրացում կատարելու համար:

ձում էին դա բացատրել սխալմունքով կամ այն բանով, որ պետությունն առանձին դեպքերում օգտվում է իրավաբանական անձի իրավունքներից:

Ինչևէ, չհամաձայնելով նման դատողությունների հետ, նշենք, որ դրանք անհիմն են և չեն բխում գործող օրենսդրության պահանջներից:

ՀՀ Նախագահի 2007 թվականի հուլիսի 18-ի «ՀՀ կառավարության և նրան ենթակա պետական կառավարման այլ մարմինների գործունեության կազմակերպման կարգը սահմանելու մասին» թիվ ՆՇ-174-Ն հրամանագրի հավելվածի համաձայն՝ «(...) 7. Կառավարության քաղաքականությունն առանձին բնագավառներում մշակում և իրականացնում են հանրապետական գործադիր մարմինները (այսուհետ՝ ՀԳՄ), որոնք ստեղծվում, վերակազմակերպվում և լուծարվում են վարչապետի առաջարկությամբ՝ Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի հրամանագրով:

8. ՀԳՄ-ներն են՝ Հայաստանի Հանրապետության նախարարությունները և կառավարությանն առընթեր պետական կառավարման մարմինները: (...)»:

ՀՀ կառավարության 2008 թ.-ի դեկտեմբերի 25-ի № 1554-Ն որոշմամբ հաստատված «Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության կանոնադրության» (հավելված № 1) համաձայն՝ «1. Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարությունը (այսուհետ՝ նախարարություն) հանրապետական գործադիր մարմին է, որը մշակում և իրականացնում է պաշտպանության բնագավառում Հայաստանի Հանրապետության կառավարության քաղաքականությունը:

2. Նախարարությունը պատասխանատու է Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության սպահովման, Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերի (այսուհետ՝ զինված ուժեր) զարգացման և մարտական պատրաստականության համար:(...)»:

Վերոնշյալ իրավական ակտերի վերլուծությունից ակնհայտ է դառնում, որ պաշտպանության նախարարությունն օժտած չէ **իրավաբանական անձի** կարգավիճակով (**որի հատկանիշները, ներկայացվող պահանջները և այլն, կանոնակարգված են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 5-րդ գլխում ընդգրկված նորմերով**), այն հանրապետական գործադիր մարմին է, որը մշակում և իրականացնում է պաշտպանության բնագավառում ՀՀ կառավարության քաղաքականությունը, ունի կոնկրետ ինդիքներ ու նպատակներ և իրականացնում է դրանցից բխող կոնկրետ գործառույթներ, որոնք որևէ առնչություն չունեն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով սահմանված իրավաբանական անձի կարգավիճակին, իրականացրած գործառույթներին և դրա ստեղծման նպատակներին:

Փաստելով, որ ՀՀ պաշտպանության նախարարության կարգավի-

ճակը, իրավունքները և պարտականությունները կանոնակարգող ՀՀ Կառավարության 2008 թ.-ի դեկտեմբերի 25-ի № 1554-Ն որոշմամբ հաստատված «Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության կանոնադրության» հավելվածներում ամրագրված է, որ նախարարության կառուցվածքում գործող տարբեր ստորաբաժանումներ (օրինակ՝ աշխատակազմը, գլխավոր շտաբը և այլն) իրենց իրավասության սահմաններում կարող են ձեռք բերել ու իրականացնել գույքային և անձնական ոչ գույքային իրավունքներ, կրել պարտականություններ, դատարանում հանդես գալ որպես հայցվոր կամ պատասխանող և այլն, միաժամանակ արձանագրենք, որ դա չի նշանակում, որ հիշյալ պետական մարմինները դրանով դառնում են հանցագործությունից տուժող, քանի որ իրավունքի սուբյեկտը պետությունն է, այլ ոչ թե այդ մարմինները⁸:

Բացի այդ, մենք այն կարծիքին ենք, որ հիշյալ ենթասորենադրական կետերով նախատեսված իրավական հնարավորությունները չեն կարող իրականացվել քրեական դատավարությունում, քանի որ քրեական դատավարությունում տուժող կարող է ճանաչվել բացառապես ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձը, որպիսին նախարարությունը չի հանդիսանում, որքան էլ պրակտիկայում փորձեն հարմարեցնելու սկզբունքով դրանք նույնացնել: Ավելին, մեր խորին համոզմամբ, այդ իրավական հնարավորությունները վերաբերում են վարչական և քաղաքացիական դատավարություններին:

Վերոնշյալ պատճառաբանություններով մենք համամիտ չենք նաև տեսության մեջ առկա այն մոտեցմանը, ըստ որի՝ քանի որ պետությունը վերացական կազմավորում չէ, այլ հանրային քաղաքական իշխանության կազմակերպման ձև է, որի օբյեկտիվ արտացոլումը պետական մարմինների համակեցությունն է, ուստի պետության գույքային իրավունքների դեմ կատարված հանցագործությունների դեպքում վնասը պատճառվում է պետության անունից հանդես եկող կոնկրետ կազմավորմանը, և «իրավաբանական անձ» հասկացության տակ պետք է հասկանալ նաև պետական մարմիններին ու նրանց պետք է թույլատրել քրեական դատավարությունում որպես քաղաքացիական հայցվոր հանդես գալ դատախազի հետ միասին: Այն, որ դատախազի հետ միաժամանակ այլ պետական մարմինները ևս պետք է իրավունք ունենան քրեական դատավարությունում ներկայացնելու պետության շահերը, կարծում ենք՝ խնդրահարույց չէ, ավելին՝ պետության գույքային իրավունքների պաշտպանության լրացուցիչ երաշխիք է: Սակայն խնդիրն այն է, որ քրեական դատավարության օրենսգիրքը չի նախատեսում այդ հնարավորությունը ինչպես քաղաքացիական և վարչական դատավարությունները, ավելին՝ դա չի կարող կատարվել պետական

⁸ Տե՛ս **Бокв Д. М.** Гражданский иск прокурора в уголовном процессе в защиту интересов государства. Канд. дисс. М., 2012, էջ 5:

մարմիններին «իրավաբանական անձ» հասկացության ներքո տեղավորելով կամ հարմարեցնելով, հատկապես երբ խոսքը տուժող, այլ ոչ թե հայցվոր սուբյեկտի մասին է:

Փաստորեն, կարող ենք արձանագրել, որ նախաքննական մարմինները պետությանը և պետական մարմիններին տուժող ճանաչելով ոչ միայն հաշվի չեն առնում քրեական օրենսդրությունը, այլև քրեադատավարական հարաբերություններում տարածական մեկնաբանություն են տալիս քաղաքացիական օրենսդրությանը: Այս տեսանկյունից համամիտ ենք ՌԴ ֆինանսների նախարարությանը և Դաշնային գանձապետարանին քրեական գործով տուժող ճանաչելու անթույլատրելիության վերաբերյալ այն տեսակետին, որ քաղաքացիական և քրեադատավարական օրենսդրությունները տարբեր կերպ են որոշում հանրային-իրավական կազմավորումների մասնակցության աստիճանը համապատասխան իրավահարաբերություններում: Քաղաքացիական օրենսդրությունը նախատեսում է պետության մասնակցությունը քաղաքացիական իրավահարաբերություններին քաղաքացիական իրավունքի այլ սուբյեկտների՝ ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց հետ հավասար հիմունքներով: Այն նաև նախատեսում է, որ այդ մարմիններն իրավունք ունեն իրենց գործողություններով ձեռք բերել և իրականացնել գույքային և անձնական ոչ գույքային իրավունքներ ու պարտականություններ, իրենց իրավասության սահմաններում դատարանում հանդես գալ որպես հայցվոր և պատասխանող: Դրա հետ մեկտեղ ֆինանսական մարմինները կարող են դատարաններում հանդես գալ պետության անունից որպես պատասխանող, եթե հայցը ներկայացվել է նրանց դեմ՝ պետական բյուջեից վնասի փոխհատուցման նպատակով: Քրեադատավարական օրենսդրությունը, ընդհակառակը, չի նախատեսում քրեադատավարական հարաբերություններին հանրային-իրավական կազմավորումների մասնակցությունը, այդ թվում՝ որպես տուժող կամ քաղաքացիական հայցվոր, քանի որ հանցագործությամբ վնասը պատճառվում է հենց հանրային-իրավական կազմավորմանը՝ պետությանը, այլ ոչ թե ֆինանսների նախարարությանը կամ նրա տարածքային մարմինն՝ որպես իրավաբանական անձի: Հետևաբար, ո՛չ պետությունը, ո՛չ նրա մարմինները չեն կարող քրեական գործով ճանաչվել տուժող: Այսինքն՝ ֆինանսական և այլ պետական մարմինները չեն կարող քրեական գործով լինել հանրային-իրավական կազմավորումների ներկայացուցիչներ: Նման դեպքերում պետության անունից հանդես է գալիս դատախազը և պաշտպանում պետության գույքային շահերը⁹:

⁹ Ст' u Письмо Минфина РФ от 09.08.2006 № 08-04-14/4048 «О привлечении Минфина РФ в качестве потерпевшего по уголовным делам в связи с причинением ущерба государству» // http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_63131/ . Письмо Федерального Казначейства от 27 июля 2006 г. № 42-7.1-15/9.2-311 «О привлечении представителей органов Федерального Казначейства потерпевшими по возбуждаемым уголовным делам» // http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_62445/

Այսպիսով, ՀՀ քրեադատավարական օրենսդրությունը չի նախատեսում քրեադատավարական հարաբերություններում պետական մարմինների՝ որպես տուժող կամ քաղաքացիական հայցվոր հանդես գալու իրավական հիմքերը և պայմանները: Այն դեպքում, երբ հանցագործությամբ գույքային վնասն անմիջականորեն պատճառվում է պետությանը, ապա վերջինիս անունից (ըստ «Դատախազության մասին» ՀՀ օրենքի, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի և ՀՀ Սահմանադրության) նրա իրավունքները և օրինական շահերը ի պաշտոններկայացնում և պաշտպանում է դատախազը՝ քրեական հետապնդում հարուցելով, հետաքննության և նախաքննության նկատմամբ հսկողություն իրականացնելով, դատարանում մեղադրանքը պաշտպանելով, դատարանի կայացրած դատական ակտերը բողոքարկելով և այլն, իսկ գույքային վնասի առկայության դեպքում՝ ամբաստանյալի կամ նրա համար գույքային պատասխանատվություն կրող ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձանց դեմ դատարանում քաղաքացիական հայց հարուցելու միջոցով: Հետևաբար, քրեական դատավարությունում, դատախազից բացի, որևէ այլ սուբյեկտի, ի դեմս տուժող ճանաչված պետական մարմինների, որպես սուբսիդիար մեղադրողի պետության անունից հանդես գալու անհրաժեշտությունը բացակայում է, դրա համար էլ օրենսդիրը չի նախատեսել պետական մարմիններին քրեական դատավարությունում տուժողի և հայցվորի կարգավիճակով հանդես գալու իրավական հնարավորությունը:

Ի վերջո, տուժողը՝ քրեական դատավարությունում որպես մեղադրանքի կողմի սուբյեկտ, մեղադրանքի պաշտպանության գործում չունի ավելի լայն իրավունքներ, քան ի պաշտոնե գործող դատախազը, ուստի վերջինիս կողմից դատարան ներկայացված մեղադրանքի պաշտպանությանը, նրանից բացի, պետական այլ մարմնի մասնակցություն օրենսդիրը չի նախատեսում: Նույն կերպ օրենսդիրը ավելորդ է համարում պետական այլ մարմնի կողմից քրեական դատավարությունում պետության գույքային շահերի պաշտպանության հայց հարուցելու հնարավորություն նախատեսելը, որը լիարժեք կարող է իրականացնել դատախազը. ըստ այդմ՝ հանցագործությամբ պետությանը պատճառված վնասի հատուցման նպատակով օրենսդիրը քրեական դատավարությունում հայց հարուցելը սահմանել է որպես դատախազի բացառիկ լիազորություն:

Այս դատողությունները հիմնված են մասնավորապես ՀՀ Սահմանադրության 103 հոդվածի, քրեական դատավարության օրենսգրքի 52 և 156 հոդվածների, ինչպես նաև «Դատախազության մասին» ՀՀ օրենքի 1, 2 և 27 հոդվածների դրույթների վրա:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 29, 37 և վարչական դատավարության օրենսգրքի 14 և 15 հոդվածների համակարգային մեկնաբանությունից հետևում է, որ պետության շահերը պաշտպա-

նել կարող են ոչ միայն դատախազը, այլև պետական այլ մարմին և դրա պաշտոնատար անձը, ընդ որում՝ այդ նույն նորմերից հետևում է, որ դրանցում տարբերակված են իրավաբանական անձինք և պետական մարմինները՝ որպես քաղաքացիական կամ վարչական դատավարությունում հանդես եկող ինքնուրույն սուբյեկտներ. դրանք որպես դատավարության կողմեր չեն նույնանում, ինչը նշանակում է, որ քրեական դատավարությունում դրանք չեն կարող նույնացվել, ինչպես փորձում են կատարել դատախազության և քննչական մարմինների աշխատակիցները:

Այս նույն տրամաբանությունն է բնկած նաև «Դատախազության մասին» ՀՀ օրենքի 27 հոդվածի հիմքում, որի վերլուծությունից աներկբայորեն հետևում է, որ քրեական դատավարության կարգով պետությանը պատճառված գույքային վնասի հատուցման հայց հարուցելուց զատ, **որը դատախազի բացառիկ իրավունքն (պարտականությունը) է**, այլ դատավարություններում պետական շահերի պաշտպանության հայց հարուցելու դատախազի բացառիկ իրավունքը (պարտականությունը) չէ, այն դատախազի համար լրացուցիչ, հավելյալ իրավունք է, իսկ **դատախազի պարտականություն է դառնում բացառապես այն դեպքերում**, երբ (1) այլ մարմինները չեն հարուցում հայցեր, կամ (2) դատախազին հայց հարուցելու միջնորդությամբ դիմում են այլ մարմինները, կամ (3) եթե պետք է հայց հարուցել այլ երկրների դատարաններում, կամ (4) պետական շահերի խախտում է տեղի ունեցել այն հարցերով, որոնցով հայց ներկայացնելը օրենսդրությամբ վերապահված չէ որևէ պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի:

Ավելին, դատախազի վերոնշյալ իրավունքները պատշաճ իրացնելու և պետության գույքային շահերի պաշտպանության ոլորտում արդյունավետությունը բարձրացնելու նկատառումներից ելնելով, ՀՀ Նախագահի՝ «Պետության գույքային շահերի պաշտպանության ոլորտում արդյունավետության բարձրացմանն ուղղված միջոցառումների մասին» 2005 թվականի հոկտեմբերի 28-ի թիվ ՆՀ-189-Ն հրամանագրում ամրագրված են պետական մարմինների և դատախազության համագործակցության հիմքերը, կարգը և պայմանները. «1. Պետական մարմինները Հայաստանի Հանրապետության գլխավոր դատախազություն են ներկայացնում. ա) դատարաններում պետության գույքային շահերի պաշտպանության՝ 10 մլն դրամ հայցագինը գերազանցող, բարդ գործերով, մի քանի պետական մարմինների կողմից կամ պետության կենսական շահերին առնչվող հայց ներկայացվելու, ինչպես նաև պետության գույքային շահերին առնչվող՝ ընդդեմ պետական մարմինների ներկայացված նույնաբնույթ հայցի (հակընդդեմ հայցի) և դրանց քննության արդյունքների մասին հաղորդում՝ եռօրյա ժամկետում, բ) անհրաժեշտության դեպքում, հայց հարուցելու միջնորդություն՝ մինչև սույն կետի «ա» ենթակետում նշված բնույթի հայց ներկայացնելը, գ)

հաշտության համաձայնության պայմանները՝ նախքան պետության գույքային շահերին առնչվող քաղաքացիական գործերով հաշտության համաձայնություն կնքելը, դ) պետության գույքային շահերին առնչվող, սակայն առանց պետական համապատասխան մարմնի մասնակցության քննված գործերով կայացված դատական ակտերի վերաբերյալ տեղեկություններ՝ եռօրյա ժամկետում»:

Հետևաբար, եթե քաղաքացիական և վարչական դատավարություններում պետության անունից, դատախազությունից բացի, այլ պետական մարմինների՝ որպես դատավարության կողմ հանդես գալը իրավաչափ է, քանի որ ուղղակիորեն ամրագրված է «Դատախազության մասին» ՀՀ օրենքով, ՀՀ քաղաքացիական և վարչական դատավարության օրենսգրքերով և բացի այդ՝ բխում է տվյալ իրավահարաբերությունների բնույթից, առանձնահատկություններից, ապա նույնը չի կարելի ասել քրեական դատավարության մասին, որում օրենսդիրը չի նախատեսել, բացի դատախազից, որևէ այլ պետական մարմնի՝ պետության անունից հանդես գալու իրավական հիմքերը, կարգը և պայմանները: Թե որքանով է օրենսդրի մոտեցումը հիմնավոր, այլ հարց է: Փաստն այն է, որ գործող քրեադատավարական օրենսդրությունը չի նախատեսում պետությանը և պետական մարմիններին քրեական դատավարությունում տուժող ճանաչելու հնարավորություն: Հետևաբար, դատական պրակտիկայում ՀՀ պաշտպանության նախարարությանը կամ պետությանը տուժող ճանաչելով՝ նախաքննական մարմինները թույլ են տալիս Օրենսգրքի 58 և 59 հոդվածների խախտում: Դրա հետևանքով քրեական դատավարությունում տուժող է ճանաչվում և ըստ այդմ՝ օգտվում է տուժողի իրավունքներից ու պարտականություններից այնպիսի սուբյեկտ, որի մասնակցությունը քրեական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված չէ, ուստի անհրաժեշտ է այդ պրակտիկան վերացնել:

Այս հանգամանքի կարևորությունը պայմանավորված է ոչ միայն քրեադատավարական օրինականության ապահովման հրամայականով, այլև արդարադատության շահով, ինչպես նաև անձի իրավունքների և օրինական շահերի ապահովման անհրաժեշտությամբ: Օրինակ՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 264 հոդվածով նախատեսված հանցագործության վերաբերյալ ԱՐԱԴ1/0026/01/14 քրեական գործով, որում տուժող էր ճանաչվել «Պատմամշակութային արգելոց-թանգարանների և պատմական միջավայրի պահպանության ծառայություն» ՊՈԱԿ-ը, այն դեպքում, երբ հանցագործությունը պետության շահերի դեմ էր, դատարանը ամբաստանյալի նկատմամբ նշանակել էր պատիժ և համաներման կիրառմամբ՝ ազատել պատժից: ՊՈԱԿ-ի տնօրենությունը բողոքարկել էր դատական ակտը մինչև Վճռաբեկ դատարան այն պատճառաբանությամբ, որ իբրև թե համաներում չպետք է կիրառվեր, և բացի այդ՝ հանցագործությամբ պատճառված վնասը հատուցված չէ,

որի պատճառով 2015 թվականի մայիսի 12-ի դատավճիռը, որը թողնվել էր անփոփոխ վերադաս դատարանների կողմից, ուժի մեջ էր մտել և ուղարկվել կատարման 10.03.2016 թվականին:

Քննարկվող հարցն առավել ամբողջական ներկայացնելու համար, կարծում ենք, ճիշտ կլինի համառոտ համեմատական վերլուծության ենթարկել նաև նախկին քրեական դատավարության օրենսգրքի կանոնակարգումները և ՀՀ գործող քրեական դատավարության օրենսգրքի համար ուղղորդող նշանակություն ունեցած և, ըստ էության, դրա հիմքում դրված ԱՊՀ երկրների համար մշակված 1996 թվականի նմուշային քրեական դատավարության օրենսգրքի կանոնակարգումները:

Նմուշային օրենսգրքի վերլուծությունից հետևում է, որ դրանում տարանջատված են տուժած և տուժող սուբյեկտները. տուժող սուբյեկտի կարգավիճակին նվիրված է օրենսգրքի 90 հոդվածը, իսկ տուժածին՝ 89 հոդվածը: Ավելին՝ ըստ այդ հոդվածներում տրված կանոնակարգումների՝ «տուժածն» ավելի լայն հասկացություն է, քան «տուժողը»: Եթե տուժող կարող է ճանաչվել բացառապես ֆիզիկական անձը, ապա տուժած կարող է ճանաչվել սուբյեկտների լայն շրջանակ, որոնց շարքում նաև պետական հիմնարկները, կազմակերպությունները: Ավելին, ըստ 89 հոդվածի 4-րդ մասի՝ տուժածը, ի դեմս պետական հիմնարկների և կազմակերպությունների, իրավունք չունի հետ վերցնելու իր կողմից տրված բողոքը: Օրենսգրքի 33 հոդվածում սահմանված է, որ դատախազն իրավունք ունի սեփական նախաձեռնությամբ հարուցելու քրեական գործ քրեական զանցանքի կապակցությամբ և իրականացնելու քրեական հետապնդում քրեական դատավարության ցանկացած փուլում, եթե արարքը առնչվում է **հասարակության և պետության էական շահերին**: Այսինքն՝ ըստ նմուշային օրենսգրքի՝ պետության դեմ ուղղված հանցագործություններով, քանի որ պետությունը և պետական հիմնարկները, ձեռնարկությունները տուժող չեն ճանաչվում, քննությունն իրականացվում է բացառապես հանրային կարգով, և դատախազն է ներկայացնում պետության շահերը քրեական վարույթի ընթացքում:

Ինչևէ, նմուշային օրենսգրքի կանոնակարգումների տրամաբանությունը հասկանալի է և իրավաչափ, քանի որ պետությունը և պետական հիմնարկները, ձեռնարկությունները, լինելով տուժած, չեն ճանաչվում տուժող, ուստի գործի քննությունը տվյալ դեպքում իրականացվում է հանրային մեղադրանքի կարգով՝ ի պաշտոնե գործող դատախազի նախաձեռնությամբ:

Այսպիսով, կարող ենք արձանագրել, որ գործող քրեական դատավարության օրենսգրքի հիմքում ընկած հայեցակարգը (նմուշային օրենսգրքի իմաստով) չի ենթադրում պետության դեմ ուղղված հանցագործություններով պետությանը և պետական հիմնարկներին, ձեռնարկություններին տուժող ճանաչելը, դեռ ավելին՝ այն ուղղակիորեն են-

թաղրում է, որ պետության շահերի դեմ ուղղված հանցագործություններով վարույթը պետք է նախաձեռնվի հանրային մեղադրանքի կարգով¹⁰: Մինչդեռ գործող քրեական դատավարության օրենսգիրքը նմուշային օրենսգրքի վերոնշյալ կանոնակարգումներն ուղղակիորեն չի փոխառել, որի հետևանքով դատական պրակտիկայում որոշակի անորոշություն է առաջացել:

Անդրադառնալով 1961 թվականի ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքին՝ պետք է փաստել, որ, ի տարբերություն գործող օրենսգրքի և նմուշային օրենսգրքի, դրանում (հոդվածներ 48, 49, 50, 52, 129, 130) պետական մարմինները¹¹ ոչ թե տուժող էին ճանաչվում, այլ քաղաքացիական հայցվոր: Այլ կերպ ասած՝ նախկին օրենսդրությամբ եթե պետությունը, ի դեմս համապատասխան հիմնարկների, կազմակերպությունների և ձեռնարկությունների, գույքային վնաս էր կրում հանցագործությամբ, ապա թե՛ պետությունը, թե՛ հիմնարկ-ձեռնարկությունները և կազմակերպությունները տուժող չէին ճանաչվում, սակայն վերջիններս պետության գույքային շահերի պաշտպանության նպատակով իրավունք ունեին հարուցելու քաղաքացիական հայց և ըստ այդմ՝ քրեական վարույթում հանդես գալու որպես քաղաքացիական հայցվոր: Այս մոտեցումը տրամաբանական էր, քանի որ օրենքով պետության գույքային շահերի պաշտպանությունը դատախազի բացառիկ լիազորությունը չէր, իսկ քանի որ գործող օրենսգրքով պետության գույքային շահերի պաշտպանության հայց հարուցելը դատախազի մենաշնորհն է, օրենսդիրը չի նախատեսել նաև պետական մարմիններին քաղաքացիական հայցվորի կարգավիճակով հանդես գալու հնարավորությունը: Այլ հարց է, որ ճիշտ կլինե՞ր, եթե օրենսդիրը գործող օրենսդրությամբ նախատեսեր նաև պետական մարմիններին հայցվորի կարգավիճակով հանդես գալու հնարավորությունը, իսկ դատախազը հսկողություն իրականացնե՞ր նաև դրանց գործունեության նկատմամբ, հատկապես որ գործող օրենսդրությամբ նախատեսված է, որ դատախազն իրավունք ունի հայց հարուցելու բացառապես դատարանում, մինչդեռ հաճախ անհրաժեշտություն է առաջանում նաև նախա-

¹⁰ Պետք է նկատել, որ դատախազները հաճախ փաստարկ էին ներկայացնում նաև մասնավոր մեղադրանքի կարգով քննվող հանցագործությունների վերաբերյալ, որպեսզի հիմնավորեին, որ պետական մարմիններին պետք է ճանաչել տուժող, որպեսզի մեղադրյալը հնարավորություն ունենա հաշտվելու և ըստ այդմ՝ քրեական գործի վարույթը կարճելու, հակառակ դեպքում, ըստ նրանց, ստացվում է, որ խախտվում է մեղադրյալի իրավունքները: Այդ մոտեցումների հետ համաձայն չլինելով՝ կարող ենք նշել, որ նման իրավիճակների համար կարող է կիրառելի լինել դատախազի հայեցողական քրեական հետապնդման լիազորության կիրառմամբ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու կառուցակարգը, որը նախատեսված է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 37 հոդվածում:

¹¹ Օրենսգիրքը օգտագործում էր հիմնարկ, ձեռնարկություն, կազմակերպություն այլ ոչ թե պետական մարմին եզրույթները, սակայն նկատի ունենալով, որ այն ժամանակ դրանք բոլորը պետական էին, քանի որ մասնավոր ոչինչ չկար, դրանք համարժեք հասկացություններ են:

քննության փուլում հայց հարուցելու, որպեսզի հնարավոր լինի կիրառել նաև հայցի ապահովման միջոցները, որը կլինի պետության գույքային շահերի պաշտպանության լրացուցիչ երաշխիք: Սակայն քանի դեռ նման կարգավորումներ օրենքով նախատեսված չեն, դատական պրակտիկայում պետք է բացառել պետությանը և պետական մարմիններին տուժող ճանաչելու՝ օրենքից չբխող պրակտիկան:

Բանալի բառեր – տուժող, քաղաքացիական հայցվոր, պետություն, պետական մարմիններ, դատախազ, պետության իրավունքներ, վնասի հատուցում

СЕРГЕЙ МАРАБЯН – Проблемы защиты прав и законных интересов государства как потерпевшего в уголовном процессе РА. – В статье обосновывается, что в судебной практике по делам о преступлениях против государства нарушается закон, поскольку в качестве потерпевшего в уголовном процессе участвуют субъекты, которые согласно закону не могут быть потерпевшими.

Понятие потерпевшего в уголовном процессе не только уголовно-процессуальное, но и междисциплинарное. Поэтому в любом конкретном случае при разрешении вопроса о признании того или иного субъекта права потерпевшим необходимо вначале проанализировать состав преступления, по которому возбуждено уголовное дело. Кроме того, необходимо в зависимости от особенностей конкретного преступления проанализировать гражданское и иное законодательство.

В статье утверждается, что в соответствии с действующим Уголовно-процессуальным кодексом государство и государственные органы не могут быть признаны потерпевшими. Права и интересы государства как потерпевшего по должности в силу закона и Конституции осуществляет прокурор путем возбуждения уголовного преследования, защиты обвинения и предъявления иска. Следовательно, действующее законодательство не предусматривает вовлечения государственных органов в уголовный процесс в качестве жертв. Необходимо изменить судебную практику и исключить признание государственных органов потерпевшими.

Необходимо внести законодательные изменения и, опираясь на модель гражданского и административного производства, разрешить участие государственных органов в уголовном судопроизводстве, но в качестве гражданского истца. Дело в том, что согласно действующему законодательству в стадии расследования прокурор не может предъявить гражданский иск. Однако в результате предлагаемого изменения это станет возможным. Оно также послужит дополнительной гарантией защиты государственных интересов.

Ключевые слова: потерпевший, гражданский истец, государство, государственные органы, прокурор, права государства, возмещение ущерба

SERGEY MARABYAN – Issues of Protection of the Rights and Legal Interests of the State as a Crime Victim in the RA Criminal Procedure. – In the article the author analyses criminal procedural, criminal and civil legislation of RA and based on the example of the Ministry of Defense, tries to show that in judicial practice, in cases regarding the crimes against the state, entities who are not recognized as crime victims by law are actually involved in criminal procedure as crime victims.

The Author concludes that the definition of victim in criminal procedure is not only criminal procedural but interdisciplinary concept, thus in any case of solving the issue of involvement of a subject as a crime victim it is necessary to analyze corpus

delicti of the offence in regard of which the criminal case was initiated . In addition,taking into consideration the features of a certain crime, it is necessary to analyze the relevant civil or other legislation.

Based on the analysis of the legislation the author concludes that in accordance with RA current Criminal Code of Procedure the State and state bodies cannot be recognized as crime victims. According to the Constitution and laws, the rights and the interests of the State as a crime victim are represented by the Prosecutor via initiating criminal proceedings, protection of charges and submitting property claims. Therefore, the current legislation does not foresee the necessity of involving state bodies in criminal procedure as crime victims. So the judicial practice needs to be reviewed to exclude the recognition of state bodies as crime victims as it is a breach of law.

The Author concludes that certain amendments need to take place in the current legislation and it is necessary to allow the participation of the state bodies in criminal procedure (like in civil and administrative proceedings) but holding the status of plaintiff. This is essential as under current legislation no civil claim can be filled by the prosecutor at the stage of investigation while these changes will eliminate the mentioned shortcoming. It will also serve as an additional guarantee for the protection of state interests.

Key words: *victim, plaintiff, state, state bodies, prosecutor, rights of the state, compensation for damages*

ЮРИДИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА НЕГАТИВНЫХ УСЛОВИЙ ПРИОБРЕТЕНИЯ СТАТУСА АДВОКАТА ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ УКРАИНЫ И ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН

ВИКТОР ЗАБОРОВСКИЙ

Правовая помощь выступает одним из важнейших элементов обеспечения прав и свобод человека. Гарантируя на конституционном уровне право лица на получение профессиональной правовой помощи и возлагая такую обязанность на адвоката, государство устанавливает и квалификационные требования для претендента на занятие адвокатской деятельностью. Цель закрепления украинским законодательством негативных условий для получения статуса адвоката обусловлена необходимостью не допустить к этой профессии тех, кто своими действиями показал, что они не достойны вообще или в течение определенного времени заниматься адвокатской деятельностью.

Говоря о порядке получения статуса адвоката, следует обратить внимание на то, что действующий закон Украины «Об адвокатуре и адвокатской деятельности»¹ изменил доступ к профессии в сторону усложнения. Ряд ученых рассматривают это в качестве необходимого условия для повышения качества правовой помощи. О. А. Овсянникова отмечает: «Чем сложнее порядок, тем вероятнее, что знания, полученные в ходе подготовки к сдаче квалификационного экзамена, во время прохождения стажировки, пригодятся в дальнейшей трудовой профессиональной деятельности адвоката»². Устанавливая повышенные требования к претендентам на статус адвоката, по утверждению Д. Забавского, государство гарантирует, что «только те граждане, которые имеют глубокие знания в области юриспруденции, проверенные во время сдачи квалификационных экзаменов и прохождения стажировки, смогут получить официальное признанное и гарантированное государством право на занятие адвокатской деятельностью и осуществления независимой профессиональной деятельности»³. Из подобных позиций исходит и Л. Ю. Грудцына, которая отмечает: «Устанавливая такие высокие профессиональные требования и условия для надления лица статусом адвоката, государство тем самым гарантирует любому человеку, обратившемуся к адвокату, реализацию им конституционного права на квалифицированную юридическую помощь»⁴.

¹ См. «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI // «Офіційний вісник України», 2012, № 62, с. 17.

² Овсянникова О. Стажування кандидата в адвокати: проблеми та перспективи // «Вісник Національної академії правових наук України», 2013, № 4, с. 259 // URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2013_4_31.

³ Забавський Д. Професійні адвокати або звичайні юристи? // «Юридична газета online», 2013, № 11 (353) // <http://yur-gazeta.com/publications/legal-business/profesiyni-advokati-abo-zvichayni-yuristi.html>.

⁴ Грудцына Л. Ю. Правовое обеспечение гарантий независимости, самоуправления и финансирования адвокатской деятельности // «Евразийская адвокатура», 2013, выпуск 2 (3), с. 23.

Мы разделяем такую точку зрения, поскольку государство, гарантировав в Конституции Украины право на профессиональную правовую помощь, должно обеспечивать и условия квалифицированного ее предоставления, в том числе с целью не допустить, чтобы такую помощь оказывали лица, не имеющие соответствующих знаний и навыков. Исходя из этого, в украинском обществе возникла потребность в повышении уровня квалификационных требований, предъявляемых к претенденту на статус адвоката. Заслуживает внимания позиция С. Сафулько, который на основании анализа норм предыдущего закона Украины «Об адвокатуре» приходил к выводу, что «адвокатура является сегодня слишком легко доступной. Требования выглядят несерьезными, если сравнивать их с требованиями к другим профессиям, например, судей, нотариусов, следователей или прокуроров. Ни в какое сравнение не идут они с требованиями к претендентам в адвокаты в других странах»⁵. Он указывает, что при слабых адвокатах мы никогда не будем иметь честного правосудия. Мы полностью разделяем позицию ученого, поскольку без высококвалифицированной адвокатуры невозможно правовое государство. Неквалифицированный адвокат не в состоянии будет должным образом обеспечить права и интересы людей – высшей ценности общества. Не следует забывать, что уровень адвокатуры – индикатор развития демократии.

Исследуя порядок приобретения статуса адвоката, нужно учесть и опыт стран с высоким уровнем демократии. Заслуживает внимания утверждение В. Р. Дюкиной, которая на основании анализа законодательства ряда стран – членов ЕС, приходит к выводу о совпадении базовых требований к претендентам в адвокаты: «Эти требования являются гарантом того, что к осуществлению адвокатской деятельности будут допущены только те лица, которые владеют необходимой профессиональной квалификацией, чьи личные и нравственные качества позволяют доверить им выполнение такой важной для каждой демократической страны задачи, как обеспечение конституционного права каждого на получение квалифицированной юридической помощи»⁶.

В этой связи необходимо раскрыть правовую сущность условий получения статуса украинского адвоката. При этом следует иметь в виду зарубежный опыт. Сравнение с ним поможет выявить порядок приобретения права на адвокатскую деятельность по украинскому законодательству, гарантировать доступ к адвокатской профессии исключительно тем, чья квалификация и моральные качества обеспечат надлежащее оказание правовой помощи.

Порядок приобретения статуса адвоката регулируется, в частности, разделом 2 закона Украины «Об адвокатуре и адвокатской деятельности». Так, ч. 1 ст. 6 закона предусматривает, что адвокатом может быть физическое лицо, имеющее высшее юридическое образование, которое владеет государственным языком, имеет стаж работы в области права не менее двух лет, сдало квалификационный экзамен, прошло стажировку (кроме случаев, установленных настоящим законом), приняло присягу адвоката и

---

⁵ Сафулько С. Українська адвокатура: в очікуванні вчорашнього дня // «Право України», 2010, № 3, с. 139.

⁶ Дюкина В. Р. Гражданско-правовое регулирование оказания адвокатских услуг в праве Европейского Союза: дис. ... кандидата юрид. наук. М., 2014, с. 40.

получило свидетельство о праве на занятие адвокатской деятельностью. В ч. 2 этой же статьи указан перечень лиц, которые не могут получить статус адвоката. Кроме того, в ст. 7 предусмотрены виды деятельности, несовместимые с адвокатской.

А. В. Меланчук условия приобретения статуса присяжного поверенного разделяет на две категории (положительные и отрицательные)⁷. Отсюда следует, что законом предусмотрены как положительные (ч. 1 ст. 6), так и негативные условия для получения статуса адвоката (ч. 2 ст. 6), а также негативные условия для осуществления адвокатской деятельности (ст. 7).

По нашему убеждению, сначала целесообразно рассмотреть негативные, а уже потом положительные условия как приобретения, так и дальнейшего осуществления адвокатской деятельности. Дело в том, что при наличии хотя бы одного негативного условия лицо не сможет или приобрести право на занятие адвокатской деятельностью, или же осуществлять ее, независимо от наличия положительных условий для получения такого статуса.

Так, негативные условия предусмотрены в ч. 2 ст. 6 упомянутого закона, где отмечается, что не может быть адвокатом лицо, которое:

1) имеет непогашенную или неснятую в установленном законом порядке судимость за совершение тяжкого, особо тяжкого преступления, а также преступления средней тяжести, за которое назначено наказание в виде лишения свободы;

2) признано судом недееспособным или ограниченно дееспособным;

3) лишено права на занятие адвокатской деятельностью – в течение двух лет со дня принятия решения о его прекращении;

4) уволено с должности судьи, прокурора, следователя, нотариуса, с государственной службы или службы в органах местного самоуправления за нарушение присяги, совершение коррупционного правонарушения – в течение трех лет со дня увольнения.

Итак, одним из негативных условий для занятия адвокатской деятельностью является непогашенная или неснятая судимость. Такое положение украинского законодателя, как утверждает И. Ю. Стрельникова, вызывает удивление, поскольку «если обратить свое внимание на исторический путь развития адвокатуры, то мы увидим, что ранее в адвокатуру допускали только человека “благородного” происхождения, а сегодня – преступников. Кажется, такие крайности не в пользу адвокатуры, если мы хотим, чтобы к ней относились с доверием как к высокоразвитому институту гражданского общества»⁸. Следует отметить, что условие о невозможности получить статус адвоката при наличии судимости (без какой-либо дополнительной квалификации) содержалось и в предыдущем законе «Об адвокатуре»⁹ (ч. 2 ст. 2). Наличие неснятой и непогашенной судимости является препятствием для приобретения статуса судьи, прокурора и нотариуса, тоже без всякой дополнительной квалификации.

Как отнестись к данному негативному условию для получения стату-

---

⁷ См. Меланчук А. В. Порядок одержання дозволу на заняття адвокатською діяльністю в дореволюційній Росії та сучасній Україні: порівняльний аналіз // «Університетські науки записки», 2013, № 1, с. 353 // http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2013_1_53.

⁸ Стрельникова І. Ю. Деякі нововведення Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» // Юридична осінь 2012 року. Харків, 2012, с. 67.

⁹ См. Про адвокатуру: Закон України від 19 грудня 1992 року № 2887-ХІІ (втратив чинність) // «Відомості Верховної Ради України», 1993, № 9, ст. 62.

са адвоката? Необходимо, прежде всего, исследовать опыт зарубежных стран. Так, французский законодатель исходит из того, что статус адвоката не может получить лицо, если оно было субъектом совершения действий, которые привели к судимости за действия, противоречащие чести, порядочности и нравственности, а также субъектом таких же действий, которые стали основанием для применения дисциплинарных или административных взысканий в виде увольнения, исключения из членов, отзыва, аннулирования регистрации или лицензии (п. 4 и 5 ч. 1 ст. 11 закона «Относительно реформы некоторых судебных и юридических профессий» от 21 декабря 1971 г.¹⁰). Заслуживает внимания и позиция немецкого законодателя, который отказывает в праве на адвокатскую деятельность и в случае, если претендент своими действиями показал, что он не достоин профессии адвоката (п. 5 ст. 7 Федерального закона «Об адвокатуре»¹¹). Законодатели некоторых стран полагают, что претендовать на получение статуса адвоката не имеют права лица, имеющие непогашенную или неснятую судимость за совершение только умышленного преступления (п. 2 ч. 2 ст. 9 Федерального закона Российской Федерации «Об адвокатской деятельности и адвокатуре в Российской Федерации»¹², ст. 33 закона Республики Армения «Об адвокатуре»¹³). Такая позиция была предложена и в проекте изменений в соответствующий закон Украины от 3 июня 2014 года¹⁴. Молдавский законодатель не допускает к адвокатской профессии не только лиц, которые имеют непогашенную судимость, но и лиц, ранее осужденных за умышленные тяжкие, особо тяжкие или чрезвычайно тяжкие преступления независимо от погашения судимости¹⁵.

По нашему мнению, основной целью, которой руководствуется законодатель, формируя негативное условие, – это не допустить к адвокатской профессии только того, кто своими действиями показывает, что он не достоин ее – вообще или в течение определенного времени. Учитывая основное назначение и правовую сущность адвокатуры, а также требования, предъявляемые претенденту на статус адвоката (в частности, его морально-этического облика), мы считаем, что квалифицирующим признаком должна выступать не столько степень тяжести совершенного преступления, сколько вообще возможность, чтобы такое лицо занималось адвокатской деятельностью. По нашему мнению, совершение лицом умышленного тяжкого или особо тяжкого преступления независимо от срока давности должно рассматриваться как препятствие для получения статуса адвоката.

Как нам представляется, препятствием в приобретении статуса адвоката должно быть не только совершение лицом преступления, но и иного

---

¹⁰ См. *Portant réforme de certaines professions judiciaires et juridiques // Loi du 31 décembre 1971 № 71-1130 // <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT000006068396>*

¹¹ См. *Bundesrechtsanwaltsordnung (BRAO) // ausfertigungsdatum 01.08.1959 // <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/brao/gesamt.pdf>*

¹² Об адвокатской деятельности и адвокатуре Российской Федерации: Федеральный закон от 31 мая 2002 г. № 63-ФЗ // Собрание законодательства РФ. 2002. № 23, ст. 2102.

¹³ См. Об адвокатуре: Закон Республики Армения от 14 декабря 2004 года // <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=2255&lang=rus>.

¹⁴ См. Проект Закона Украины «Про внесення змін до Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» // http://zib.com.ua/ru/print/88082-proekt_zakona_o_vnesenii_izmeneniy_v_zakon_ukraini_ob_advoka.html.

¹⁵ См. Об адвокатуре: Закон Республики Молдова от 19 июля 2002 года // <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=335889&lang=2>.

деяния, которое свидетельствовало бы, что оно не достойно этой профессии. Как мы отмечали, одно из негативных условий для получения статуса адвоката – факт увольнения с должности судьи, прокурора, следователя, нотариуса, с государственной службы или службы в органах местного самоуправления за нарушение присяги, совершение коррупционного правонарушения, в течение трех лет со дня такого увольнения. Такое положение не лишено недостатков, поскольку украинский законодатель без оснований ограничил как круг субъектов коррупционного правонарушения, так и сам срок действия такого ограничения.

Следует обратить внимание на то, что законодательством некоторых стран вообще не устанавливается срок давности в случае совершения лицами указанных правонарушений. К примеру, немецкий законодатель отмечает, что к адвокатской деятельности не допускается и лицо, которое на основании судебного решения было уволено с должности судьи или по решению дисциплинарного суда – из органов правосудия (п. 5 ст. 7 Федерального закона «Об адвокатуре»¹⁶). Заслуживает внимания и позиция молдавского законодателя. К адвокатской профессии он не допускает не только лиц, которые были уволены по компрометирующим основаниям из правоохранительных органов, с должности судьи, нотариуса, юриста или государственного служащего, но и лиц, нарушивших основные права и свободы человека, что установлено решением судебной инстанции (ч. 3 ст. 10 закона Республики Молдова «Об адвокатуре»¹⁷). Что касается украинского законодателя, то он не устанавливает такой срок для лица, которое изъявило желание приобрести статус прокурора, отмечая, что не может быть назначено на такую должность лицо, на которое накладывалось административное взыскание за совершение коррупционного правонарушения (п. 3 ч. 5 ст. 27 закона Украины «О прокуратуре»¹⁸). Учитывая цель указанных негативных условий, считаем, что позиции немецкого и молдавского законодателя имеют право на существование, но являются слишком жесткими. По нашему убеждению, в этом случае можно применить положение, содержащееся в уже упоминавшемся проекте об изменениях в законе, где отмечается, что не может быть адвокатом и лицо, которое: в течение последних пяти лет привлекалось к административной ответственности за совершение коррупционного правонарушения; уволено с должности судьи, прокурора, следователя, нотариуса, с государственной службы или службы в органах местного самоуправления за нарушение присяги, – в течение пяти лет со дня увольнения.

Еще одним негативным условием для получения статуса адвоката является и признание лица недееспособным или ограниченно дееспособным. Мы полностью поддерживаем такое условие. Подобные позиции воспроизведены и в законодательстве других стран, в частности России и Армении (идентичные нормы), Германии (претендент по состоянию здоровья не может на постоянной основе должным образом осуществлять адвокатс-

---

¹⁶ См. Bundesrechtsanwaltsordnung (BRAO) // <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/brao/gesamt.pdf>

¹⁷ См. Об адвокатуре: Закон Республики Молдова от 19 июля 2002 г. // <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=335889&lang=2>

¹⁸ См. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року // «Відомості Верховної Ради України», 2015, № 2-3, ст. 54.

кую деятельность), Польши (недееспособное лицо или признанное длительное время непригодным выполнять профессиональные обязанности¹⁹). В украинском Порядке допуска к сдаче квалификационного экзамена (новая редакция)²⁰ указано, что одновременно с заявлением о допуске к сдаче квалификационного экзамена подается и медицинская справка об обязательных предварительных и периодических психиатрических осмотрах. Учитывая, что согласно украинскому законодательству лицо признается недееспособным или ограниченно дееспособным по решению суда в порядке особого производства, а указанный экзамен принимается членами квалификационной комиссии, то мы сомневаемся в необходимости такой медицинской справки.

Следует обратить внимание, что украинский законодатель устанавливает еще и дополнительные условия, когда лица не могут быть назначены, как на должность судьи (с хроническими психическими и т. п. заболеваниями), так и прокурора. Учитывая это, неоднократно предлагалось внести в закон положение, согласно которому не может быть адвокатом лицо, имеющее заболевания, препятствующие осуществлению адвокатской деятельности по специально утвержденному для этого перечню²¹. Учитывая специфику адвокатской деятельности, мы ставим под сомнение необходимость указанного негативного условия для получения статуса адвоката.

Еще одно негативное условие для этого – лишение лица права на адвокатскую деятельность в течение двух лет со дня прекращения такого права. Законодатели большинства стран используют такое негативное условие хотя по-разному относятся к сроку такого ограничения. Например, немецкий законодатель исходит из необходимости истечения не менее 8 лет²². Законодательство Молдовы вообще не указывает на такой срок, отмечая, что адвокатом не может быть лицо, которое ранее было исключено из адвокатуры или лишено лицензии на оказание юридической помощи по компрометирующим основаниям²³. По законодательству Бельгии предусмотрено, что лицо, которое было лишено звания адвоката, не может быть зарегистрировано и внесено в список адвокатов в любой стране – члене Европейского Союза до истечения десяти лет. По истечении шести лет адвокат наделяется правом обратиться за помилованием в Дисциплинарную

---

¹⁹ См. Prawo o adwokaturze // Ustawa z 26 maja 1982 r. // <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19820160124>

²⁰ См. Порядок допуску до складення кваліфікаційного іспиту, Порядок складення кваліфікаційного іспиту та методики оцінювання результатів складення кваліфікаційного іспиту для набуття права на заняття адвокатською діяльністю в Україні (нова редакція), який затверджений рішенням Ради адвокатів України від 17 грудня 2013 року № 270 // <http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/poryadki/2015.09.25-poryadok-104.pdf>

²¹ См. Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність», який був оприлюднений Міністерством юстиції України 3 червня 2014 року // URL: http://zib.com.ua/ru/print/88082-proekt_zakona_o_vnesenii_izmeneniy_v_zakon_ukraini_ob_advoka.html; Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та деяких інших законодавчих актів України (щодо статусу і гарантій адвокатської діяльності та формування і роботи органів адвокатського самоврядування) від 04 лютого 2015 року № 1794-1 // http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53817

²² См. Bundesrechtsanwaltsordnung (BRAO) // <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/brao/gesamt.pdf>

²³ См. Об адвокатуре: Закон Республики Молдова от 19 июля 2002 года // <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=335889&lang=2>

или Апелляционную комиссию, которая выносит мотивированное решение, что не подлежит обжалованию. Кроме того, регистрация лица в качестве адвоката разрешается только после мотивированного заключения Совета адвокатов, к которому адвокат принадлежал.

Проектами изменения в закон Украины «Об адвокатуре и адвокатской деятельности» предусматривается увеличение этого срока до трех лет²⁴. По нашему мнению, такой срок должен составлять не менее пяти лет.

Ряд зарубежных законодателей, принимая решение о допуске лица к адвокатской профессии, учитывают и его морально-этический облик, в том числе и аморальные проступки, которые бы дискредитировали его. Мы считаем, что не могут претендовать на получение статуса адвоката лица, которые уже были лишены его или уволены, например, с должности судьи, прокурора или государственного служащего в результате совершения ими аморального проступка, который причинил значительный ущерб авторитету адвокатуры (соответственно авторитету правосудия, прокуратуры или государственной службы). Показательным в данном случае является положение ч. 4 ст. 69 закона Украины «О судоустройстве и статусе судей», согласно которому не может претендовать на должность судьи лицо, которое было ранее уволено с должности судьи за: совершение существенного дисциплинарного проступка; грубое или систематическое пренебрежение обязанностями, несовместимое со статусом судьи; нарушение требований относительно несовместимости; в связи с вступлением в законную силу обвинительного приговора в отношении такого лица.

Как отмечалось, в Украине предусмотрены негативные условия для осуществления адвокатской деятельности, а именно указано, что несовместимой с деятельностью адвоката являются: работа на должностях лиц, указанных в п. 1 ч. 1 ст. 4 закона «О принципах предотвращения и противодействия коррупции»²⁵; военная или альтернативная (невоенная) служба; нотариальная деятельность; судебно-экспертная деятельность. Мы разделяем такую позицию украинского законодателя, поскольку вышеуказанные работа, деятельность или служба делает невозможным надлежащее выполнение лицом своей профессиональной деятельности по предоставлению правовой помощи. Но в данном случае нужно учесть положения п. 11 Раздела 2 вышеуказанного Порядка сдачи квалификационного экзамена, где отмечается, что не является препятствием для решения вопроса о допуске к сдаче квалификационного экзамена лица, **которое** занимает должности, предусмотренные соответствующим законом. При этом отмечается, что оценка несовместимости занимаемых лицом должностей с адвокатской деятельностью осуществляется Советом адвокатов региона при решении вопроса о допуске лица к стажировке/выдаче Свидетельства о праве на занятие

---

²⁴ См. Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність», який був оприлюднений Міністерством юстиції України 3 червня 2014 року // http://zib.com.ua/ru/print/88082-proekt_zakona_o_vnesenii_izmeneniy_v_zakon_ukraini_ob_advoka.html; Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та деяких інших законодавчих актів України (щодо статусу і гарантії адвокатської діяльності та формування і роботи органів адвокатського самоврядування) від 04 лютого 2015 року № 1794-1 // http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53817

²⁵ См. «Про засади запобігання і протидії корупції»: Закон України від 07 квітня 2011 року № 3206-VI // Відомості Верховної Ради України. 2011. № 40, ст. 1750.

адвокатской деятельностью. Мы не разделяем указанной позиции, поскольку непонятно, во-первых, как указанные лица вообще будут проходить стажировку как один из этапов получения статуса адвоката (или какое качество будет такой стажировки), а во-вторых, будет ли соблюдено упоминавшееся требование закона, которым запрещается для ряда должностных лиц приобретать статус адвоката в течение трех лет со дня увольнения за нарушение присяги или совершения коррупционного правонарушения.

В данном случае заслуживает внимания утверждение С. Мостовенко, который указывает, что в большинстве случаев сотрудники правоохранительных органов, органов прокуратуры и налоговой службы, а также судьи имеют адвокатские удостоверения «и используют их как запасной аэродром на случай ухода с государственной службы»²⁶. Он указывает на то, что следовало бы установить срок не менее пяти лет, в течение которого такие лица не имели бы право заниматься адвокатской деятельностью, что позволило бы им перестроить свое мышление с позиции обвинения на позицию защиты интересов клиента, а также избежать определенного влияния на своих недавних коллег по правоохранительной системе и тому подобное. По нашему мнению, такая позиция создает существенные препятствия для реализации принципа свободного доступа к адвокатской профессии. В такой ситуации, мы считаем, возможным учесть положения ст. 10 закона Украины «О принципах предотвращения и противодействия коррупции», в котором среди ограничений в отношении лиц, освободившихся от должностей или прекратили деятельность, связанную с выполнением функций государства, местного самоуправления, имеется запрет в течение года представлять интересы любого лица по делам, в которых другой стороной является орган, где они работали.

Такое ограничение более подробно раскрыто в разъяснении Министерства юстиции Украины от 25 января 2012 года²⁷, в котором отмечается, что оно будет способствовать предотвращению недобросовестного использования бывшими служащими своих связей при осуществлении представительской деятельности (весьма актуально для юристов, среди которых распространена практика представительства интересов граждан или юридических лиц после прекращения государственной службы или работы в правоохранительных и контролирующих структурах, в том числе, в процессе осуществления адвокатской деятельности). В этом разъяснении также отмечается, что подобные ограничения действуют в большинстве государств. Так, к примеру, в Японии, Нидерландах, Турции, Великобритании подобные ограничения действуют в течение двух лет, а в Норвегии – шести месяцев. В Канаде такие ограничения действуют в течение одного года для служащих и двух лет для министров, при этом для высших должностных лиц и работников министерств установлены ограничения на осуществление лоббистской деятельности в течение пяти лет со дня прекращения службы. Подобные ограничения существуют и во Франции, где предусмотрено, что бывшим государственным служащим запрещается в

---

²⁶ Мостовенко С. Адвокат – не посередник між чиновником і клієнтом! // «Дзеркало тижня», 2012, № 26, с. 6.

²⁷ См. Антйкорупційні обмеження щодо осіб, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування: Роз'яснення Міністерства юстиції України від 25 січня 2012 року // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0001323-12>.

течение пяти лет с момента окончания государственных полномочий поддерживать иски требования и вести в суде дела в отношении органов государственного аппарата, подведомственных департаменту, к которому они ранее принадлежали²⁸. Считаем необходимым установить подобное ограничение и для лиц, которые приобрели статус адвоката, не менее чем в течение трех лет со дня прекращения предыдущей их деятельности.

Можно сделать вывод, что украинским законодательством об адвокатуре предусмотрены как положительные, так и отрицательные условия приобретения статуса адвоката. Кроме того, законодатель выделяет и отрицательные условия для осуществления адвокатской деятельности. Анализ законодательств зарубежных стран (Германии, Франции, России, Армении, Польши и т.д.) указывает на то, что украинским законодательством закреплен достаточный и надлежащий комплекс негативных условий для осуществления адвокатской деятельности. Но отсутствие надлежащего механизма реализации некоторых условий, а также ограниченные временные рамки действия запрета на адвокатскую деятельность для некоторых категорий лиц, по нашему мнению, не оправдывает цели – не допустить к адвокатской профессии тех, кто не достоин ее. Так, совершение лицом умышленного тяжкого или особо тяжкого преступления не должно подвергаться действиям срока давности, а препятствовать получению статуса адвоката. Не может быть адвокатом и лицо, которое: в течение последних пяти лет привлекалось к административной ответственности за совершение коррупционного правонарушения; уволено с должности судьи, прокурора, следователя, нотариуса, с государственной службы или службы в органах местного самоуправления за нарушение присяги или совершения коррупционного деяния. Кроме того, мы полагаем, что не могут претендовать на статус адвоката лица, которые уже были лишены этого статуса или уволены с должности судьи, прокурора или государственного служащего за аморальный проступок, причинивший значительный ущерб авторитету адвокатуры (соответственно правосудия, прокуратуры или государственной службы).

Ключевые слова: адвокат, адвокатская деятельность, статус адвоката, негативные условия для приобретения статуса адвоката

ՎԻՎՏՈՐ ՉԱԲՈՐՈՎՄԱՆԻ – Փաստաբանի կարգավիճակ ձեռք բերելու համար բացասական պայմանների իրավաբանական բնութագրությունը՝ ըստ Ուկրաինայի և արտասահմանյան երկրների օրենսդրության – Հոդվածում ուսումնասիրվում է ոչ բարվոք պայմանների էությունը ինչպես փաստաբանի կարգավիճակ ձեռք բերելու, այնպես էլ հետագայում փաստաբանական գործունեություն իրականացնելու հարցում: Ուկրաինայի, ինչպես նաև մի շարք այլ երկրների (Գերմանիա, Ֆրանսիա, Ռուսաստանի Դաշնություն, Հայաստանի Հանրապետություն, Լեհաստան, Սոլովակ, Բելգիա և այլն) օրենսդրության վերլուծության հիման վրա հեղինակը գալիս է այն եզրահանգման, որ ուկրաինական օրենսդիրը բացասական պայմանների բավարար և պատշաճ համալիր է ամրագրում փաստաբանի կարգավիճակ ձեռք բերելու և

²⁸ См. Святоцька В. Институт адвокатури Франції: особливості формування і розвитку // «Право України», 2011, № 10, с. 251; Компанейцев С. В. Деонтологічні стандарти діяльності адвокатів у деяких зарубіжних країнах // «Актуальні питання публічного та приватного права», 2013, № 1, с. 17.

հետագայում փաստաբանական գործունեություն իրականացնելու համար: Հեղինակը եզրակացնում է, որ այդպիսի պայմաններից մի քանիսի իրականացման համապատասխան մեխանիզմի բացակայությունը, ինչպես նաև փաստաբանական գործունեությամբ զբաղվելու ժամանակավոր սահմանափակման արգելքը մարդկանց որոշ կատեգորիաներ համար չեն արդարացնում այն հիմնական նպատակը, որով պետք է առաջնորդվի ուկրաինական օրենսդիրը նման պայմանների ձևավորման ժամանակ: Հեղինակի կարծիքով, այդ նպատակին հասնելու համար պետք է փաստաբանի մասնագիտությունից զրկել այն անձանց, ովքեր իրենց գործողություններով ցույց են տվել, որ արժանի չեն առժամանակ կամ ընդհանրապես զբաղվելու փաստաբանական գործունեությամբ:

Բանալի բառեր – *փաստաբան, փաստաբանական գործունեություն, փաստաբանի կարգավիճակ, բացասական պայմաններ փաստաբանի կարգավիճակ ձեռք բերելու համար*

VICTOR ZABOROVSKY – *Legal characterization of negative conditions of acquiring the status of lawyer under the laws of Ukraine and foreign countries.* – In the article an at analyzes of the negative conditions as the acquisition of the status of lawyer, and the implementation of further advocacy. Based on the analysis of the provisions of the Ukrainian legislation and the legislation of foreign countries (Germany, France, Russian Federation, Republic of Armenia, Poland, Moldova, Belgium, etc.), the author concludes that the Ukrainian legislator establishes an adequate and appropriate range of adverse conditions as the acquisition of the status of lawyer, as well as for the further implementation of advocacy. The conclusion is that the absence of a proper mechanism for the implementation of some of these conditions, and limited time frame of the prohibition to practice law for certain categories of persons, does not justify the main goal, which is to be guided by the Ukrainian legislator in the formation of such conditions. This aim, according to the author, is to avoid the legal profession to those who have shown by their actions that they do not deserve at all, or to engage in advocacy for a certain time.

Key words: *lawyer, lawyer activity, lawyer's status, negative conditions for acquiring the status of lawyer*

ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ
СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ
INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

1. **Սերգեյ Մեդրյան** – իրավաբ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ, ԵՊՀ քաղաքացիական դատավարության ամբիոնի վարիչ
Сергей Мегрян – кандидат юридических наук, доцент, заведующий кафедрой гражданского процесса ЕГУ
Sergey Meghryan – PhD, Associate Professor, Head of the Chair of Civil Procedure, YSU
2. **Գնել Սուդնեցյան** – իրավաբ. գիտ. թեկնածու, ԵՊՀ սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի դոցենտ
Гнел Мугнечян – кандидат юридических наук, доцент кафедры конституционного права ЕГУ
Gnel Mughnetsyan – PhD, Associate Professor of the Chair of Constitutional Law, YSU
3. **Տիգրան Ավետիսյան** – ԵՊՀ սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի հայցորդ
Тигран Аветисян – соискатель кафедры конституционного права ЕГУ
Tigran Avetisyan – PhD student, Chair of Constitutional Law, YSU
4. **Միսակ Մարկոսյան** – իրավաբ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ, ՀՀ ոստիկանության կրթահամալիրի ակադեմիայի իրավագիտության ֆակուլտետի քրեական իրավունքի և քրեաբանության ամբիոնի պետ, ոստիկանության մայոր
Мисак Маркосян – кандидат юридических наук, доцент, майор полиции, начальник кафедры уголовного права и криминологии Академии образовательного комплекса Полиции РА
Misak Markosyan – PhD, Associate Professor, Police Major, Head of the Chair of Criminal Law and Criminology, Academy of the Educational Complex of the RA Police
5. **Սերգեյ Մարաբյան** – իրավաբ. գիտ. թեկնածու, ԵՊՀ քրեական դատավարության և կրիմինալիստիկայի ամբիոնի ասիստենտ, Երևանի Ավան և Նոր Նորք վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի դատավոր
Сергей Марабян – кандидат юридических наук, ассистент кафедры уголовного процесса и криминалистики ЕГУ, судья суда первой инстанции общей юрисдикции административных районов Аван и Нор Норк
Sergey Marabyan – PhD, Assistant of the Chair of Criminal Procedure and Criminalistics, Judge at the First Instance Court of General Jurisdiction of Avan and Nor Nork District
6. **Վիկտոր Զաբորովսկի** – իրավաբ. գիտ. թեկնածու, Ուժգորոդի ազգային համալսարանի քաղաքացիական իրավունքի ամբիոնի դոցենտ, փաստաբան, Ուկրաինայի ցիվիլիստների ընկերակցության Ուժգորոդի բաժանմունքի քարտուղար
Виктор Заборовский – кандидат юридических наук, доцент кафедры гражданского права Ужгородского национального университета, адвокат, секретарь Ужгородского отделения Ассоциации цивилистов Украины
Viktor Zaborovsky – PhD, Associate Professor of the Chair of Civil Law of the Uzhgorod National University, Advocate, Uzhgorod Branch Secretary of the Association of Ukrainian Civilists
Էլ. փոստ՝ zaborovskyyviktor@rambler.ru

**«ԲԱՆԲԵՐ ԵՐԵՎԱՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ»
ՀԱՆԴԵՍԻ 2016 Թ. ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ**

№ 1

ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒ ՊԱՏՍՈՒԹՅՈՒՆ

<i>Արթուր Վաղարշյան</i> – Հայաստանի և Կիլիկյան հայկական թագավորության իրավական համակարգերը և իրավունքի աղբյուրները	3
<i>Армен Айкяиц, Евгения Гянджумян</i> – Генезис и значение системного подхода: философско-правовые основы	13

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

<i>Гагик Казинян</i> – Правовое воспитание и обучение в гражданском обществе как важнейшее условие гармонизации межнациональных отношений	22
---	----

ԿՐԻՄԻՆԱԼՈԳԻԱ

<i>Տիգրան Միմնյան</i> – Երիտասարդ հանցագործի հոգեբանական առանձնահատկությունները	28
---	----

ՔՐԵԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

<i>Աննա Մարգարյան</i> – Անչափահասների պատժի առանձնահատկությունները ՀՀ-ում	41
<i>Միսակ Մարկոսյան</i> – Ակնհայտ հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված գույքի հափշտակության քրեաիրավական գնահատականը	52

ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ՂԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

<i>Վահե Հովհաննիսյան</i> – ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի կողմից իրավունքի նորմերի միատեսակ կիրառությունն ապահովելու սահմանադրաիրավական խնդրի իրացումը քաղաքացիական դատավարությունում	64
--	----

№ 2

ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒ ՊԱՏՍՈՒԹՅՈՒՆ

<i>Գևորգ Ղանիկյան</i> – Իրավական որոշակիության, իրավունքի անալոգիայի (համանմանության) և իրավական ակտի մեկնաբանության փոխհարաբերության արդի հիմնախնդիրները	3
<i>Արթուր Վաղարշյան</i> – Կրթության սահմանադրական կարգավորման էվոլյուցիան Հայաստանի հանրապետությունում	18

ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

<i>Արթուր Ղազինյան</i> – Մարդու իրավունքների Եվրոպական կոնվենցիային Եվրոպական միության միանալու իրավական խնդիրները	38
--	----

ՔՐԵԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Роман Сорочкин – Основание уголовной ответственности юридического лица 50

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Արմեն Հայկյանց, Վարդուհի Դանիելյան – Սպառողների իրավունքների պաշտպանությունն էլեկտրոնային միջավայրում..... 58

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Վահե Հովհաննիսյան – Մարդու իրավունքների և ազատությունների հիմնարար խախտումները վճռաբեկ դատարանի կողմից վերացնելու սահմանադրաիրավական խնդրի իրացումը քաղաքացիական դատավարությունում 66

ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Սամվել Դիլրանդյան – Ցուցմունք տալու պարտականությունից ազատ լինելը որպես քրեական դատավարության սահմանադրաիրավական հիմք..... 76

№ 3

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Մերգեյ Մեդրյան – Պարզեցված վարույթը քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի նախագծում 3

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Գնել Սուդնեցյան, Տիգրան Ավետիսյան – Դատավորի կարգապահական պատասխանատվության սահմանադրաիրավական բնույթը 25

ՔՐԵԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Мисак Маркосян – Поощрительные нормы как уголовно-правовые средства борьбы с коррупционными преступлениями 41

ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Մերգեյ Մարաբյան – Պետության՝ որպես հանցագործությունից տուժողի իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության հիմնախնդիրները ՀՀ քրեական դատավարությունում 48

ՓՍՏԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Виктор Заборовский – Юридическая характеристика негативных условий приобретения статуса асвоката по законодательству Украины и зарубежных стран 67

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ * СОДЕРЖАНИЕ * CONTENTS

ՔԱՂԱՔԱՅԻՄԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ГРАЖДАНСКИЙ ПРОЦЕСС * CIVIL PROCEDURE

- Սերգեյ Մեղրյան* – Պարզեցված վարույթը քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի նախագծում 3
- Sergey Meghryan* – Упрощенное производство в проекте Гражданского процессуального кодекса РА
- Sergey Meghryan* – Simplified Procedure in the Draft Civil Procedural Code of the Republic of Armenia

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО * CONSTITUTIONAL LAW

- Գնել Սուդնեցյան, Տիգրան Ավետիսյան* – Դատավորի կարգապահական պատասխանատվության սահմանադրաիրավական բնույթը..... 25
- Гнел Мугнецян, Тигран Аветисян* – Конституционно-правовой характер дисциплинарной ответственности судьи
- Gnel Mughnetsyan, Tigran Avetisyan* – Constitutional-Legal Character of Disciplinary Liability of a Judge

ՔՐԵԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ УГОЛОВНОЕ ПРАВО * CRIMINAL LAW

- Միսակ Մարկոսյան* – Խրախուսական նորմերը որպես կոռուպցիոն հանցագործությունների դեմ պայքարի քրեաիրավական միջոցներ (ռուս.)..... 41
- Мисак Маркосян* – Поощрительные нормы как уголовно-правовые средства борьбы с коррупционными преступлениями
- Misak Markosyan* – Promoting Norms as Criminal Legislative Tools of Struggle Against Corruption Crimes (rus.)

ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС * CRIMINAL PROCEDURE

- Սերգեյ Մարաբյան* – Պետության՝ որպես հանցագործությունից տուժողի իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության հիմնախնդիրները ՀՀ քրեական դատավարությունում..... 48
- Sergey Marabyan* – Проблемы защиты прав и законных интересов государства как потерпевшего в уголовном процессе РА
- Sergey Marabyan* – Issues of Protection of the Rights and Legal Interests of the State as a Crime Victim in the RA Criminal Procedure

ՓԱՏԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
АДВОКАТУРА * ADVOCASY

Վիկտոր Չաբորովսկի – Փաստաբանի կարգավիճակ ձեռք բերելու համար բացասական պայմանների իրավաբանական բնութագրությունը՝ ըստ Ուկրաինայի և արտասահմանյան երկրների օրենսդրության....	67
Виктор Заборовский – Юридическая характеристика негативных условий приобретения статуса адвоката по законодательству Украины и зарубежных стран	
Victor Zaborovsky – Legal Characteristics of Negative Conditions of Acquiring Advocate Status according to Ukrainian and Foreign Countries` Legislation	
Տեղեկություններ հեղինակների մասին.....	78
Сведения об авторах	
Information about the Authors	
«Բանբեր Երևանի համալսարանի. Իրավագիտություն» հանդեսի 2016 թ. բովանդակությունը.....	79
Содержание журнала "Вестник Ереванского университета: Правоведение" за 2016 г.	
The annual contents of the "Bulletin of Yerevan University: Jurisprudence" in 2016	

Հանդեսը լույս է տեսնում տարեկան երեք անգամ: Հրատարակվում է 2010 թվականից:
Իրավահաջորդն է 1967-2009 թթ. հրատարակված «Բանբեր Երևանի համալսարանի» հանդեսի:
Журнал выходит три раза в год. Издается с 2010 года. Правонаследник издававшегося в
1967-2009 гг. журнала "Вестник Ереванского университета".
The Bulletin is published thrice a year. It has been published since 2010. It is the successor of
"Bulletin of Yerevani University" published in 1967-2009.

Խմբագրության հասցեն. Երևան, Ալեք Մանուկյան փող., 1, 107
Адрес редакции: Ереван, ул. Алека Манукяна 1, 107
Address: 1, 107, Alek Manoukian str., Yerevan

Հեռ. 060 710 218, 060 710 219

Էլ. փոստ՝ ephbanber@ysu.am
Վայր՝ ysu.am

Վերստուգող սրբագրիչ՝
Контрольный корректор
Proofreader

Գ. Գրիգորյան
Г. Григорян
G. Grigoryan

Համակարգչային ձևավորում՝
Компьютерная верстка
Computer designer

Մ. Աբգարյան
М. Абгарян
M. Abgaryan

Ստորագրված է տպագրության 29. 11. 2016:
Տպարանակ՝ 100: Չափսը՝ 70x108 1/16: Թուղթ՝ օֆսեթ:
Տպագրական 5 մամուլ: